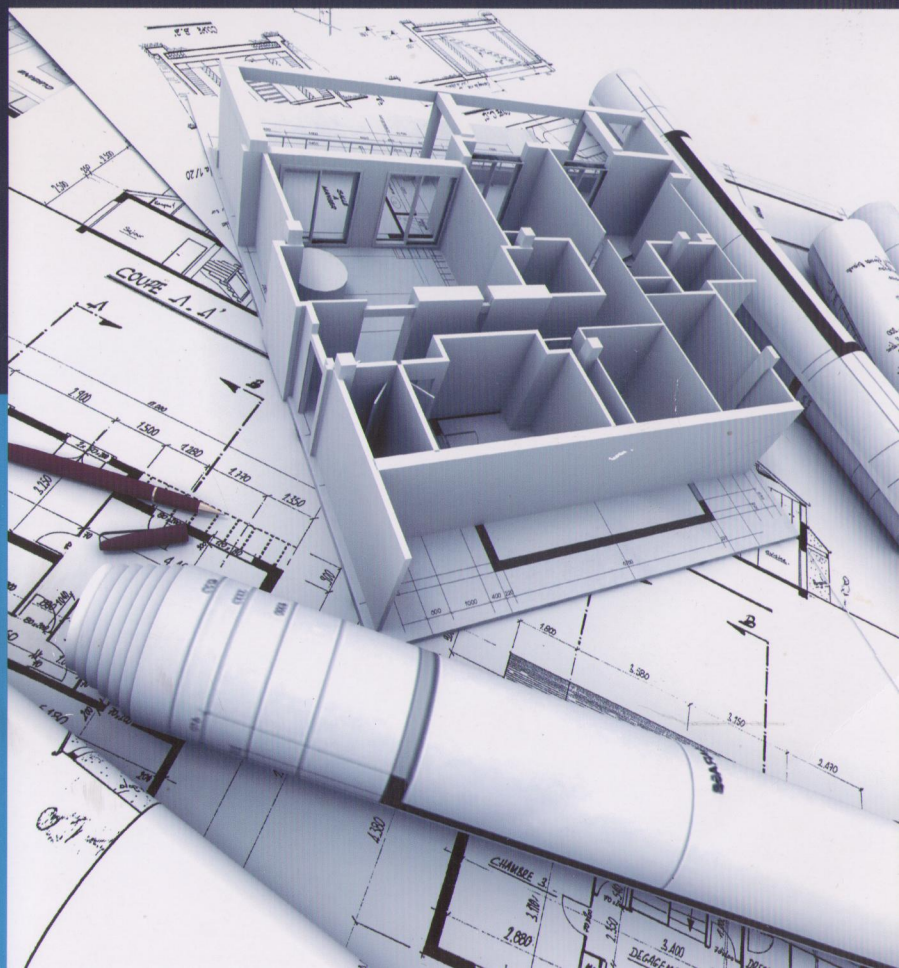

725
У 13

Х.М. Убайдуллаев Т.А. Хидоятов,
Й.И. Абдурахмонов Г.И. Коробовцев Я.М. Мансуров

АРХИТЕКТУРАВИЙ ЛОЙИҲАЛАШ

Ўқув қўланма

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ**

**Х.М. Убайдуллаев, Т.А. Хидоятов, Й.И. Абдурахмонов,
Г.И. Коробовцев, Я.М. Мансуров**

“АРХИТЕКТУРАВИЙ ЛОЙИҲАЛАШ”

Ўқув қўлланма

ЎҚИ Аxborot resursi markazi

Б/Н

Тошкент–2012

**Муаллифлар : Х.М.Убайдуллаев, Т.А.Хидоятев, Й.И.Абдурахмонов,
Г.И.Корбовец, Я.М.Мансуров**

“Архитектуравий лойиҳалаш” предмети мазкур ихтисослигининг (5340100- “Архитектура”) ўқув режасига мувофиқ олий архитектура мактабида 3,4,5,6,9 семестрларда лойиҳа фанини ўқитиладиган амалий материалларни ўз ичига олади.

Ўқув қўлланма йўналишининг асосий мақсади талабаларнинг билимларини курс ва диплом ишларини ишлаб чиқишда мураккаб бўлган амалий (архитектуравий лойиҳалашнинг) масалаларини мустақил ҳал этиш учун етарли бўладиган турар жой ва жамоат биноларини лойиҳалаш соҳасида махсус маълумотлар билан бойитиш орқали архитектура ихтисослиги талабаларнинг касбий салоҳиятини юксалтиришдан иборат.

Тақризчи:

**“Архитектуравий лойиҳалаш” кафедраси
профессори Й.И. Абдурахмонов**

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан турдош олий ўқув юртлари учун ўқув қўлланма сифатида тавсия этилган.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг энг муҳим фаолиятидан бири бу халқ ҳаётининг моддий маънавий жиҳатдан фаровонлигини ошириб бориш маданий ва маънавий кенгайиб бораётган эҳтиёжларини тўлақонли таъминлашдан иборат.

Бу муҳим масалаларнинг ечими архитектуравий инфратузилманинг миқдор ва сифат жиҳатдан ташкил этилиши билан ҳам боғлиқ бўлиб, турар жой ва жамоат бинолари архитектурасига тегишлидир.

Архитектуравий лойиҳалашнинг умумий доираси турар жой биноларини лойиҳалашга бағишланган ихтисослаштириш бўлимининг ажратилиши турар – жой биноларининг халқ кўжалигида тутган ўрни, ҳажми ҳамда яшаш жойларини лойиҳалаш билан узвий боғланган иқлимнинг специфик жиҳатлари, геологияси, халқ анъаналари билан изоҳланади. Шунинг учун замонавий оиланинг сони ва ёши, оила аъзоларининг машғуллик характери, даражаси ва шу каби бошқа сабабларга боғлиқ равишда яшаш жойига нисбатан қўйиладиган турли талаблари ва эҳтиёжларини тўлиқ қондириш турар – жой биноларини архитектуравий лойиҳалашнинг асосий масаласи деб ҳисобланади. Қишлоқ турар жой бинолари бевосита қишлоқ кўжалиги ишлаб чиқаришнинг, айниқса фермер кўжаликлари билан бевосита боғлиқ бўлган функциялар тўплами бўйича ишлаб чиқариш фаолиятини турар жойдан ихтисослашган бино ва иншоотларга қараганда шаҳар турар – жойларидан тубдан фарқ қилади.

Жамиятнинг маънавий маданиятини ошириш, инсонларнинг маълумотини онгини ва жисмоний етуклигини ошириш, болаларга мансубий хизмат кўрсатиш ва уларни тарбиялаш ижтимоий ҳаётнинг турли шакллари ва одамларнинг фаолияти билан узвий боғлангандир. Буларнинг ҳаммаси маҳалла маркази, болалар боғчаларидан тортиб ижтимоий ишлаб чиқариш биноларини ўз ичига олган жамоат бинолари инфратузилмасининг кўп жиҳатлилигида намоён бўлади.

Жамоат бинолари ўзининг типологияси бўйича жуда хилма – хилдир. Жамоат биноларининг функционал мўлжаллаганликдаги фарқланиши, конструктив усуллар (приёмлар) ва қурилиш услублари турли туман, ҳажмий фазовий ва режавий ечимлари билан боғлиқдир. Шаҳар ва қишлоқ қурилишида жамоат бинолари етакчи ўринда композицион аҳамият касб этиши ўлкамиздаги ўзига хос архитектуравий муҳитнинг шаклланишига сезиларли даражада таъсир кўрсатади.

ТАҚИ “Архитектура” факультети “Бакалаврият” бўлимида олий архитектуравий таълимнинг мақсади 4,5 йиллик ўқув йили давомида кенг

профилга эга бўлган Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий – иқтисодий ривожланишида вужудга келадиган ижодий масалаларни мустақил равишда, юқори профессионал даражада ечишга қодир бўлган архитекторларни тайёрлашдан иборатдир.

Мамлакат аҳолисининг кўпайиб бориши натижасида жойлаштириш структураси муаммоларини илмий асосланган ҳолда ечиш, янги шаҳарлар лойиҳалаш ва мавжуд шаҳарлардаги биноларни реконструкция қилишни, мамлакат аҳолисининг автомобилизациясининг доимий равишда ўсиб бориши ва инфратузилмани объектларнинг ечилишига бўлган эҳтиёжларни ҳисобга олган ҳолда қишлоқ аҳоли яшаш жойларини инженерлик жиҳатдан тўлиқ таъминлаган ҳолда қайта қуришни талаб этади. Бизнинг кўз ўнгимизда рўй бераётган илмий – инфор­мацион техник тараққиёт натижасида ижтимоий ишлаб чиқаришнинг супер янги замонавий (ўта замонавий) юқори ишлаб чиқариш технологияларига интенсификация қилиниши, энг асосийси янги бозор рақобат масалаларида моддий қадриятларни яратётган инсоннинг бу қадриятларни яратиш жараёнига бўлган муносабати, мамлакатнинг архитектуравий – фазовий инфратузилмасини аниқлаб беради.

Ижтимоий фаолиятда бўлгани каби индивидуал ижодда ҳам инфор­мацион оқимнинг глобаллашуви (интернет, мобилли алоқа) инсониятнинг моддий ва маънавий талабларининг муттасил ўсиб боришига олиб бориши функционал белгиланадиган архитектуравий объектларнинг нафақат меъёрий миқдорига, балки аввалом бор бино ва иншоотларнинг барча типларидаги ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш сифати­га, уларнинг шинамлигига ҳамда улардаги дам олиш шароитларига бўлган юқори талабларни олдинга сурмоқда.

Марказий Осиё регионидаги мамлакатлар ичида аҳолиси бўйича энг катта бўлган Ўзбекистон Республикасининг масштаблари иқлим ва сув таъминоти бўйича хуш манзарали ҳудудларнинг нисбатан жуда ҳам кўп бўлмаслиги бу ўлкаларнинг атрофидаги муҳитини асраб авайлаб муҳофаза қилишни, қабул қилинаётган лойиҳавий ечимларнинг пухта иқтисодий жиҳатдан асосланганлигини, тоғ ён бағирларининг хуш иқлимли ҳудудлар сифатида аҳолини жойлаштириш учун ўзлаштирилишини талаб этади. Иқлимга кўра мураккаб бўлган (чўл ва даштли зоналар) ва ҳисобий сейсмиқлиги бўйича районлар (Рихтер шкаласи бўйича 7 – 9 балл) Ўзбекистон ҳудудининг катта қисмини ташкил этганлиги, яқин келажакда аҳолининг кўпайишига боғлиқ ҳолда сунъий муҳит сифатидаги Архитектуранинг ролини янада ўсиши функционал.

конструктив ва бадий масалаларни янада кўпроқ мураккаблаштиради ва уларга бўлган масъулиятни оширади, бу масалаларни архитекторлар янги ерларни ўзлаштиргандан сўнг ҳал қилинади.

“Архитектуравий лойиҳалаш” фани (курси) бўлажак архитекторларга нафақат билимлар мажмуаси ва амалий ўқувларни беради, балки хусусий буюртмада у ёки бу конкрет объектни умумлашган ҳолда кўра олишни ҳам ўргатади: катта мамлакат, мураккаб иқлим ва геологик шароитлар, юқори сейсмиқлик, буюк архитектуравий анъаналар – бутун жаҳон аҳамиятига эга бўлган, машҳур архитектура ёдгорликлари, ажойиб ва меҳнатсевар, сабр қаноатли, тинч – осойишта, архитектуравий гўзаллиқни ардоқловчи ва юқори баҳолайдиган калқининг барча фазилятларини архитектор ўзининг лойиҳасига сингдириши лозим.

1. Фаннинг мазмуни – моҳияти.

“Архитектуравий лойиҳалаш” фани “Архитектура” ихтисослиги бўйича Бакалаврият Б 580101 мутахассислик фанларининг асоси ҳисобланади ва ўз навбатида йирик махсус функционал мавзулардан ташкил топган турларга бўлинади:

А. Турар – жой бинолари, Б. Жамоат бинолари.

“Архитектуравий лойиҳалаш” фаннинг мақсади назарий ва амалий билимлар комплекси асосида архитектуравий лойиҳалашнинг ижодий жараёнининг услубиятини эгаллаган юқори савияли мутахассис амалиётчиларни тайёрлашдан иборат. Фанни ўзлаштириш давомида қуйидаги масалалар ечилади:

1. Кириш таништириш маърузалари ўтилгандан кейин, этилган мутахассис тайёрловчи кафедралардан иккитасидан биттасини танлаш. Функционал мавзулардан ҳар бирида (иккита курс лойиҳаларидан ҳар бирига 10 ҳафтадан вақт берилади). Шу орқали архитектор касбига бўлган ички интилиш хусусий архитектуравий дидни шакллантирилади.

2. Замонавий талаблар комплекси бўйича масалаларни ижодий ечиш услубини эгаллаш учун архитектуравий лойиҳалашнинг аниқ соҳасида назарий билимларни амалий қўллаш мақсадида танланган топшириқни ўрганиш.

3. Танланган курс мавзуси ёки диплом иши лойиҳаси бўйича бино ва иншоотларнинг замонавий лойиҳалаш ва қурилишида ватанимизда ҳамда чет элларда тўпланган тажриба орқали: қозғога қўл билан чизиш, калькага нусхасини тушириш, интернетдан маълумотларни қозғога чиқариб олиш орқали танишиш.

4. Архитекторнинг ижодий услубини иқлим, геологик, маҳаллий қурилиш зонасининг талаблар тўпламини ҳисобга олган ҳолда шаҳарсозлик, композицион бадий ва конструктив масалаларни комплекс ечиш услубини эгаллаш.

5. Обьектни шаҳарсозлик ва ҳажмий – фазовий комплексини конкрет муҳит – майдончасида қўришни график тасвирлашга уриниш мақсадида қалам билан қозғога клавузуралар қўринишида А 3 форматда эскизлаштириш – биринчи оралиқ назорати;

6. Архитектуравий меъёрлар ва қондалар асосида билим ва савияни индивидуал архитектуравий графикани шакллантириш орқали намоён этиш; а) анъанавий тип орқали қалам ёрдамида; б) персонал компьютерда (ПК) кўрсатиш ва баҳолаш иккинчи оралиқ назорати;

7. Лойиҳани якуний график асосида тасвирлаш: а) анъанавий тип (тушъ, акварель, гуашъ ва ҳ.к. ёрдамида); б) ПК дан А 3 форматда лойиҳанинг қозғо нусхасини олиш – кафедра ўқитувчиларидан тузилган комиссия КП да комплексли якуний баҳолаш.

“Архитектуравий лойиҳалаш” курсининг дастури қуйидагиларни ўз ичига олади:

А) Назарий қисм курс лойиҳа ишининг ҳар бир мавзуси бўйича кириш маърузалари ўқилади. Бундан мақсад, берилган бино типининг лойиҳаланиш ва қурилишининг замонавий ҳолатлари билан талабаларни таништиришдан иборат бўлиб, унда кафедранинг услубий фондида сақланаётган иқтидорли талабалар томонидан бажарилган энг яхши лойиҳавий ечимларни мисол тариқасида кўрсатиш билан топшириқни кўргазмали (иллюстрацияли) ташкил этиш ва лойиҳалашдаги ечимларни деталли тушунтириш.

Б) Амалий қисмда талаба томонидан танланган курс бўйича ва диплом иши лойиҳаси топширигини бажаришга ҳар бир талабанинг мустақил равишда ижодий ёндашишга қаратилади. Бунда уларнинг бажараётган ишлари мутахассис гайёрловчи кафедраларнинг тажрибали ўқитувчиларининг индивидуал раҳбарлигида олиб борилади ва талабаларга диплом лойиҳаларини бажаришда тегишли кафедраларнинг ўқитувчилари консультация берадилар.

2. "Архитектуравий лойиҳалаш" курсининг услубий асослари

Тошкент Олий Архитектура Мактаби тизимида архитектуравий лойиҳалашни ўргатадиган услубий курси йирик учта курсга бўлинади:

Биринчи курс: умумий тайёрлаш – талабаларни профессионал кизиқишлари ва саволлар доирасига киритиш мақсадида йўлга қўйилади, бадний дид ва фазовий таассуротни фикрлаш асосларини сингдириш, график тасвирлаш маҳоратини ўстириш, архитектуравий композиция асослари билан уларни таништириш;

Иккинчи курс: бакалаврларни асос билан таъминлаш профессионал тайёрлашда зарур бўлган информациялар (ахборотлар, маълумотлар) ва архитектуравий лойиҳалашнинг шахарсозликдан бошлаб, реал муҳитда алоҳида турувчи функционал жиҳатдан турли туман мавзулар бўйича зарур бўлган амалий савияларни беради;

Учинчи курс: магистрнинг ихтисосликни танланган соҳадаги келгуси фаолиятда профессионал ориентациясига шарт-шароит ҳозирлайди.

Талабани архитектуравий малакасини оширишнинг асосий принциплари архитектуравий лойиҳалашнинг комплексли услубини умумийликдан хусусийликка томон боришини: шахарсозлик вазиятида, архитектуравий-фазовий композицияни, функционал тархий структурани, конструкция асослари, инженерлик таълимотини, иқтисодий самарадорликни ижодий фикрлаш билан ўзлаштиришдан иборатдир.

Ўқув дастурида қуйидагилар кўзда тутилади: умумий тайёрлаш жараёнида алоҳида лойиҳаларни қисқа муддатли лойиҳа – эскизлар билан деталли ишлаб чиқиш, бунда асосан бадний – композицион характердаги масалалар қондага кўра, клаузурла кўринишида ечилади.

Биноларнинг ҳамма типологик гуруҳларидан курс ва диплом иши лойиҳаси учун объектлар сифатида характерли ҳажмий тархий (режавий)

тузулмага эга бўлган биноларнинг кўп учрайдиган турлари (майда ячейкали яшаш уйлари, меҳмонхоналар, пансионатлар, санаториялар, туристик базалар, лойиҳалаш институтлари, офислар, мактаблар; залли кўргазмалли ва спорт комплекслари (мажмуалари); катта оралиқларга эга бўлган ёпиқ стадионлар, концерт заллари; аралаш структуралар бизнес марказлар, савдо комплекслари (мажмуалари, ёшлар ва маданият марказлари, йирик гаражлар автомобиллар турадиган жойлар ва автомобилларга техник хизмат кўрсатиш станциялари ва бошқалар) танлаб олинади.

Иккинчи курсда талабалар курс лойиҳаларини (КЛ) учта курсда бажарадилар:

- тайёргарлик кўриш курси КЛ мавзулари бўйича кириш мавзуларини, берилган шаҳарсозлик вазияти билан танишишни, зарур бўлган ахборотлар, маълумотларни тўплаш, илмий раҳбарларнинг тушунтиришларини ўз ичига олади;

- танланган топшириқни лухта ўрганиш курси эскиз гоҳи қаламда А3 форматда комплексли тасаввур қилиш билан клаузурларни бажариш ва ижодий эскизлар устида ишлаш;

- зарур бўлган ҳамма чизмаларнинг комплектли (жамламаси) бўйича КЛсини ижодий деталли ишлаб чиқиш фазаси.

Курс ва диплом лойиҳа ишлари шаҳар лойиҳа ташкилотлари ва хуссий ижодий устаконаларнинг реал дастурлари бўйича ишлаб чиқилади, бу билан архитектуравий лойиҳалашнинг амалий йўналтирилганлиги ҳам амалга оширилади. Бундан ташқари, топшириқлар институтдаги лойиҳалаш кафедралари ва илмий текшириш ҳайда лойиҳалаш институтлари, саноат ишлаб чиқариш корхоналари ўртасида тузилган ҳамкорлик шартномалари билан боғлиқ бўлган мавзулар бўйича ҳам иш олиб борадилар, бу шартномалар асосидаги ҳамкорлик ўқув жараёнида бажарилаётган лойиҳаларга илмий изланиш, илмий талқинот, эксперименталь характер беради. Лойиҳа мавзуси замонавий талабларга реал лойиҳалаш шароитларига мос яқинлаштириш мақсадида коррективка қилиниши мумкин.

3. Курс лойиҳалари.

Архитектор – бакалаврни тайёрлаш бўйича ўқув режасига мувофиқ равишда курс лойиҳалари ихтисослашган етакчи “Архитектуравий лойиҳалаш” кафедрасида 4,5,6 ва 9 семестрларида (биринчи ярим йилликда) бажарилади.

КЛ бўйича топшириқларни бериш кетма – кетлигининг принципи битта: оддийдан мураккабликка ва бир вақтнинг ўзида катта бўлмаган хоналар тўғрисида эга бўлган бинолардан кўп функционаллик биноларга ўтилади. Турар жой мавзусидаги КЛ реал амалиётда энг кўп талаб этиладиган объектлар сифатида биноларнинг қаватлар сонига кўра аниқланадиган барча типлари (кам қаватли 1 – 2, ўрта қаватли 3 – 5, кўп қаватли 6 – 16) бўйича бажарилади. Жамоат биноларининг катта турли хилдаги типларидан энг кўп учрайдиганлари ва долзарб бўлганлари курс лойиҳаси учун ажратиб олинади. Қуйида “Бакалавр” ихтисослигининг семестрлар бўйича бериладиган тартибдаги курс лойиҳалари бўйича ўқув топшириқлари ва услубий кўрсатмалар мисол тариқасида келтирилган.

**КУРС АРХИТЕКТУРАВИЙ
ЛОЙИҲАЛАРИ
(4,5,6 семестр)**

1. "КАМ ҚАВАТЛИ ЯШАШ УЙИ"

мавзуси бўйича курс лойиҳасига ўқув топшириғи ва услубий кўрсатмалар.

1. Умумий тушунчалар.

Ўзбекистон Республикаси шаҳарлари ва аҳоли яшайдиган пунктларидаги реал шароитлар учун 1 – 2 қаватли хусусий яшаш уйлари типидagi коттеджларни лойиҳалашда зарур бўладиган амалий малаканинг талабалар томонидан эгалланиши лойиҳанинг бош масаласи бўлиб ҳисобланади.

Режага асосан бозор иқтисодига аста секин ўтиш моддий бойликларни, заҳиралар (ресурслар)ни қайта тақсимлашга олиб бормоқда ва ижтимоий аренада хусусий тадбиркорларнинг мустақил равишда ишлаб чиқаришнинг янги турларини ташкил этишда тадбиркорлар, ўртада турувчи савдо фирмалари, аҳолига кенг ассортиментда хизмат кўрсатадиган ўқув ва маданият марказларини вужудга келтирмоқда. Шу билан бир қаторда жамиятда энг такомиллашган технологиялар асосида ижтимоий муносабатларнинг янги турларини яратмоқда.

Ўрта синфдаги деб ном олган одамлар ва уларнинг oilалари пайдо бўлаяпти, улар ўзларининг ижодий ишлаб чиқариш ва тижорат соҳасидаги фаолияти эвазига юқори даромадга эришмоқдалар. Булар турмушда халқнинг янги менталитетини яратмоқдалар, шу менталитет таркибига буюмлар оламиниинг бутун бир комплекси, биринчи навбатда соф oilали яшаш уйи сифатида ва "яшаш уйи + хусусий ишлаб чиқариш" органик комплекси сифатидаги хусусий уй жойларнинг янги типлари киради.

2. Бош режа

Талаба илмий раҳбари билан бирга Тошкент шаҳридаги реал ер майдончасини (ёки Ўзбекистон Республикасидаги исталган шаҳарда) М 1:500 масштабдаги топотасвирли майдони 0,6га дан ортиқ бўлган ер майдончасини танлайди (вариантлар: 20х30м, 15х40м, 12х50м, қисқа томони кўча тарафга тегишли). Майдон қатъий тарзида функционал ва технологик жиҳатдан ишга яроқли ташқари қисми ва oilага мосланган ичқари қисмга бўлинган бўлиш лозим. Умумий майдоннинг ҳар бир қисми машина ва одамларнинг киришини, ёпиқ гаражнинг бўлишини ва машина учун очиқ жой қолдирилишини, сув билан таъминланганлигини, кўкаламзор-лаштирилганлигини ҳисобга олган ҳолда қулай режалаштирилган бўлмоғи лозим. Мумкин қадар очиқ типдаги 3х6м ўлчамли сув ҳавзаси (бассейн)ни, кичик архитектуравий шакллар узун курси (скамейка)лар, сува, сури, гулзор ва шунга ўхшашларни режага киритишни таҳозо этилади. Майдон бўйича техник иқтисодий кўрсаткичлар ҳисобланади ва стандарт талаблар бўйича майдон ҳудуди мувозанати (баланси) аниқланади (яъни қурилиш майдони, каттик

қопламали йўлақлар ва майдончалар, яшил майдон юзалари m^2 (га) ва улар юзаларининг умумий майдон юзасига нисбатан фоизи ҳисобланади). Йирик шаҳарларда ер майдонсининг танқислигини ҳисобга олган ҳолда икки – беш майдонни блокировка қилиш (бирлаштириш) тавсия этилади

3. Яшаш уйи

Уйлар фақат оилавий яшаш учун майдони $12m^2$ /бир кишига бўлган меъёردа қабул қилинади. Уй – хонадонларнинг турлари яшаш хоналари сони ва яшаш ҳамда ёрдамчи хоналарининг умумий қулайлиги бўйича I жадвал бўйича қабул қилинади.

Уйдаги ҳар бир хонанинг шамоллатилиши ҳаво оқимининг ўтиши орқали таъминланиши лозим: қарама – қарши фасадлардаги дераза оралиқлари форточкалари орқали горизонтал йўналишда ҳавонинг “окиб” ўтиши ёки шахталар ёрдамида вертикал шамоллатиш лозим. Бунда йиғма шахта кўндаланг кесимининг умумий юзаси шамоллатиладиган хона умумий юзасининг 1/20 қисmini ташкил этиши ҳисоблаб топилган. Вертикал шамоллатишда йиғма шахтага уланиш битта қаватдан кейин тирсаксимон канал билан амалга оширилади. Бир томонли ориентацияга эга бўлган уйлар учун вертикал шамоллатиш мажбурийдир.

Қулай бўлган уйларнинг хоналари: меҳмонхона, умумий хона, кундузи ~~кабинет~~ вазифасини бажарувчи ота – она ётоқ хонаси, ўйин ва кизиқиш бўйича машғулотлар ўтказиладиган болалар ётоқхонасидан ташкил топган яшаш қисmini икки зонада гуруҳлаш мақсадга мувофиқдир:

а) кундузги пайтда фойдаланиладиган зона даҳлиз, ховлили қўшиб қурилган шкаф, санитария тугуни, меҳмонхона, умумий хона, кабинет, хонадон ичидаги зинапоя, ошхона, ёзги жой (ҳовли); б) бхшомги пайтда фойдаланиладиган зона – холл, ётоқхоналар, кийим алмаштириш хоналар, умумий фойдаланиладиган ажратилган санитария тугуни, ётоқхоналарнинг ёнига жойлашган, эни 1,2м бўлган лоджия туридаги индивидуал ёзги олди очиқ хона (жой).

Меҳмонхона меҳмонлар учун мўлжалланган хона. Бу хона хонадон даҳлизидан бевосита кириш эшигига эга бўлади ёки унга умумий ховлидан кирилади. Меҳмонхона “дубль” меҳмонхона номери принципи бўйича ўзининг қўшиб қурилган шкаф билан жиҳозланган даҳлизига ажратилган санитария тугуни (хожатхона + ваннахона)га ва камида иккита ухлаш жойига эга бўлган яшаш хоналаридан ташкил топади. Меҳмонхона орқали хонадоннинг бошқа хоналарига ўтиш кўзда тутилмайди.

Умумий хона – бош тантанавор, майдон бўйича хонадоннинг энг катта хонаси, бу хона бир томондан ховли орқали даҳлиз билан бевосита боғланишга ва иккинчи томондан ошхона ҳамда ёзги жой (ҳовлича) билан бевосита боғланишга эга бўлади. Каттароқ майдонга эга бўлиш ва байрам кунларида фойдаланиш учун қулайлик ҳосил қилиш мақсадида умумий

хонани ошхона билан ягона фазовий кенгликка сурилувчан (йиғиладиган) пардеворлар орқали бирлаштиришга йўл қўйилади.

Ётоқ хоналар ўтиш жойларига эга бўлмаслиги ва ажратилган индивидуал санитария тугунлари ҳамда кийим алмаштириш хоналари (гардероб)га эга бўлиши тақозо этилади. Хонадоннинг ҳамма яшаш хоналари тўғридан – тўғри табиий йўл билан шамоллатилиши лозим.

Ошхона – функционал жиҳатдан иккита зонага эга бўлади: а) овқат (таомлар) тайёрлаш ишчи б) кундалик овқатланиш жойи – ошхона, бу зона умумий хонага йиғиладиган пардевор ёрдамида бирлаштирилиши мумкин. Ишчи ошхонанинг энг кам майдони 8 м^2 бўлиб, унинг 3 метрлик фронтига жиҳозлар (совуттич, икки камерали ювиш мосламаси, иш столи, кир ювиш машина – автомат, газ ёки электр плита) жойлаштирилади. Ошхона маҳсулотлар ва идишларни сақлашга мўлжалланган жойга (кладовкага) ҳам эга бўлади.

Даҳлиз холл эни 1,6м бўлиб, қўшиб қурилган шкаф билан жиҳозланади, бу шкаф устки кийимлар ва эни 0,6м бўлган пойафзал учун қисмлардан иборат бўлади, шкафнинг бўйи 1 – 2 хонали хонадонларда 0,8м, 3 – 4 хонали хонадонларда 1,2м, 5 – 6 хонали хонадонларда 1,6м ва 7 – 8 хонали хонадонларда эса 2,0м ни ташкил этади. Қўшиб қурилган шкафлар даҳлизнинг эни қисқартириб қўймаслиги лозим. Холлар умумий хона билан йиғма (суриладиган) шиша пардеворлар билан боғланиши туфайли хонадондан турли функцияларни бажариш учун “оқиб ўтувчан” фазовий кенгликни ташкил қилади. Хонадон ичидаги йўлаклар ва шлюзлар потолок баландлигини қисқартиради ва бунда соф баландлик 2,2м ни ташкил этади. Қўшиб қурилган шкафлар ва хўжалик омборлари қуйидаги ўлчамларга эга бўлади: кийимлар учун шкафнинг эни 0,6м, идиш товоқлар ва китоблар учун 0,3м, хўжалик ва мавсумий буюмлар (нарсалар) учун 0,8м да бўлиши талаб этилади. Хонадон ичидаги зинапояларнинг эни 0,9м дан кам бўлмаслиги ва энг катта оғмалиги 1:1,5 нисбатда бўлиши, майдончаларнинг эни 1,2м дан кам бўлмаслигини тақозо этилади. Умумий хона ёки холлда радиусли зинапояларга йўл қўйилади, лекин бунда улар оралиқ майдончаларсиз қурилади ва зиналарнинг эни бир – бирдан фарк қилади, зинанинг оғмалиги ўзгарувчан бўлади.

Муаллифнинг асосий гояси – архитектура ёдгорлиги сифатидаги фойдаланиш муддати 125 йилдан кам бўлмаган олий архитектура санъати объектини яратишда қўлланадиган қурилиш – монтаж ишлари учун қабул қилинган конструктив схема ва устубларга боғлиқ бўлади.

7 8 – 9 балли сейсмиқликдаги 12 – балли шкала бўйича ўқув мақсадларида қуйидагилар тавсия этилади: пойдеворлар қўйма темирбетон ва йиғма бетон блоклардан; деворлар – маҳаллий қурилиш материаллари (гишт, шлакоблок)дан яширин темирбетон каркас ва темирбетон қўйма белбоғларнинг оралиқ том ёпмалари баландлигида бажарилади. Тошкентнинг иқлим шароитларидан келиб чиққан ҳолда деворнинг қалинлиги 38см (1,5 гишт)ни ташкил этади. Том ёпитмаси ва

оралик том ёпилмалари – қалинлиги 22см бўлган кўп тешикли темирбетон плиталардан бажарилади, бунда 3 – 7,2м бўлган оралиқни ёпиш мумкин бўлади; антисейсмик конструктив тадбирлар деворларнинг режадаги ўқларининг – “хайчи” кўринишида силжишга йўл қўймасликни тақозо этади; антисейсмик тадбирларнинг талабларига риоя қилиш мажбурийдир!; зинаюялар – темирбетон элементлардан ташкил топади; том – оғма чердакли бўлиб, металл ситронилали ташқи сув оқишнинг ташкил этилиши билан шамолланадиган фазога эга бўлади, бунда чердак ёпилмаси турли рангдаги листли металл черепицалардан бажарилади. Ясси томдан ҳавли сифатида фойдаланиш мақсадида мансардли қаватни қуришга йўл қўйилади: фасадларнинг ташқи пардозланиши рангли юқори сифатли материаллардан ишланиб, узоқ муддатта мўлжалланган бўлишни тақозо этилади.

1 – жадевал. *Комфорт тилли хонадоннинг бир кишига 25 – 36м² юта тўғри келишидан келиб чиққан ҳолдаги таркиби ва юзаси (майдони).*

Хоналар таркиби		Турар жой хоналарининг юзалари, м ²				
		3 хонали	4 хонали	5 хонали	6 хонали	7 хонали
А. Яшаш хоналари						
1.	ОК (умумий хона)	22	24	26	28	30
2.	МХ	20	22	24	26	28
3.	СПР (ётоқ хона)	18	18	18	18	18
4.	СП – 1 (ётоқ хона)	-	12	12	12	12x2
5.	СП – 2 (ётоқ хона)	-	-	14	14	14
6.	Д/и (болалар хонаси)	-	-		16	16
Яшаш майдони:		60	76	94	114	130
Б. Ёрдамчи хоналар						
7.	ПР + ХЛ + КР	10	12	15	18	20
8.	КХ + СТ (ошхона)	12	12	14	14	12
9.	С/У (санитар тугун)	5	6	8	10	12
10.	СН + БС	-	15	20	25	30
11.	КЛ + ВП	3	5	7	10	12
Ёрдамчи майдон:		30	50	64	77	90
Умумий майдон:		90	126	158	191	220

Изоҳ: А) Шартли белгилар: ОК (ух) – умумий хона, МХ меҳмонхона меҳмонлар учун хона, меҳмонхона номери сифатида лойиҳаланади, иккита жой ва қўшимча болалар кроватининг қўйилиши ҳисобга олинади, локалли ажратилган санитар тугунлар, балкон ёки

лоджия типдаги ёзги хона бўлиши ҳисобга олинади. СПР – ота – она ётоқ хонаси; СПР – бир киши учун ётоқхона; СП – 2 – икки киши учун ётоқхона; Д/И – болалар учун ўйин хона; ПР + ХЛ + КР – даҳлиз + холл + йўлак; КХ + СТ – ошхона, ҳар куни (кундалик) фойдаланиш учун; СУ – ажратилган санитар тугунлари; СН + БС – сауна + бассейн; КЛ + ВШ – хўжалик кладовкаси + қўшиб қурилган шкафлар.

Б) Қаватининг баландлиги – 3,3м, ёзги хоналарининг баландлиги – 4,95м кам бўлмаслиги лозим.

4. Машина турниш жойи ва гараж.

Машиналар учун ажратилган очиқ ташқаридаги жой 4 6 автомашина учун мўлжалланган бўлиши керак. Ёпиқ машина турар жойи-гаражнинг майдони $1 \text{ м/м} = 24 \text{ м}^2$ бўлиб, иккита машина учун мўлжалланади (машиналарнинг кириши ва чиқишини ҳисобга олган ҳолда).

5. Техник – иқтисодий кўрсаткичлар.

а) Яшаш майдони; б) Умумий майдон; в) Ёзги (иситилмайдиган) хоналар майдони; г) қурилиш ҳажми.

6. Курс лойиҳа – иш таркиби.

- майдоннинг бош режаси – 1:500, 1:250 (масштабда);

фасадлар (иккита) – М1:150; 1 қават ва такрорланмайдиган қаватларнинг режаси, М1:100; зинаюя катакчаси бўйича кўндаланг қесим, М1:100, 1:150; - перспектива (аксонометрия) ёки макет.

7. Ишнинг бажариш графикаси.

Курс, диплом олди лойиҳасининг бажариш муддати – 10 ҳафта.

1 – рейтинг – А – 3 қоғозга қўлда қалам билан клавирурани бажариш – 4 ҳафта якунида.

2 – рейтинг 8 – ҳафта охирида 0,8х0,8м ўлчамдаги битта рамка остида 0,55х0,75м ўлчамдаги иккита рамка остида (планшетларда) қалам орқали бажарилган лойиҳани баҳолаш.

3 – рейтинг қўл билан қаламда тўлиқ бажарилган лойиҳани баҳолаш (туш, акварель, гуаш, темпера) – 11 – ҳафтанинг бошида.

Тузувчи :проф. Коробовцев Г.И.

2. “ЎРТА ҚАВАТЛИ ТУРАР ЖОЙ БИНОСИ (ЛИФТСИЗ)” мавзуси бўйича ўқув топшириғи ва услубий кўрсатмалар

1. Умумий тушуначалар

Шаҳар яшаш ҳудудларининг танқислиги туфайли Ўзбекистон Республикасида аҳолини урбанизациялашган ҳолда жойлаштирилиши бўйича 3,4,5 қаватли лифтсиз уйлар турар – жой биноларининг асосий типларига айланмоқда. Уларнинг кўплаб қўлланиши яшаш ҳудудлари ва инженерлик коммуникацияларидан етарли даражада самарали фойдаланиш имконини бермоқда. Турар – жой биноларининг бундай типни Марказий Осиё регионларида турли – туман архитектуравий режавий, ҳажмий – образли ва конструктив ечимлари билан янада кенг оммалашиб бормоқда. Улар иқтисодий жиҳатдан фойдали бўлиб, турли сонли ва демографик таркибдаги оилаларнинг яшаш учун фазовий режавий параметрлар бўйича республикамизнинг мураккаб иқлимли ва сейсмик районларида (7 – 9 балли) маълум муддатларда нормал санитар гигиеник ва комфорт шароитларни яратди.

Курс лойиҳасининг бош масаласи Ўзбекистон Республикаси шаҳарлари ва аҳоли яшаш пунктларидаги айнан реал шароитлар учун ўрта қаватли турар – жой биноларини лойиҳалаш бўйича амалий – ижодий малакаларнинг эгаллашдан иборатдир.

2. Топшириқнинг мазмуний таркиби.

Ўзбекистон Республикасининг иқлим ва сейсмик шароитлари учун шаҳар типидagi 3 – 5 қаватли турар – жой биносини форэскизли стадияда (курсда) лойиҳалаш. Ўзгарувчан ёки доимий қаватликни, режавий ва конструктив структурани, архитектуравий – бадий образни, хонадонлар таркибини танлаш талаба томонидан Ўзбекистон Республикасининг шаҳарлари ёки аҳоли яшаш пунктларида турар жой бинолари учун ажратилган майдонларида олиб борилади.

2.1. Чегаравий қаватлик бўйича лифтсиз яшаш уйлари пиёда чиқиш баландлиги 12,5 бўлган максимал баландликда режалаштирилади. Пиёда чиқиш масофаси (баландлиги) уй олдидаги тратуар сатҳидан охириги қават уйига кириш сатҳи билан ўлчанади. Проезд билан қўшилган йўлка сатҳи биринчи қават сатҳидан 1м қуйида жойлашади, асосий яшаш қаватининг баландлиги 3м (полдан - полгача), максимал қаватлар сони 5 та деб аниқланади ($3 \times 4 + 1 = 13,0\text{м}$). Агар 5 – қават хонадонлари “пент - хауз” типининг сатҳи бўйича иккита сатҳда ечилган бўлса, у ҳолда лифтсиз ҳолатда 6 – қаватни (яшаш уйини) ҳам лойиҳалаш мумкин бўлади. Лекин бундай қилиш тақозо этилмайди, чунки иссиқ даврлар (июль + август)да инсон ҳаётий фаолиятининг физиологик параметрлари бўйича оптимал (мақбул) қаватлилик уч қават бўлади. Демак, 4 – қаватли янги комфортли уйлар лифтга эга бўлишини тақозо этилади.

2.2. Рекламий схемалар буйича - турар - жой бинолари қўйиладиган лойиҳаларнинг мумкин: а) сексийи - қанча қонадонлар қаватлар буйича вертикал пилда қорин қолғувидасида лифт атрофида гуруҳлантирилади, бунда қонадонлар додиси олдида битта ёки иккита қорин майдончаси кўда тутилади; б) галерейи ва йўлакчи қонадонлардан зинаюя қатъига чиққан қаватлар буйича жойлаштирилган умумий фойдаланишдаги галерейлар ёки йўлаклар орқали амалга оширилади; в) эвакуацияни амалга оширишнинг қўшма схемаси: галерейи сексийи ёки йўлакчи - сексийи, бунда галерей ёки йўлакларнинг қисқа узунлиқда бўлишларидан фойдаланилади. Бундай қисқа бўлишлар битта зинаюяга кўпроқ қонадонларнинг тўғри келишгани таламатқилади. Бунда шуни назарда тутини кераски, галерейлар ҳам йўлакчи ҳам қинайдиёр майдончи жалтишан тайин, бу майдон сексийи бинолардаги битта зинаюялардан анча кўп бўлган майдончи танқили этади. Шунинг учун турар жой биноларининг сексийи схемаси иқтисодий жикотдан самарадор бўлиб қолаверади. Рекламийнинг галерейи - сексийи ва йўлакчи - сексийи схемалари баланд тўли кўп қаватли лифтга эга бўлган турар - жой бинолари учун жуда қўлайлир.

2.3. Уйлаш фасит оилали жойлашнинг учун қабул қилинади, бунда бир кишига 12 м^2 юзали майдон тўғри келадиган метрдан келиб чиққан қолда қипида 100 кишини сифдира оладиган турар жой биноси жойлашланади (минимум ҳолатда 24 қонадон бўлади, улар қанчада иккита блок секцияларга жойлашлади ва бинода рекламий, тўғлини буйича уч тилти қонадонлар бўлишнинг тақозо этилади). Янаки қоналари сончи ва қанча ҳамда ёрдамчи қоналардаги умумий қомфортлик буйича белгиланадиган қонадон типлари 1 - жадвалга асосан қабул қилинади. 1 - асосий вариант, 2 ва 3 - дари эса диглом олиди ва диглом ишчи жойлашлари учун қабул қилинади. Талаба қонадон тарқилини қўйидаги вариантларда қабул қилади:

а) қан қонали (1 - 3 қонали қонадонлар), б) ўртанча сончи қонали (3 - 5 қонали қонадонлар), в) кўп қонали (4 ва ундан юқори қоналарга эга бўлган қонадонлар), г) турли уйғуналидаги қўшма қонали қонадонлар, кўпроқ қан қонали (1 - 2 қонали) қонадонларнинг кўп қонали қонадонлар (4 ва ундан юқори қонали) билан уйғуналишуми, бунда уч ёки тўрт асосли оилаларнинг қўшни бўлиб яшашлари учун $(1 - 2) + (4 - 5 - 6)...$

3.4. Янаки қоналаридан ҳар бирининг шаввал ёрдамчида табиий шавваллашганини талаб этилади: горизонтал равишда қарама - қарин жойлашган даража фортотчалари орқали шаволлашгани, ёки аэрацион шактлар ёрдамчи вертикал равишда шаволлашгани, бунда йиғла шактларнинг қўйидаги қосим қозиси шаволлашганилиёттин хона юзасининг $1/20$ қисминини танқили этишнинг додими. Бунда йиғла шактига улагани қаватлар оша (яъни битта қаватдан кейин) тирсакли улашқан орқали амалга

оширилади. Бир томонли ориентацияга эга бўлган хонадонлар учун вертикал шамоллатишнинг бўлиши мажбурийдир.

Хоналар таркиби	Уй хоналарининг юзалари, м ²				
	3 хонали	4 хонали	5 хонали	6 хонали	7 хонали
А. Яшаш хоналари					
1. ОК (умумий хона)	22	24	26	28	30
2. МХ	20	22	24	26	28
3. СПР (ётоқ хона)	18	18	18	18	18
4. СП – 1 (ётоқ хона)	-	12	12	12	12х2
5. СП – 2 (ётоқ хона)	-	-	14	14	14
6. Д/и (болалар хонаси)	-	-	-	16	16
Яшаш майдони:	60	76	94	114	130
Б. Ёрдамчи хоналар					
7. ПР + ХЛ + КР	10	12	15	18	20
8. КХ + СТ (ошхона+ошхона)	12	12	14	14	12
9. С/У (санитар тугун)	5	6	8	10	12
10. СН + БС	-	15	20	25	30
11. КЛ + ВШ	3	5	7	10	12
Ёрдамчи майдон:	30	50	64	77	90
Умумий майдон:	90	126	158	191	220

Изоҳ: а) шартли белгилар: ОК умумий хона, СПР ота –она ётоқ хонаси, СП 1 бир киши учун ётоқхона, СП 2 икки киши учун ётоқхона, ПР = ХЛ + КР – дашлиз + холя + йўлак, КХ + СТ – ошхона + ошхона, С/у – ажратилган санитар тугунлар, КЛ + ВШ кўжалик хонадонси + қўшма қурилган шкафлар; б) 1 – жадвалда келтирилган юзалар 10%дан ошмаган миқдорда оширилишига йўл қўйилади; в) Иккита сатҳда жойлашган хонадонларда хонадон ичи зинапоълларини жойлаштириш учун 8 10м² юзали майдон қўшимча киритилади; г) Яшаш қаватининг баландлиги – 3,0м, ёзги хоналарнинг тавсия этиладиган баландлиги ер сатҳида (1 - қаватда) ва том ёпишмаларида (2 – 5 қаватлар) битта одамга 6м² юза тўғри келишидан келиб чиққан ҳолда 4,5 кам бўлмаслиги лозим (12м²/1 киши яшаш майдони нормасида); қурилиш районининг ҳисобий сейсмиқлиги – 7,8,9 баллни ташкил этиши тақозо этилади.

2.5. Уйларнинг структураси.

Яқин ришталли алоқалар бўйича оила-клонларини жойлаштиришнинг ананавий усулнинг ҳисобга олиб, умумий ёзги ҳовли-жой атрофида хонадонларнинг турли типларини жойлаштириш тавсия этилади, масалан, 1+2+6, ёки 1+3, 2+4, 1+5, 2+2+3+4 ва ҳ.к. бунда умумий коммуникациялар (знапоилар, галереялар, йўлаклар) орқали хонадонларга локалли кириш имкониятлари ва ҳар бир хонадондан умумий оила ҳовлисига чиқиш имконига эга бўладиган локалли чиқиш ҳам кўзда тутилади. Бунда биринчи ва иккинчи қаватдаги хонадонларни (фақат коттеджлар типидagi иккита сатҳдаги хонадонлар) учун хонадон олдидаги ер устига индивидуал ҳовлиларни лойиҳалаш тавсия этилади ва бир кишига 12м² юза тўғри келиш меъёридан фойдаланилади (бунда ҳовлини қуришишлар: гараж машина жойи, хўжалик омбори, ёзги ошхона ва санитар тугуни ҳисобга олиниши лозим).

Хонадонларни режалашда халқ меъморчилиги принциплари ва усулларидан ҳамда ватанимиз ва чет элларда иссиқ иқлим ва юқори сейсмик (7 балл ва ундан юқори) регионларда ўртача қаватли биноларнинг замонавий архитектурасида тўпланган жаҳон тажрибаларидан ижодий фойдаланишни тақозо этилади.

2-жафва. Қулай уйларнинг таркиби ва майдони бир кишига 25 – 30м² умумий майдон тўғри келишидан келиб чиққан ҳолда аниқланади. "500 – 800 кишига мўлжалланган ўртача қаватлидаги турар – жой биносининг структураси". (бакалавриатуранинг IX семестри).

Хоналар таркиби		Уй хоналарининг юзалари, м ²				
		3 хонали	4 хонали	5 хонали	6 хонали	7 хонали
А. Яшаш хоналари						
1.	ОК (умумий хона)	22	24	26	28	30
2.	МХ	20	22	24	26	28
3.	СПР (ётоқ хона)	18	18	18	18	18
4.	СП – 1 (ётоқ хона)	-	12	12	12	12x2
5.	СП – 2 (ётоқ хона)	-	-	14	14	14
6.	Д/и (болалар хонаси)				16	16
Яшаш майдони:		60	76	94	114	130
Б. Ёрдамчи хоналар						
7.	ПР + ХЛ + ҚР	10	12	15	18	20
8.	КХ + СТ (ошхона+ошхона)	12	12	14	14	12

9.	С/У (санитар тугун)	5	6	8	10	12
10	СН + БС	-	15	20	25	30
11	КЛ + ВШ	3	5	7	10	12
Ёрдамчи майдон:		30	50	64	77	90
Умумий майдон:		90	126	158	191	220

2.6. Уйнинг яшаш хоналари: меҳмонхона, умумий хона, ота – она ётоқхонаси, болалар ётоқхоналари яшаш хоналари таркибига киради. Кундузги пайтда ота оналар ётоқхонасидан кабинет, болалар ётоқхоналаридан эса улар учун ўйин хоналар ва уларнинг қизиқишлари бўйича машгулот хоналари сифатида фойдаланилади, яшаш хоналарини иккита зонага гурухлаштириш мақсадга мувофиқдир: а) кундузи тўлиқ фойдаланишга мўлжалланган зоналар – дахлиз- холл + қўшиб қурилган шкаф, санитар тугун, меҳмонхона, хонадон ичи зинапоёси, ошхона, ҳовли (ёзги дам олиш жойи); б) оқшомги пайтда тўлиқ фойдаланиладиган зоналарга – холл, ётоқхоналар, гардеробли хоналар (кийим алмаштириш хоналари), умумий ажратилган фойдаланишдаги санитар тугунлар, ётоқхоналарга туташган эни 1,2м дан кам бўлмаган лождия типидagi ёзги фойдаланиш жойлари.

Меҳмонхона меҳмонлар учун алоҳида ажратилган хона, меҳмонхона дахлиздан ёки ҳовлидан бевосита кириш жойига эга бўлади, яъни меҳмонхонага бошқа яшаш хоналари орқали кирилмайди. Меҳмонхона “дубль” деб номланувчи меҳмонхона номери принципи бўйича лойиҳаланади ва у қўшиб қурилган шкаф билан жиҳозланган дахлизга, ажратилган санитар тугунга (ҳожатхона ва ювиниш хонаси) ҳамда иккита уклаш жойига эга бўлган яшаш хонасига эга бўлади.

Меҳмонхонага уйларнинг бошқа хоналари орқали ўтишга рухсат берилмайди, яъни меҳмонхонага уйнинг бошқа хоналари орқали ўтиш кўзда тутилмайди.

Умумий хона хонадоннинг тантанавор хонаси бўлиб, у бир томондан холл орқали дахлизга бевосита боғланган бўлади, иккинчи томондан эса ошхона ва ёзги жой (ҳовли) билан бевосита боғланишга эга бўлади. Байрам кунлари фойдаланиш учун қулайликлар туғдириш ва кенгрок (катта) майдонга эга бўлиш мақсадида умумий хонани ошхона билан йиғма (силжийдиган, ҳаракатланувчан) пардеворлар ёрдамида бирлаштиришга рухсат берилади.

3 – жадвал. Юқори қулайликка эга бўлган уйлarning таркиби ва майдони (юзаси) 1 кишига 35 – 40м² (35 – 40м²/киши) юта тўғри келишидан келиб чиққан ҳолда ҳисоблам орали амиқлаш.

Хоналар таркиби		Уй хоналарининг майдони, м ²				
		4	5	6	7	8
		хонали	хонали	хонали	хонали	хонали
А. Яшаш хоналари						
1.	Умумий хона	24	27	30	33	36 – 60
2.	Меҳмон хона	24	27	30	33	36 – 60
3.	СПР – ота – она ётоқхонаси	20	20	20	20	20 – 24
4.	СП – 1 – бир кишилик ётоқхона		12	14	14	12х2
5.	СП – 2 – икки кишилик ётоқхона			14	14	14х2
6.	СП – меҳмонлар ётоқхонаси					24
7.	КБ – кабинет	14	14	14	16	20
8.	Д/и – болалар ўйнайдиган жой				16	16
Яшаш майдони:		115	138	161	190	254-284
Б. Ёрдамчи хоналар						
9.	ПР + ХЛ + КР	24	30	36	42	48
10	КХ + СТ (ошхона – стол)	14	16	18	20	22 – 24
11	С/У (санитар тугун)	12	14	16	18	20
12	СН + БС (сауна - бассейн)	15	20	25	30	36 – 48
13	Биллиард хонаси	24	24	24	30	36 – 48
14	Тренажёрный зал	18	24	30	36	48 – 60
15	Клад + Гард	8	10	12	14	16 – 24
Ёрдамчи майдон:		115	138	161	190	254-284
Умумий майдон:		192	238	281	334	458-540

Изоҳ: а) шартли белгилар: ПР + ХЛ + К – даҳлиз + холл + йўлак; б) Яшаш қаватининг баландлиги – 3,3м, катта юзага (майдонга) эга бўлган хоналарининг баландлиги 1,65м га қаррали қилиб олинади (4,95м; 6,6м); в)

Иккита сатҳда жойлашган хонадонларда хонадон ичи зинапоёси учун $10 - 12\text{ м}^2$ юзага эга бўлган майдон қўшиб берилади; г) Ёзги хоналарнинг майдони $6 - 10\text{ м}^2/\text{киши}$, баландлик $- 4,95$ ва $6,6\text{ м}$.

Ётоқхоналар – алоҳида ажратилган санитар тугунлар ва кийиниш гардероблари билан жиҳозланиши мумкин, улар орқали хонадоннинг бошқа хоналарига ўтишга рухсат берилмайди, яъни уларда ўтиш жойлари кўзда тутилмайди. Ҳамма яшаш хоналар тўғридан – тўғри тушадиган табиий ёруғлик ва табиий равишда шамоллатилиш имкониятига эга бўлиши тақозо этилади.

Ошхона – функциональ жиҳатдан иккита зонага эга бўлади: а) овқат (таомлар) тайёрлаш зонаси иш зонаси (ишчи зона); б) кундалик овқатланиш жойи (зонаси) ошхона, бу зонани умумий хона билан йиғма (силжидиган, ҳаракатланувчан) пардеворлар ёрдамида бирлаштириш мумкин. Ишчи ошхонанинг майдони 8 м^2 дан кам бўлмаслиги лозим, унинг 3 м фронтал узунлиги бўйлаб жиҳозлар (совутгич, икки камерали ювиш мосламаси, иш столи, кир ювиш машинаси – автомат, газ ёки электр плитаси). Ошхонада озиқ – овқат маҳсулотлари ва идиштовокларни сақлаш жойи (кладовка) ҳам кўзда тутилади.

Дахлиз + холлнинг эни $1,6\text{ м}$ дан кам бўлмаслиги ва у қўшиб қурилган шкаф билан жиҳозланиши лозим. Бу шкаф устки кийимлар ва пойафзаллар учун мўлжалланган бўлиб, унинг эни $0,6\text{ м}$ ва бўйи: 1 – 2 хонали хонадонларда $- 0,8\text{ м}$, 3 – 4 хонали хонадонларда $- 1,2\text{ м}$, 5 – 6 хонали хонадонларда $1,6\text{ м}$, 7 – 8 хонали хонадонларда $2,0\text{ м}$ ни ташкил этади. Қўшиб қурилган шкафлар дахлизнинг энини қисқартирмаслиги керак. Холлар умумий хоналар билан шишадан ишланган пардеворлар орқали (ёрдамида) боғланади ва бунда “оқиб ўтувчан” фазовий кенгликни ҳосил қилади, бундай фазовий кенгликдан турли функцияларни бажаришда эркин ҳолда универсал фойдаланиш мумкин.

Хонадон ичидаги йўлаклар ва шлюзларининг эни $1,2\text{ м}$ дан кам бўлмаслигини тақозо этилади, уларга антресоилар яъни потолокка осма тарзда шкафлар ўрнатилади, бу шкафлар полдан потолоккача бўлган баландликни қисқартиради, шкаф остидаги ўтиш жойининг баландлиги $2,2\text{ м}$ ни ташкил этади.

Қўшиб қурилган шкафлар ва хўжалик омборхонасининг эни қуйидагича бўлади: кийим кечаклар учун $0,6\text{ м}$ дан кам бўлмаслиги; китоблар ва идиш – товоқлар учун эса $- 0,3\text{ м}$ дан кам бўлмаслиги; хўжатик ва мавсумий нарсалар буюмлар учун эса $0,8\text{ м}$ дан кам бўлмаслиги лозим. Хонадон ичига қурилган зинапоёларнинг эни $0,9\text{ м}$ дан кам бўлмаслиги лозим ва бу зинапоёнинг энг катта оғмалиги $1:1,5$ нисбатни ташкил этиши, зинапоё майдончасининг эни эса $1,2\text{ м}$ дан кам бўлмаслиги лозим. Радиусли – ташқи контури эгри чизикли бўлган зинапоёларга рухсат этилади. Уларнинг оғмалиги ўзгарувчан бўлади, ҳар бир зинанинг боши ва охирининг эни бир – бирдан фарқ қилади, яъни зинапоёлар қочирма

ҳолатда жойлаштирилади, бундай зинапоояларда оралиқ майдончанинг бўлиши кўзда тутилмайди ва уларни умумий хона ёки ҳоллга қуриш тавсия этилади.

2.7. Эвакуация зинапооеига бир қаватнинг ўзиде яшаш блок – секциясининг илчи зинапооеига чиқилгани. кабин хамма хонадонлардан чиқилади. Бу зинапооеининг огмалиги (қиялиги) 1:2 нисбатни ташкил этиши лозим (погоналар – зиналарнинг баландлиги 15см ва эни 30см бўлади), зинапооя маршлари ва майдончаларининг эни 1,2м дан кам бўлмаслиги лозим, маршлар орасидаги оралиқ (тириш) 0,1м ни ташкил этиши, ён томондан ёки юқоридан (томдаги зенит фонарь) табиий ёритиш хамда шамоллатиш кўзда тутилган бўлиши лозим. Умумий йўлаклар ва очик галерейларнинг эни 1,4 дан кам бўлмаслиги талаб этилади. Эвакуацион зинапоояларда тутун тўпланмаслиги олдини олиш учун ёнги хавфсизлигини таъминлаш мақсадига квартирлардаги очик балконлар ва лоджиялар бўйича кўшни блок – секцияларга ўтиш жойларининг кўзда тутилиши тақозо этилади. Комфорт шароитга эга бўлган турар – жой биноси учун ёнги хавфсизлиги меъёрининг бундай экстремаль талабини қўллаб бўлмайди. Шу сабабли шинам, комфорт ва юқори комфорт шароитли типдаги ўрта қаватли барча янги яшаш уйлари учун тутун тўпланмайдиган зинапоояларни лойиҳалашни тақозо этилади, бунда берилган блок секция яшовчиларини кўшни блок – секцияларнинг режавий (тархий)структурасига боғлиқ бўлмаган ҳолда локаль эвакуация қилишни таъминлаш кафолатланган бўлиши талаб этилади.

Зинапоояларда тутуннинг тўпланмаслиги қуйидагича таъминланади: а) ташқи очик зинапоояларни ўрнатиш билан; б) ёпиқ зинапоояларни тўсувчи конструкцияларнинг оловга бардошлик (ёнгинга бардошлик) чегараси бир соатдан кам бўлмаслиги лозим.

2.8. Яшаш уйлари (турар – жой бинолари) даги санитар – техник жиҳозлар замонавий марказлашган инженерлик коммуникациялар. Ошхона энергия тежайдиган табиий газ плитаси билан жиҳозланганда унда табиий ёруғлик ва табиий шамоллатиш албатта кўзда тутилиши лозим. Электр энергиясига мосланган ошхонани иккинчи ёруғлик сунъий ёритиладиган жойга жойлаштириш мумкин.

Ҳамма санитар тугунлар алоҳида типда жойлаштирилади, унитаз ва қўл ювгич билан жиҳозланган хожатхона, ванна – джакузи, қўл ювгич, биде ва кўр ювиш машинаси билан жиҳозланган ванна хона. Санитар тугунларни бошқа хонадонларнинг яшаш хоналари хамда ошхоналарининг устига ўрнатишга рухсат берилмайди. Индивидуаль санитар тугунларга яшаш хоналаридан киришга йўл қўйилади. Умумий фойдаланишдаги санитар тугунларга фақат дахлиз, йўлак ва шлюздан, индивидуаль фойдаланишдаги санитар тугунларга ётоқ хоналардан киришни тақозо этилади.

2.9. Қурилиш материаллари ва конструкциялари қабул қилинган конструктив схема ва қурилиш – монтаж ишларини ишлаб чиқариш услубларига боғлиқ бўлади, улар абадий архитектура ёдгорликлари сифатида олий архитектура санъати объектини яратиш тўғрисида муаллифнинг уникъл гояларига тўлиқ жавоб берган ҳолда 125 йилдан кам бўлмаган муддатда хизмат қилиши кўзда тутилади. Ҳуқуқ мақсадларида 7 – 8 – 9 балли сейсмиқликдаги 12 балли шкала бўйича қуйидагиларни қабул қилиш тавсия этилади: пойдеворлар – қўйма темирбетонли ва йиғма бетон блоклардан; деворлар – темирбетон каркас ва темирбетон қўйма белбоғ конструкциялар комплексида гишт ва шлакоблоклдан терилади, Тошкент иқлим шароитлари учун деворнинг қалъипити 38см (1,5 гишт); темирбетон қалъипити 22см бўлган кўп тешикли йиғма темирбетон плиталар қўлланилади, улар ёрдамида 3,0 7,2м оралиқлар ёпилади; антисейсмиқ конструктив талаблар бўйича режада деворлар жойлашиш ўқларини кўчиришга йўл қўймаслик талаб этилади; антисейсмиқ тадбирларга қатъий риоя қилиш талаб этилади; эвакуацион зинапоялар йиғма – темирбетон элементлардан тайёрланади; бино томи – чердакли, икки томонли қияликка эга бўлган металл стропилаларга ўрнатиладиган турли рангли металл черепицаларда бажарилади, ёмғир ҳамда қор эришидан ҳосил бўладиган сув ташқи сув оқини қувурлари орқали пастга узатилади. Мансардли қаватга ва ясси том қисмларидан фойдаланган ҳолда патио ҳовли сифатида тент – хауз хонадонларнинг қурилишига руҳсат берилади. Том бу бешинчи фасаддир. Фасадларнинг ташқи фасади юқори сифатли материаллардан фойдаланган ҳолда тегишли рангларнинг қўлланилиши билан узоқ муддатга чидайдиган қилиб ишланиши лозим.

2.10. Бош режа томонидан 4 6 яшаш уйлари гуруҳларидан таркиб топган майдоннинг бош режаси талаба томонидан лойиҳаланаётган уйни ва бу гуруҳ уйларига тегишли бўлган ички ҳовлиларни ҳисобга олган ҳолда тузилиши лозим. Бош режада ёруғлик тушиш томонларининг ориентацияси (шимолга йўналтирилган) тасвирланиши, машина кириш жойларининг эни 3.5 машиналар икки томонлама қатнаш жойларининг эни 6 м ўлчамда, ҳар бир уй атрофида 5 – 6 та машина учун туриш жойи, хўжалик, болалар ва спорт майдончалари, чангити бостириш мақсадида сув сепиш учун мўлжалланган сув ҳавзалари, пиёдалар юриш йўлакчалари тасвирланган бўлиши лозим.

2.11. Ҳар бир хонадон ва бутун уй бўйича техник – иқтисодий кўрсаткичлар:

а) яшаш майдони; б) умумий майдон; в) ёзги хоналар, жойларнинг (иситилмайдиган) майдони; г) 12м² юзага бир киши (12м²/киши) тўғри келишидан келиб чиққан ҳолда яшаш уйининг аҳолисини аниқлаш.

3. Лойиҳа график қисмининг таркиби:

- 500 кишилиқ яшаш уйлари гуруҳининг бош режаси, М 1:1000, М 1:500; иккита фасад чизмаси, М 1:100, М 1:150; мебелларнинг жойлаштирилиши

кўрсатган ҳолда учта типдаги уйларнинг режаларини (тархларини) тузиш;
уйнинг перспектива (аксонометрия)сини чизиш ёки макетни ясаш.

4. Лойиҳани бажариш графиги.

Курс (курс) лойиҳасини бажариш муддати – 10 ҳафта.

Рейтинг – 1 – тўртинчи ҳафта охирида қўлда клапузурани чизиш.

Рейтинг – 2 – еттинчи ҳафта охирида 0,8х0,8м ёки 1,0х1,0м битта рамкада қўл орқали қаламда чизилган лойиҳани баҳолаш ёки 0,55х0,75м рамкада (планшетда) қўл орқали қаламда чизилган лойиҳани баҳолаш.

Рейтинг – 3 – қўлда тўлиқ (тушъ, акварель, гуашъ, темпера) ёки персоналъ компьютерда бажарилган лойиҳани XI ҳафтанинг бошида баҳолаш.

Тузувчи:проф.Коробовцев Г.И.

3. "КЎП ҚАВАТЛИ ТУРАР – ЖОЙ БИНОСИ"

мавзусида курс лойиҳаси бўйича ўқув топшириғи ва услубий кўрсатмалар

1. Умумий тушунчалар

Шаҳарлардаги яшаш ҳудудларининг танқислиғи туфайли Ўзбекистон Республикаси вилоятлари марказлари, мамлакат пойтахти ва Қорақалпоғистон Республикаси шаҳарларида вақт ўтиши билан аҳолини урбанизациялашган (жамланган) ҳолда жойлаштирадиган турар жой биноларининг асосий типларини кўп қаватли яшаш уйлари ташкил эта бошлайди. Бундай уйлarning кенг кўламда қўлланиши яшаш ҳудудларидан ва инженерлик коммуникацияларидан старли даражада самарали фойдаланиш имконини беради. Уйлarning бундай типини кўп қаватли турар – жой биноларининг архитектуравий режасининг турли – туман экани, ҳажмий кнефали ва конструктив ечимлари бўйича, Марказий Осиё регионида старлича кенг апробация қилинган. Улар фойдаланиш учун иқтисодий тежамкор, ҳудуддан рациональ фойдаланишда самарадор ва турли сонли ва демографик таркибга эга бўлган онлаларнинг мамлакатнинг мураккаб иқлим ва сейсмик (7 – 9 балл)районларида яшашлари учун фазовий режавий параметрлари бўйича метёрий санитария – гигиеник ва комфорт шароитларни анча узоқ бўлган муддатга таъминлаб беради. Шу билан бир вақтнинг ўзида кўп қаватли яшаш уйлarning қурилиши йирик шаҳарларда кўркам фазовий композицияларни яратиш ва ўсиб бораётган Республика аҳолисини жойлаштириш имконини беради.

Курс лойиҳасининг асосий вазифаси талабалар томонидан Ўзбекистон Республикасидаги айнан йирик шаҳарларда мавжуд бўлган реал шароитлар учун кўп қаватли яшаш уйларини лойиҳалаш учун зарур бўлган амалий илжодий савияларни ўзлаштиришдан иборатдир.

2. Топшириқнинг мазмуни.

Ўзбекистон Республикасининг иқлим ва сейсмик шароитлари учун шаҳар типидagi 9 – 16 қаватли яшаш уйини форэскизли стадияда (курсда) лойиҳалаш тавсия этилади. Ҳар бир кишига 10 – 12м² метёрига асосан яшаш уйининг ҳажми 200 – 300 кишини ташкил этади. Қаватлар сони, қаватнинг ўзгармас ёки ўзгарувчан бўлими, режавий ва конструктив структурасининг, архитектуравий бадий образини, хонадоннинг таркибини мамлакат йирик шаҳарларидан бирида яшаш уйлари учун ажратилган реал майдон учун мўлжалланган.

Чегеравий қаватлилиқ бўйича лифтли яшаш уйларида қўлланиладиган лифтлар типлари билан регламентлаштирилади: 9 қаватгача бўлган яшаш уйларида юк кўтарувчанлиғи 450кг (200х200см ўлчамли шахта) бўлган битта лифт ўрнатилади, бу лифт ҳар бир қаватда яшаётган 40 нафар

яшовчига хизмат қилади; 16 қаватгача бўлган яшаш уйларига иккита лифт ўрнатилади:

1) лифтнинг юк кўтарувчанлиги 450кг ни ташкил этади;

2) лифтнинг юк кўтарувчанлиги 620кг (200х250см ўлчамли шахта) бу лифтлар ҳар бир қаватда яшаётган 40 нафар яшовчиларга хизмат қилади. Агар 9 – 16 қаватли уйлардаги юқори қаватларидаги хонадонлар иккинчи сатҳ билан “пент - хауз” типда ечилган бўлса, у ҳолда 10 – 17 қаватли яшаш уйини лойиҳалаш мумкин бўлади.

2.2. Режавий (тархий) схемалари бўйича яшаш уйлари қуйидагича лойиҳаланиши мумкин: а) бир секцияли бир нуқтага жамланган типда ва кўп секцияли (пластинали) типда бўлади, бундай уйларда блок секцияларнинг ҳамма хонадонлари қаватлар бўйича вертикал коммуникациялар блоки – тутун тўпланмайдиган зинапоялар ва лифтлар атрофида қисқа йўлақларга эга бўлган ҳолда гуруҳлантирилади (энг узоқ жойлашган хонадондан тутун тўпланмайдиган зинапоя катакчасидаги очиқ лоджиягача бўлган масофа 12 метрдан ошиб кетмаслиги лозим); б) галереяли ва йўлақли типдаги яшаш уйларида хонадонлардан вертикаль коммуникацияларнинг локалти блокига чиқиш қаватлар бўйлаб жойлашган очиқ галереялар ёки ёпиқ йўлақлар орқали амалга оширилади (ташқил этилади): в) яшаш уйлари кўшма (аралаш) режавий (тархий) схемалари: галереяли – секцияли ёки йўлақли – секцияли бўлиб, улар қисқа галерея ёки йўлақларга эга бўлади, бундай кўшма (аралаш) схемалар битта зинапояга тўғри келаётган хонадонларнинг сонини ошириш имконини беради.

Бунда шуни назарда тутиш лозим, галереялар ва йўлақлар секциялар чегарасида (ичида) майдон ва ҳажмларни эгаллайди, бу эса ҳар битта зинапоя катакчасининг майдони ва ҳажминини сезиларли даражада оширади. Шу сабабли секцияли схема иқтисодий жиҳатдан анча самарали бўлиб қолаверади а) галереяли – секцияли ва йўлақли – секцияли схемалар кўп қаватли (баланд) лифтли яшаш уйлари учун анча қулай бўлиб, бунда зинапоя – лифтли тугун ўзида тутун тўпланмайдиган зинапоя катакчасини намоён этади, зинапоя катакчаси пружинали ўзи ёпиладиган эвакуацион эшикка эга бўлади, бу эвакуацион эшик орқали аввал лифтли ҳолга сўнгра эса очиқ балконили ўтиш жойи бўйича ташқи очиқ ҳаволи зонага чиқилади.

2.3. Уйлар фақат оилали истиқомат қилиш мақсадида минимум (камида) 100 киши учун яшаш майдонини 12м²/киши меъёрга асосланган ҳолда қабул қилинади (уйда режаси (тархи) ва тўғлами бўйича турлича бўлган камида икки блок – секцияга жойлашган минимум 24 хонадон жойлашади). Яшаш хоналарининг сони ва яшаш ҳамда ёрдамчи хоналарининг умумий қулайлиги бўйича хонадон типлари асосий вариант 1 – жадал бўйича, диплом олди ва диплом лойиҳалари учун эса 2 ва 3 – жадаллар бўйича қабул қилинади. Талаба хонадонлар таркибини қуйидаги вариантлар бўйича танлаб олади: а) кам хонали (1 – 3 хонали

хонадонлар), б) ўрта сонли хоналарга эга бўлган хонадонлар (3 – 5 хонали хонадонлар), в) кўп хонали (4 ва ундан юқори) хонали хонадонлар, г) исталган (юстиёрй) уйғунликдаги аралаш хонали хонадонлар яъни аксарият холларда кам хонали (1 – 2 хонали) хонадонларнинг кўп хонали (4 ва ундан юқори) хоналар билан уйғунлашувидан ҳосил қилинадиган уч ёки тўртта авлодларнинг кўшни бўлиб яшашлари учун мўлжалланадиган хонадонлар (1 – 2) – (4 – 5 – 6).

1 – жадавал. 25 – 30см²/киши ҳажмига асосан комфорт типидagi хонадонларнинг таркиби ва майдонлари.

“500 – 800 кишига мўлжалланган ўртача қаватли яшаш структураси” маъноси бўйича Диплом олдн лойиҳасининг асосий варианты (бакалавриатуранинг IX семестри).

Хоналар таркиби		Уй хоналарининг майдони, м ²				
		3 хонали	4 хонали	5 хонали	6 хонали	7 хонали
А. Яшаш хоналари						
1.	Умумий хона (УХ)	22	24	26	28	30
2.	Меҳмон хона (МХ)	20	22	24	26	28
3.	Ота – она ётоқ хонаси (ООЁХ)	18	18	18	18	18
4.	Бир кишилик ётоқ хона (ЁХ-1)		12	12	12	12x2
5.	Икки кишилик ётоқ хона (ЁХ-2)	-	-	14	14	14
6.	Болаларнинг ўйин хонаси (БЎХ)	-	-	-	16	16
Яшаш майдони:		60	76	94	114	130
Б. Ёрдамчи хоналар						
7.	Д + ХЛ + КР	10	12	15	18	20
8.	КХ + ОХ	12	12	14	14	16
9.	С/Т (санитар тугун)	5	6	8	10	12
10.	СН + БС	-	15	20	25	30
11.	КЛ + ҚШ	3	5	7	10	12
Ёрдамчи майдон:		30	50	64	77	90
Умумий майдон:		90	126	158	191	220

Изоҳ: а) шартли белгилар: УХ – умумий хона, МХ – меҳмон хона меҳмонлар учун бола кравоти билан нақшта ётоқ жойга, локалит

ажратилган санитар хоналар ва балкон ёки лоджия типдаги ёзги хонага эга бўлган меҳмон хона сифатида лойиҳаланади, ООЁХ – ота – она ётоқ хонаси, ЁХ – 1 – бир кишилик ётоқ хона, ЁХ – 2 – икки кишилик ётоқ хона, Б/у/х – болалар ўйин хонаси, Д + ХЛ + КР – дахлиз + холл + йўлақлар, КХ + ОХ – ошхона, С/Т – ажратилган санитар хоналар, СН + БС – ҳаммом (сауна) + чўмилуш ҳавзаси (бассейн), КЛ + ҚШ – хўжалик моллари хонаси (кладовка) + кўшиб қурилган шкафлар; б) яшаш қаватининг баландлиги – 3,3м, ёзги хоналарнинг баландлиги 6 10м^2 /киши, баландлиги – 4,95 ва 6,6м.

2.4. Хонадонлардаги яшаш хоналарининг ҳар бирида тўттидан – тўтти (сказное) шамоллатиш таъминланган бўлиши лозим: қарама – қарши декорда жойлашган дераза табақалари (форточкалари) орқали горизонталь ёки аэрацион шахталар ёрдамида вертикаль шамоллатишни таъминлаш зарурдир, бунда йиғма шахталарнинг кўндаланг кесим юзаси шамоллатиладиган хоналар умумий юзасининг 20 дан 1 қисмига тўтти келади, яъни 1/20 нисбатда ҳисобланади. Бунда йиғма шахтага битта қаватдан кейин уланиб, қайта ориентацияланиш рўй бермайди. Бир томонли ориентацияланган хонадонларда вертикаль шамоллатишни амалга ошириш мажбурийдир яъни вертикал шамоллатишнинг албатта бўлиши талаб этилади.

2.5. Хонадонларнинг структураси. Яқин қариндошлик алоқаларини бўйича оилаларни жойлаштиришнинг анъанавий усулини ҳисобга олиб, умумий ёзги хоналар (жойлар) – ҳовлилар атрофида хонадонларнинг турли типларини компоновкалаштириш тавсия этилади, масалан, 1 + 2 + 6 ёки 1 + 3, 2 + 4, 1 + 5, 2 + 2 + 3 + 4 ва ҳ. к., бунда умумий коммуникациялар (знакоўлар, галереялар, йўлақлар) орқали хонадонларга локални (алюҳида) кириш ва ҳар бир хонадондан умумонлавий ҳовлилар ҳамма хонадонлар ёзги жойларининг умумлашган майдонига чиқиш имконияти мавжуд бўлади. Бундай вазиятда биринчи ва иккинчи қават хонадонларда (фақат икки сатҳда жойлашган икки қаватли коттеждлар учун) ерда жойлашадиган хонадон олди индивидуаль ҳовлилар 12м^2 /киши метъерга асосланган ҳолда лойиҳаланади (ҳовлидаги қурилишлар: гараж – машина турадиган жой, хўжалик моллари хонаси, ёзги ошхона ва санитар тугунлар ҳисобга олинишини эътибордан четда қолдирмаслик лозим бўлади). Хонадонларни лойиҳалашда (режалашда) халқ меъморчилиги усуллари ва принципларидан, юртимиз ва хориждаги иссиқ иқлим ва юқори сейсмик (7 балл ва ундан юқори) регионларда қурилган ўрта қаватли замонавий яшаш уйларининг замонавий архитектураси бўйича тўплаган тажрибадан ижодий фойдаланишни таъзао этади.

2.6. Хонадонларнинг яшаш хоналари: меҳмонхона, умумий хона, ота – она ётоқ хонаси, болалар ётоқ хоналари. Ётоқ хоналар кундузги пайтда кабинет ва болаларнинг ўйин хоналари вазифасини бажаради,

умуман олганда қизиқиш бўйича шуғулланиш учун хоналарни икки зонага гуруҳлаштириш мақсадга мувофиқдир: а) кундузги фойдаланиш жойлари – дахлиз + қўшиб қурилган шкаф, санитар тугун, меҳмон хона, умумий хона, кабинет, хонадон ичи зинаюяси, ошхона, ошхона, ёзги жойлар (ҳовлилар); б) окшомги фойдаланиш жойлари – холл, ётоқ хоналар, кийим алмаштириш хоналари, умумий фойдаланиладиган ажратилган (алоҳида) санитар тугунлар, ётоқ хоналар олдидаги эни 1,2м дан кам бўлмаган лоджия типидagi ёзги хоналар.

Меҳмонхона – меҳмонлар учун мўлжалланган хона бўлиб, бу хона хонадон дахлизидан ёки умумий ҳовлидан бевосита кириш эшигига эга бўлишини тақозо этилади. Меҳмонхона “дубль” меҳмонхона номери принципи бўйича лойиҳаланиб, унда қўшиб қурилган шкафага эга бўлган дахлиз, алоҳида (ажратилган) санитар тугунлар (ҳожат хона + ванна хона) ва камда иккита ухлаш жойига эга бўлган яшаш хонасига эга бўлади. Меҳмонхона орқали хонадоннинг бошқа хоналарига ўтишни тавсия этилмайди.

Умумий хона – хонадоннинг тантанавор бош хонаси бўлиб, бу хона бир томондан дахлиз билан холл орқали бевосита боғланишга ва иккинчи томондан ёзги дам олиш жойи (ҳовли) билан боғланишга эга бўлади. Умумий хонани каттарoқ юзали майдонга эга бўлиш ва байрам кунларида қулай фойдаланиш учун ошхона + ошхона билан битта фазовий кенгликка йиғма (силжийдиган) пардеворлар орқали бирлаштиришга рухсат берилади (йўл қўйилади).

Ётоқ хоналарни лойиҳалаш орқали хонадоннинг бошқа хоналарига ўтиш тавсия этилмайди ва улар алоҳида (ажратилган) санитар тугунлар ва кийим алмаштириш хоналарига эга бўлади. Ҳамма яшаш хоналари тўғридан – тўғри табиий ёритиш ва шамоллатишга эга бўлиши лозимдир.

Ошхона функционал жиҳатдан иккита зонага эга бўлади: а) овқат (таомлар) тайёрлайдиган зона – ишчи ошхона; б) кундалик овқатланиш зонаси – ошхона, бу зонани умумий хона билан йиғма (силжийдиган) пардеворлар билан бирлаштириш мумкин. Ишчи ошхона 8м² дан кам бўлмаган юзага эга бўлиши ва 3,0м фронт бўйича жиҳозлар (совутгич, икки камерали ювгич, иш столи, газ ёки электр плитаси, кир ювиш машинаси - автомат) нинг жойлаштирилиши кўзда тутилади. Ошхонада маҳсулотлар ва идишларни сақлаш жойи ҳам кўзда тутилади.

Дахлиз + холлларнинг эни 1,6м дан кам бўлмаслиги ва устки кийимлар ҳамда пойафзаллар учун мўлжалланган қўшиб қурилган шкаф билан жиҳозланган бўлмоғи лозим, бу шкафларнинг эни 0,6м бўлади, бўйи эса қуйидаги ўлчамларда: 1 – 2 хонали хонадонларда – 0,8м, 3 – 4 хонали хонадонларда – 1,2м, 5 – 6 хонали хонадонларда – 1,6м, 7 – 8 хонали хонадонларда – 2,0м бўлади. Қўшиб қурилган шкафлар дахлизнинг энини қисқартирмаслиги керак. Холллар умумий хоналар билан йиғма шаффоф пардеворлар орқали боғланади, бунда бу хоналардан турли функцияларни бажаришда эркин ҳолда универсал фойдаланишни таъминлайдиган

хонадоннинг "оқиб" ўтувчан тантанавор фазовий кенгликлар ҳосил қилинади.

Хонадон ичидаги йўлаклар ва шлюзаларнинг эни 1,2м дан кам бўлмаслигини таъқазо, эътиди, уларнинг юқори қисмида антресоллар (потолокка осилган шкафлар) нинг ўрнатилиши кўзда тутилади, бундай шкафлар тагидаги ўтиш жойининг баландлиги 2,2м ни ташкил этади.

Кўшиб қуришган шкафлар ва хўжалик буюмлари жойи (хонаси) нинг эни қуйидаги кўрсатилган ўлчамлар: кийимлар учун мўлжалланган шкафнинг эни – 0,6м; идиш – товоқлар ва китоблар учун мўлжалланган шкафнинг эни – 0,3м; хўжалик буюмлари ва сезонли предмет – нарсалар учун мўлжалланган шкафнинг эни – 0,8м дан кам бўлмаслиги лозим.

Хонадон ичидаги зинапоаялар эни 0,9м дан кам бўлмаслиги ва оғмаллиги (қиялиги) 1:1,5 нисбатда бўлмоғи лозим, зинапоая майдончасининг эни 1,2м дан кам бўлмаслиги талаб этилади. Умумий хоналар ва ҳолларга радиусли, яъни эғри чизикли контурга эга бўлган қочирма поғонали, ўзгарувчан оғмаллиқ (қиялиқ) дағи, оралиқ майдончаларга эга бўлмаган зинапоаяларнинг ўрнатилиши (қурилиши) га руҳсат берилади (йўл қўйилади).

2.7. Эвакуация зинапоаяси бир вақтиният ўтмада яшаш блок – секциясидаги ҳамма хонадонлар учун асосий ишчи зинапоая бўлиб ҳисобланади. Эвакуация зинапоая 1:2 нисбатли оғмаллиқ (қиялиқ) га эга бўлади (зинапоая поғоналари эни 30см, баландлиги 15см бўлади), зинапоая маршлари ва майдончаларининг эни 1,2м дан кам бўлмаслиги, маршлар орасидаги тирқиш (оралиқ) 0,1м бўлиши лозим, уларда ён томонли ёки юқори (томдаги) фонар орқали зенитли) табиий ёритилганлик ва табиий шамоллатишнинг кўзда тутилишини таъқазо этилади. Умумий йўлаклар ва очик галерейаларнинг эни 1,4м дан кам бўлмаслиги талаб этилади. Бундай зинапоаяларда тутун тўпланиш эҳтимоли мавжуд бўлганлиги туфайли уларда ёнгин хавфсизлигини таъминлаш мақсадида қўшни блоклардаги очик балкон ва лоджиялар бўйича ўтиш йўлларининг бўлиши кўзда тутилмоғи талаб этилади. Ёнгин хавфсизлиги меъёрларининг бундай экстремаль талабини комфорт яшаш уйлари учун қўллаб бўлмайди. Шу сабабли ахши шароитларга эга бўлган комфорт ва юқори комфортли типдаги ўрта қаватли ҳамма яшаш уйлари учун тутун тўпланмайдиган, берилган (қаралаётган) блок секция яшовчиларини қўшни блок секцияларининг режавий (тарқий) структураларига боғлиқ бўлмаган ҳолда яъни мустақил равишда локалли эвакуация қилишни кафолатлайдиган зинапоаяларни лойиҳалашни таъқазо этилади. Зинапоая катакчасининг тутун тўпланмас бўлиши қуйидаги ҳолларда таъминланади: а) ташқи очик зинапоаяларнинг қурилиши билан; б) ёпиқ зинапоаяларни тўсиб турувчи конструкцияларнинг олов бардошлиқ чегараси 1 м дан кам бўлмаслиги билан таъминланади; в) ёпиқ зинапоаяга очик ўтиш балкон – лоджиялар орқали тутиш билан таъминланади.

Изоҳ: лифтли яшаш уйларида лифт холидан одатда тутун тўпланмайдиган сквозли (очик) эвакуацион ўтиш жойи сифатида фойдаланилади.

2.8. Яшаш уйи хонадонларидаги санитар – техник жиҳозлар бу марказлашган инженерлик коммуникацияларга боғланган жиҳозлардир. Энергия тежайдиган ошхона плитаси табиий газ билан таъминлангани туфайли ошхона табиий ёруғлик ва табиий шамоллатиш имкониятига эга бўлиши талаб этилади. Электр энергиясига уланган плитага эга бўлган ошхона – ошхоналарни иккинчи ёруғлик бўлган жойларга ёки кенг корпус ичига умумий светоагрегацион шахтага чиқадиган кенг корпусга жойлаштириш мумкин. Ҳамма санитар тугунлар (унитаз ва қўл ювгич билан жиҳозланган хожатхона ҳамда ванна – джакузи ва қўл ювгич, биде, кир ювиш машинаси билан жиҳозланган ванна хонаси) ажратилган ҳолатда бўлишини тақазо этилади. Санитар тугунларни яшаш хоналари бошқа хонадонлардаги ошхоналар устига ўрнатиш жойлаштириш таъқиқланади.

Индивидуал санитар тугунларга яшаш хоналаридан киришга йўл қўйилади. Умумий фойдаланишдаги санитар тугунларга фақат дахлиз, йўлак ва шлюзлардан; индивидуал фойдаланишдаги санитар тугунларга ётоқхоналардан кириш кўзда тутилишини тақазо этади.

2.9. Қурилиш материаллари ва конструкцияларнинг қўлланилаши қабул қилинган конструктив схемага ва қурилиш – монтаж ишларини ишлаб чиқариш услубларига боғлиқ бўлади, қўлланиладиган қурилиш материаллари ва конструкциялари абадий архитектуравий ёдгорлик сифатидаги камида 125 йил муддатда хизмат қиладиган олий архитектура санъати объектини яратиш тўғрисидаги уникал муаллифлик ҳоқига тўлиқ жавоб бермоғи лозим. Ўқув машғулотларини бажариш мақсадида 7 – 8 – 9 балли сейсмиқлик учун 12 балли шкала бўйича қуйидагилар тавсия этилади: пойдеворлар – қўйма темирбетон ва йиғма темирбетон блоклардан бажарилади; деворлар маҳаллий қурилиш материаллари (пишган гишт, шлакоблоklar) нинг темирбетон каркасли ва қаватлар баландлигида қўйма темирбетонли белбоғ билан комплекс конструкция ташкил этиш орқали бажарилади; гиштли деворларнинг қалинлиги Тошкент шаронтида 38см (1,5 гишт) қилиб бажарилади.

Том ёпилмасини қалинлиги 22см бўлган кўп тешикли темирбетонплиталар ташкил этади, бундай плиталар билан 3,0м дан 7,2м гача бўлган ораликлар ёпилади; антисейсмик конструктив тадбирлар деворларнинг режадаги ўқларининг силжишига йўл қўймаслиқни тақазо этади; антисейсмик тадбирларнинг талабларини бажариш мажбурийдир!

Эвакуация зинапоялари – йиғма темирбетон конструкциялардан бажарилади; том чердакли бўлиб, оғма ҳолатда жойлашган металл стропилаларга турли рангларга эга бўлган металл черепицаларнинг маҳкамлаш орқали ёпилади ва қор ёмғир сувларининг ташқи тўпланган

ҳолда оқими ташкил этилади. Мансардли қаватларнинг ва ясси том қисмларидан патио=ҳовлилар сифатида фойдаланиш орқали пенг – хауз хонадонларнинг қурилишига рухсат берилади: фасадларнинг ташқи пардози рангларнинг қўлланиши юқори сифатли материалларнинг қўлланиши билан амалга оширилади.

2.10. 4-6 та яшаш уйларида ташкил топган катта бўлмаган яшаш гуруҳлари таркибидан ташкил топган майдоннинг бош режаси талаба томонидан ёруғлик томонлари бўйича (шимолга йўналган) ориентациони, машина кириш жойларининг эни 3,5м, машина қатнов йўллариининг эни 6,0м энлиқда ҳар бир гуруҳ уйлари учун меҳмонларнинг 5 – 6 машиналари туриш учун автомобил турар жойлари, хўжалик , болалар ва спорт майдонларини, сув сепишга мўлжалланган сув ҳавзалари, пиёдалар учун мўлжалланган йўлакларни тасвирлаш билан бажарилади.

2.11. Ҳар бир хонадон ва бутун уй бўйича техник – иқтисодий кўрсаткичлар: а) яшаш майдони; б) умумий майдон; в) ёзги (иситилмайдиган) жойлар (хоналар) нинг майдони; г) $12\text{м}^2/\text{киши}$ хисобидан келиб чиққан ҳолда яшаш уйининг аҳолисини ҳисоблаш.

3. Лойиҳа график қисмининг таркиби – 500 кишига мўлжалланган яшаш гуруҳининг бош режаси, М 1:1000, 1:500; - фасадлар (иккита), М 1:100; 1:100, 150; - биринчи қават ва такрорланадиган қаватлар режаси (тархи), М 1:100, 1:150; учта типдаги хонадонларнинг мебелларни жойлаштирган ҳолдаги режаси (тархи), М 1:100; зинаюя катакчаси бўйича кўндаланг қирқим, М 1:100; перспектива (аксонометрия) ёки макет.

4. Ишнинг бажариллиш графиги.

Курс лойиҳаси курсининг бажарилиш муддати – 10 ҳафта.

1 – рейтинг – 4 – ҳафта охирида – қўлда бажарилган клеузуранинг баҳоланиши.

2 – рейтинг – 7 – ҳафта охирида 0,8х0,8м ёки 1,0х1,0м ли битта рамкада ёки 0,55х0,75м ли иккита рамка (планшет) да қаламда бажарилган лойиҳани баҳолаш.

3 – рейтинг – 11 – ҳафта бошида қўлда тўлиқ бажарилган (тушъ, акварель, гуашъ, темпера) лойиҳани баҳолаш.

Тузувчи: проф.Коробовцев Г.И.

**200 – 600 МАШИНАГА МЎЛЖАЛЛАНГАН ГАРАЖ –
АВТОМАШИНАЛАР ТУРАР ЖОЙИ**
мавзусидаги курс лойиҳасига ўқув
топшириғи ва услубий кўрсатмалар.

1.Умумий қондалар.

Инсоннинг пиёда юриш ўртача тезлиғи 4км/соат бўлиб, бу тезлик нисбатан катта эмас, шунга қарамасдан инсон тарихий даврларигачаёқ Марказий Африкадаги Ернинг барча қитъаларига жойлаштишга улгурди. От, туя ва бошқа кўтулаб ҳайвонлардан оғир юкларни кўтаришда, ташишда фойдаланиш инсоннинг мускул кучларини бошқа муҳим иш ва юмушларни бажаришга сарфлаш имконини берди. Отларда, туяларда зарур бўлган жойларга қатнашда ва юкларни ташишда инсон тезликка эришди, лекин бундай тезлик сезиларли даражада ўзгарди холос. XIX асрнинг охирига келиб, ички ёнув двигателининг ихтиро қилиниши туфайли автомобиллар яратилиши туфайли инсон 10 – 20 марта катта бўлган тезликка эришди. Автомобилларга бўлган эҳтиёж вақт ўтиши сари орта борди. Автомобил ишлаб чиқариш жадал суратлар билан ўсди.

“Автомобил турар жойи” муаммоси ҳозирги замонавий йирик шаҳарда жуда ўткирлашиб бормоқда. Ҳақиқатан ҳам, автомобил қонадонда сақланмайдиган ягона индивидуаль фойдаланиладиган нарсадир. Ҳаттоки, автомобилсозлик юқори даражада ривожланган мамлакатларда ҳам хусусий автомобил вақтинг 95% да фойдаланилмасдан туради. Бунда ҳар бир турувчи автомобил учун иккита турниш жойи зарур бўлади: биринчиси – яшаш жойидан узоқ бўлмаган масофада (500м гача) жамоа гаражи бўлса, иккинчиси эса иш жойи еки хизмат кўрсатиш объекти олдидаги очик ёки ёпиқ авто турар жойидир. Ўзбекистон Республикаси, Андижон вилояти, Асака шаҳрида автомобил заводининг ишга туширилиши Республикамизда автомобилсозликнинг жадал суратлар билан ўсишига олиб келди. Жаҳон тажрибаси шунини кўрсатадики, сугориладиган ерга эга бўлган ўлкаларда жойлашган Ўзбекистон шаҳарларида ернинг танқислиғи туфайли “автомобил турар жойи” муаммосини ечишнинг ягона тўғри йўли бу индивидуаль фойдаланишдаги автомобилларни сақлаш учун кўп қаватли гараж машина турар жойларини кўриш эканлигини кўрсатади. Автомашиналарни (бундан кейин а/м деб аталади) жойлаштиришнинг манежли тилидаги гаржларни иқтисод қилиш ўз йўлига кўра жуда оддийдир: а/м ни ерга жойлаштиришда (бокс типидagi гараж) – 25м^2 , а/м ни иккита сатҳда жойлаштиришда – 15м^2 , уч сатҳда жойлаштиришда – 10м^2 , тўрт сатҳда жойлаштиришда – 8м^2 , саккиз сатҳда жойлаштириш учун – $4,5\text{м}^2$ юза талаб қилинади. Автомашиналарни лифтлар ёрдамида электро механик кўчиришнинг компьютерли бошқарув гараж – автомашиналар турар жойи – автоматларининг иқтисодиёти янада самарадордир.

Гаражлар –автомашиналар турар жойлари ерга нисбатан жойлаштиришга кўра ер ости, ер усти, кўп қаватли, аралаш типда бўлади. Автомашиналар ларнинг гаражлар – автомашиналар турар жойлари ичида ҳарактланishi бўйича қуйидагича бўлади: ўзи юрар рампали, автоматлаштирилган лифтли ва аралаш (автомашиналарни лифтларда кўтариб тушириш, бунда манежда а/м ларни лифтларда кўтариш/тушириш, бунда манежда автомашинанинг ўзи инсон бошқарувида ҳаракатланиши билан манераланади). Автомашиналарнинг турар жойининг типи бўйича гаражлар қуйидагича бўлади: боксли (локални, кам ҳолларда) ва манежли (умуман олганда очик жойда, худди шахар автомашина турар жойлари каби кенг юзали).

2. Тенгирикнинг мазмуни .

Ўзбекистон Республикасининг иқлим ва сейсмик (7-9 балли)

шароитлари учун шахар типидagi кўп қаватли гараж-автомашиналар турар жойини форэскизли стадия (босқичида) лойиҳалаш тавсия этилади. Ҳар қандай ҳолатда ҳам минимал қурилиш майдони ва мумкин қадар максимал қаватли компактли ечимга эга бўлган режа(тарх) тузишга интилиш зарур бўлади. Бизнинг шахарларимизда ер танқис ва кам. Ўзбекистонда ерга меҳр бериш ва уни асраб-авайлаш керак.

2.1. Қурилиш майдони (майдонси): Фаол ҳаракатга эга бўлган шахар магистралига бевосита яқин бўлган майдон рельефининг катта ўзгариши (тепалиklar, адирлар, қияликлар, ирмоқлар ва ҳ.к.) туфайли майдони учун ноқулай бўлиши мумкин. Майдонга гараж автомашиналар турар жой ташқи фойдаланиш имкониятига эга бўлган автоматлаштирилган ювиш жойи, меҳмонларнинг машинаси учун 10-15 м/м (25 м²/ жой) авто турар жойи асосий бино атрофида ҳалқални айланиб юриб ўтиш йўли, ёнгин ҳавсизлиги учун сув сигимининг ($d_{\text{мин}} = 6\text{м}$, $h = 2,4$) бўлиши талаб этилади, меҳмонлар, мижозлар ва ходимлар учун дам олиш айбони жойи (худуди)нинг бўлиши тақоза этилади: персоналнинг айвон тагидаги 20 м/м ли ишлаб чиқариш авто турар жойи: қолган ҳудуд кўмаклаштирилади ва жойдан туриб бошқариш бошқарувчидан автоматик ишлайдиган дарвоза ва эшиklar билан тўсилади.

2.2 Тури (типи) ва қаватлар сони: гараж- автомашиналар турар жойлари турини (типини) танлаш (автомашиналарнинг ўзи юрар рамноали манежли тури, лифтлар ёрдамида вертикал кўтарилувчи ва горизонтал йўналишда ўзи юрар комбинациялашган ёки 2,2х4,6х0,1 м ўлчамли махсус металл платформаларида механик усулида кўчириладиган "тўлик автомат" тури, бу тур ишчи таянч томонда ролик билан жиҳозланади), қаватларнинг сони донмий ёки ўзгарувчан бўлиши, шу қаторда ер остида (2-3) ер устида (5-6) манежлар учун, яшаш

қурилишларида 10-12 “автоматлар” учун томдан фойдаланган ёки фойдаланмаган ҳолда, ички режавий ва конструктив структурали, архитектуравий — образли гараж турар жойлари талаба томонидан реал майдонда танланади, бу майдонлардан ҳар бири Ўзбекистон Республикасидаги шаҳарлар ва аҳоли яшайдиган пунктларида гараж автомашиналар турар жойлари учун ажратилган жойларда қурилади. “Автомат” типдаги гараж- автомашиналар турар жойлари қаватлиги — чегаралайди. Автомашиналарни ўзлари юриб бориш тартибида манежли гараж автомашиналар турар жойига бир томонлама боши берк қаторга 90° бурчак остида жойлаштиришда режа (тарх) да рангли пунктир кўрсаткич (стрелкали) чизиқлар билан автомашиналарнинг рампл — лифтдан машиналар турар жойига ҳаракатланиш йўналиши ва аксинча қайтиш йўналиши кўрсатилади. Тўғри оқимли турдаги гараж автомашиналарнинг манежли тури (типи) ҳам қўлланилиши мумкин яъни автомашиналарнинг лифтли кириши ва чиқишни ташкил этиш билан қаватларда манеж турар жой чегарасида автомашиналарнинг бир томонлама жойлаштирилишини таъминлаш мумкин.

2.3. Конструкция ва архитектура: Йиғма ёки қуйма темирбетон ёки боғланган типли металл қаркашли ёхуд асосий горизонтал сейсмик кучларни (қурилиш майдонининг ҳисобий сесмиклари 7-9 балл) қиладиган “Асосий ядроси” деб аталувчи конструкцияси асосий юк кўтарувчи конструкция бўлиб хизмат қилади. “Бирлик ядроси” бўлиб рамалар, зинапоя — лифтли тутун (узел)лар хизмат қилади. Антисейсмик боғланишлар вертикал ўрнатиладиган ясси темирбетон-конструкторларнинг тавсиялари бўйича пойдевордан бошлаб бино бутун баландлиги бўйлаб ўрнатилади. Турар жойнинг фасадлари қандай жойлашишидан қатъий назар диафрагмалари тўғри бурчакостида ўрнатилиши тақоза этилади. Манежли турдаги (типдаги) гараж автомашиналар турар жойларидан персоналлар (хизмат кўрсатувчи ходимлар) ва мижозларни эвакуация қилишнинг ягона йўли бу тутун тўпланмайдиган (ёки очик) зинапоя катакларидир. Гараж автомашиналари турар жойи комплексининг ва ёрқин фасадларнинг суперграфикаси билан томдаги реклама ва биринчи қават сатҳидаги рекламанинг композицион ечимлар гоҳи муаллифнинг ўзига ҳавола этилади. Автомобилларнинг замонавий бўёқли динамикаси дизайнини эътиборга олишни тақозо этилади яъни гараж — автомашиналарнинг турар жойи автомобиллар суперархитектураси билан уйғунлашган (гармоник) бўлиши ва ўз формаси ҳамда ранги бўйича динамик ва замонавий бўлмоғи лозим.

2.4. Хоналарнинг таркиби ва майдони (м²).

1	Дистпечер хонаси	18
2	Хайдовчи –элтувчилар хонаси (фақат рампли гараж –автомашиналар турар жойи учун)	18
3	Машиналарни ювадиган ходимлар хонаси (ювадиган ходимлар)	18
4	Гардероб (кийим алмаштиришхонаси), душ (ходимлар ювинадиган хона, ювадиган ходимлар санитар текшируви учун	18
5	Автомат – ювгичлар	4x12мx2=96
6	Аккумуляторни сақлаш хонаси	18
7	Аккумуляторларни зарядлаш хонаси	12
8	Кислота хонаси	10
9	Вулканизация / шиналарни монтадж (ш/м) қилиш хонаси	18
10	Шиномонтаж сақлаш хонаси	12
11	Ишчи ходимларнинг дам олиш хонаси	12
12	Мой сақлаш хонаси	12
13	Мой алмаштириш хонаси	12
14	Эҳтиёт қисмларини сақлаш хонаси	18
15	Гардероб, душ,ишчи ходимлар санитар учун	18
16	Орасталик –тозалаш инвентарлари (анжомларини) сақлаш хонаси	6
	Ишлаб чиқариш зонаси бўйича жами майдони	316 м ²
17	Эҳтиёт қисмлар дўкони (савдо-сотих зали)	54
18	Дўкон эҳтиёт қисмларининг сақлаш омборхонаси	24
	Дўкон бўйича жами майдон	78 м ²
19	Мудир хонаси	18
20	Бош инженер хонаси	18
21	Қабулхона	12
22	Ҳисоб- китоб хонаси	18
23	Гардероб, душ, ходимлар (персонал) санитра учун	18
24	Ходимлар (персонал) учун дам олиш хонаси	36
	Маъмурий бошқарув зонаси бўйича жами	130 м ²
	Хизмат кўрсатиш бўйича жами:	524 м ²
25	Ҳар бир автомашиналар учун2,2x4,6м ² юза тўғри келишини ҳисоблаш бўйича автомашиналар турар жойи:	200 ж/м =2200м ² 300 ж/м=3300 м ² 400 ж/м=4400 м ² 500 ж/м=5500 м ² 600 ж/м=6600 м ²

Изоҳ : а) Хизмат кўрсатиш хоналари (жойлари) қондага кўра 1 қаватга жойлаштирилади; маъмурий –бошқарув хоналари энг юқори қаватга жойлаштирилади; б) Хизмат кўрсатиш хоналарининг ишчи ҳарорати: ишлаб чиқариш зонасининг икки ҳарорати - $+15^{\circ}\text{C}$, маъмурий – бошқарув ва дўхон зонасининг ҳарорати - $+18^{\circ}\text{C}$; в) Манежли типдаги автомашиналар турар жойи –иситилмайди, очик ҳолатда бўлади, табиий шамоллатишга эга бўлади; автомат автомашиналарнинг турар жойи ёпиқ тур (тип) да иситилмайдиган,шамоллатиладиган бўлади; г) Ўтиш йўллари, рамплар , лифтлар (автомашиналарни кўтаргичларнинг ўлчамлари 3х6 м), йўлаклар, қоллар ва эвакуация зиналора катакчалари-топиширик билан режалаштирилмайди ва амалдаги технологик ва ҳамда ёнгин ҳавсизлиги меъёрлари талаблари бўйича қабул қилинади; д) Хоналарнинг минимум баландлиги: хизмат кўрсатиш хоналарнинг баландлиги -3,0 м ,ишлаб чиқариш зонаси ва дўхон (савдо –сотик зали) 3,6 м; манеж типдаги гараж автомашиналар турар жойининг каркас конструкциясининг энг пастки қисмигача ригелларгача бўлган баландлик - 2,2 м; “автомат” типдаги гараж автомашиналар турар жойида сақлаш учун 0,2 м баландлик қўшиб берилади, лекин унинг баландлиги 1,8 м дан кам бўлмаслиги лозим; е) Гараж автомобиллар турар жойига буфет ёки очик ҳавода салқин йўл бўйича жойлашадиган 12-16 кишига мўлжалланган кафени киритиш мумкин, бу кафе 24-36 м² юзага эга бўлган кишиги зал, 12-15м² юзага эга бўлган ошхона –тайёрлаш хонаси, 10 м² юзага эга бўлган омборхона, юзаси душ 12 м² бўлган хизмат кўрсатиш хонаси, 6 м² юзали душ ва санитар тугундан иборат бўлиб, унинг умумий 76-95 м² юзани ташкил этади.

2.5 “Эталон автомобиль”. Гараж –автомашиналар турар жойи “эталон”(ўртача) автомобилнинг техник параметрлари бўйича ҳисобланади: узунлиги -410см, эни-170см, баландлиги-160см, минимал ташқи габаритли бурилиши радиуси -5,5см кўп сонда (массали) ишлаб чиқариладиган автомобилларнинг техник хараактеристкалари 1-иловада келтирилган.

2.6. Қаватли манежга автомобилларни жойлаштириш.

Қондага кўра, ўтиш йўлига 90° бурчак остида тўғри бурчакли боши берк турар жойлари қабул қилинади ва бир қатор турар жойлар иқтисодий жиҳатдан самарали деб ҳисобланади. Автомашиналарнинг маълум сонни учун автомашиналарни икки қаторли боши берк ҳолатда жойлаштириш ҳам мумкин. Бунда дастлаб автомашиналар биринчи мустақил қаторга аниқ графикага асосан жойлаштирилади ёки ўша қатордан чиқарилади, сўнгра 1 минутдан кейин иккинчи мустақил қаторга жойлаштирилади ёки ундан.

Автомашиналарни бундай жойлаштириш гараж автомашиналар турар жойининг фойдали ситимини оширади ва автомобилларни сақлашда минутли графикдан фойдаланиладиган ва бу графикни лухта бажарадиган мижозлар учун абонемент тўлов миқдорини пасайтиради. Деворлар ва

автомобилларнинг орасидан масофа 0,5 м ни ташкил этиши ва ундан ошиб кетмаслиги автомашиналар ва калонналар ўртасидаги масофа 0,3 м дан кам бўлмаслиги лозим. Автомишиналар ва конструкцияларнинг шикастланмаслиги учун автомашиналарнинг киритиш- чиқаришда хавфсизлигини кафолатлаши учун $d=50-70$ мм бўлган қувурлардан ишланган гилдирак қайтаргичлардан фойдаланилади. Бу гилдирак қайтаргичлар пол сатҳидан 100 мм баландликда калонналар ва ташқи деворларга яқин жойларда автомашиналарнинг ҳаракатларини чегаралаш учун полга ўрнатилади. Битта йўналишда эни 7,0 бўлган қаватлардаги юриш (ўтиш) йўллари автомашиналари икки томонлама боши берк ҳолатда жойлаштиришда хизмат қилади. Ўзбекистон учун энг кўп сонли бўлган Tico, Matiz, Nexia автомобиллари қулай жойлаштириш мақсадида гараж автомашиналар турар жойларини лойиҳалашда калонналарни ўрнатишнинг 9,0х9,0 м ли туридан фойдаланиш тавсия этилади.

**1-шлова: Кўп сонда (массали) ишлаб чиқариладиган
автомобилларнинг техник характеристикаси**

Автомобил маркази	Двигетел ҳажми- қувват/О.К	Бўйи см	Эни см	Баландлиг и см	Д поп м
“Эталон” автомобил	-----	410	170	160	11,0
Daewoo – Tico	0,8-41	334	140	139	8,8
Daewoo – Matiz	0,8-56	350	149,5	147	8,8
Daewoo – Nexia	1,5-75	448	166	139	10,6
Lada - Nova	1,7-80	404,5	161	144	11,2
Lada – 110	1,5-79	426,5	167,5	143	11,0
Lada - Niva	1,7-82	372	168	164	11,6
Volga 3102/3110	2,0-136	487	180	148	11,6
Peugeot 106	1,1-60	368	159	138	11,0
Peugeot 306	1,4-75	426,5	169	138	11,0
Peugeot кабриолет	2,0-133	418	169	138	11,0
Renauet	1,4-75	413	170	142	11,4
Audi A3	1,6-101	415	173, 5	142	10,9
Audi A4	1,6-101	448	173, 5	141	11,5

2.7 Рамп /пандуслар – оғма (қя) текислик бўлиб, қаватлар орасидаги бу текислик бўйича автомашиналар юриб кўтарилади. Бу қя йўллар(текисликлар) тўғри чизикли ва эгри чизикли (айлана шаклида) бўлиши мумкин, бунда бир томонлама айлана йўлга эга бўлган рамплар анча қулайроқ бўлади, чунки бурилишнинг битта радиусида зарур бўлган қаватта битта рамп бўйича етиб олиш ва бошқасига ҳам кириб бориш мумкин. Шундай қилиб 200-600 ж/м (жой/ машина) сифтини гараж автомашиналар турар жойлари иккита бир хил йўлга эга бўлган рампларга эга бўлади: биттаси автомашиналарнинг кўтарилиши учун, иккинчиси

уларни тушириши учун хизмат қилади. Рампларнинг қиялиги градусларда, фозларда ёки баландлигининг қия текислик горизонтал проекциясининг узунлигига нисбати билан ифодаланди 1° (градусли) қиялик 1,7% га, 20° га тенг бўлади. Замонавий автомобиллар учун бу қияликка 1% да -14° дан 18° гача ёки қават баландлигининг рамп проекциясига бўлган 1:4 дан 1:3 нисбатларида бўлиши мумкин, яъни рампнинг режа (тарх) даги қизилишига ва узунлигига боғлиқ равишда 24 дан 31 % гача бўлиши мумкин. Ўтиш майдонларида рампнинг манеж горизонталига бўлган қиялиги автомобилнинг рамп учун мўлжалланган базасидан икки марта кичик бўлиши лозим. Ўтиш майдонсининг қиялиги 7-8% дан ошмаслиги лозим (рампларнинг қиялиги 15% бўлган ҳолатда). Рампларнинг ўртача қияликлари қуйидагича бўлади: қия поллар учун 1:25 ёки 4%; айланма рамплар учун 1:12 ёки 8,5%; тўғри бурчақли рамплар учун 1:8 ёки 12,5%; ярим рамплар учун 1:7 ёки 14,5 %. Битта йўлли рамплар учун тавсия этиладиган қиялик 1:10 ёки 10 % ни ташкил этмиши тақоза этилади. Битта йўлли рампларда автомашиналарнинг ўтиш қисмининг эни қуйидагича қабул қилинади: а) тўғри қизилли рамплар учун автомобилнинг эни катта энига 0,8 см қўшилади, лекин бу йўлнинг эни 2,5 м дан кам бўлмаслиги ва бу ўлчамга икки томондан пиёдалар юриш йўлакчасининг $0,75 \times 2 = 1,5$ ўлчамли қўшилади; б) айланма рамплар учун рамп бўйича ҳаракатланаётган энг катта автомобилнинг режа (тарх) дан проекциясида ҳосил бўладиган йўлка энига + 1 м қўшилади, бунда бу ўлчам 3,5 м дан кам бўлмаслиги лозим (икки томондан пиёдалар юриш йўлакчасининг $0,75 \times 2 = 1,5$ м ли эни қўшилади). Айланма рамплар учун қиялик рампнинг бўйлама ўқи бўйича ҳисобланади.

2.8. Көмбиноциялашган тури (таъдаги): авто, турар жойлари (ярим механизациялашган) автомобилларини вертикал кўчириш (кўтариш ва тушириш) учун лифт –кўтаргичлар билан жикозланади, бу лифт-кўтаргичларнинг кабиналари 3х6 м ўлчамда бўлади; автомобиллар манежда ўз ҳаракатланиши билан тегисли жойга етказилади. Лифтларнинг сони минимум иккита бўлади –биттаси автомобиллари кўтариш, иккинчиси эса уларни тушириш учун хизмат қилади.

2.9. Автоматлаштирилган гаражлар тўлиқ механизациялаштирилган бўлиб, бунда махсус универсал платформалар ҳаракатланиб, уларга кўчириладиган автомобиллар автоматик тарзда маҳкамланади. Кейинги йилларда автомобилларни вертикал кўчирадиган ва вертикал ҳолатда сақлаб турадиган (автомобилнинг олдинги кўпригидан осган ҳолда) автоматлаштирилган гараж автомашиналар турар жойлари ишлаб чиқилди ва амалиётга тадбиқ этилди. Бундай гараж автомашиналар турар жойларнинг анча кам жой эгаллаши билан ҳаракатланади.

2.10. Техник –иқтисодий кўрсаткичлар: а) m^2 да ўлчанадиган ишчи майдон юзаси (топшириш орқали метёрланади); б) m^2 да ҳисобланадиган умумий майдон (коммуникацияларини ҳисобга олган ҳолда); в) m^2 да

ҳисобланадиган иситилмайдиган автомашиналар турар жойлари; г) m^3 ўлчанадиган иситилмайдиган қурилиш ҳажми.

3. Лойиҳа график қисмининг таркиби:

А. Аъзоавий графикада бажариладиган лойиҳалар учун:

зоналарнинг хизмат қисми билан гарад автомашиналар турар жойлари комплексининг бош режаси, М 1:500;

- ташқи рекламани иккита тасвирлайдиган рангли фасадлар (супер графика билан), М 1:200, 1:150;

- биринчи қават ва такрорланадиган қаватларнинг режаси (тарҳи), бунда хоналарнинг экспликацияси ҳам бажарилади, М 1:200, 1:150;

- Рамп автомашиналарнинг, лифт кўтаргичи жойлашган ўрни бўйича кўндаланг қирқим, М 1:100, 1:150;

-перспектива (ахсонометрик) ёки макет. Буларнинг ҳаммаси 55х75 ўлчамдаги иккита рампада ёки планшетларда, ёки 80х80 см(100х100см) ли битта рампада бажарилади.

Б. Персонал компьютерда бажариладиган лойиҳалар учун:

- худди юқорида кўрсатилган чизмалар бажарилади, бироқ бунда чизмалар горизонтал компоновкалаштирилган ҳолда А-3 форматли қоғозда (30х40см) чап томондан намоён этиш албомини тикиш мақсадида 2 см қолдирилган ҳолатда босмадан чиқарилади.

4. Ишини бажариш графиги. Курс (курс) лойиҳасини бажариш муддати -10 ҳафта.

1 -рейтинг. 4 ҳафта охирида А-3 форматли қоғозда клаузурани кўлда бажариш

2 -рейтинг. 7- ҳафта охирида 80х80 см ли битта рампада ёки 55х75 см иккита рампада (планшетда) кўлда бажарилган лойиҳани баҳолаш.

3 -рейтинг. 11 ҳафта бошида кўлда тўлиқ график бажарилган лойиҳаси баҳолаш.

Илоҳ: Лойиҳани персонал компьютерда бажариш ПК да ўқитиш кафедраси мудирининг махсус руҳсати билан амалга оширилади

Адабиётлар

1. «Архитектурное проектирование общественных зданий» Москва 2007 г.

2. «Гаражи» Москва 1986 г.

3. «Гаражи и стоянки» М. 1988

4. Убайдуллаев Х.М., Иноғомова М.М. « Турар ва жамоат бинолари типологик асослари» Тошкент 2009 й.

Тузувчи: проф.Коробовцев Г.И.

5. “630 ЎҚУВЧИГА МЎЛЖАЛЛАНГАН УМУМ ТАЪЛИМ МАКТАБИ” МАВЗУСИДА БАЖАРИЛАДИГАН КУРС ЛОЙИХАСИГА ЎҚУВ ТОПШИРИҚИ ВА УСЛУБИЙ КЎРСАТМАЛАР.

1. Умумий тушунчалар.

630 ўқувчига мўлжалланган умум таълим мактаби (икки “оқимли” 18 та синф хонасига эга бўлади) ўзаро боғланган ўқув ва умум мактаб хоналари гуруҳларидан ташкил топган таркибнинг ягона ўқув таркибини ўзида намойён этади. Мактаб комплекси (бундан кейин МК деб юритилади) Ўзбекистон Республикаси шаҳарлари учун хос бўлган иқлим хусусиятлари (спецификаси) ва 7 – 9 балли сейсмиқликни ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилади ва (боғлиқ равишда) МК ни лойиҳалашда айниқса ёзги кузги даврларда кескин континенталь иқлимнинг ўқувчилар организмга нуқуш (салбий) таъсир қилишининг олдини олишга йўналтирилган чора – тадбирларнинг обдон ва пухта ўйланганлигини таъказо этилади.

МК нинг архитектуравий бадий қиёфаси унинг илм даргоҳи сифатидаги функциональ мўлжалланганлигини ҳаққоний ифода этилиши ва бир вақтнинг ўзида ҳажмий – фазовий композиция фактурасининг ёруғлик соя “чуқур”лиги ҳамда енгиллиги бўйича шимоллий бўлиши таъказо этади. МК қиёфасини бадий кўркемлаштиришнинг қўшимча воситалари сифатида ўзбек меъморчилигининг аъъанавий элементлари: полихромли расм, декоратив қўйилмалар (осмалар), мозаикали панно (замонавий мазмундаги трактовкада) ни қўллаш мумкин бўлади.

2. Топшириқнинг мазмуни ва таркиби

2.1. Қурилиш майдони: МК майдонсини қизил чизикка тегишли бўлган кўчалардан камида 25м масофада 2 та юзага эга бўлган майдонни, энг яхшиси яшаш микрорайони ёки яшаш массиви ичида ўқувчиларнинг пичеда қатнашини ҳисобга олган ҳолда 1000м ли радиусга эга бўлган майдонни қабул қилиш таъсия этилади. Танланган ер майдонсининг 25% ни эгаллайдиган МК биносидан ташқари майдон умумий майдонига қуйидаги режавий зоналарнинг: ўқув таъриба зонаси 20%, спорт зонаси – 30%, дам олиш зонаси – 15%, хўжалик зонасининг – 10% да киритилиши кўзда тутилмоғи лозим. Майдонда бошланғич синф (I – IV синфлар) ларнинг ҳар бири учун 100м² дан ва юқори синф (V – IX) ларнинг ҳар бири учун 25м² дан тўтри келадиган ҳаракатланадиган ўйинлар учун майдончаларнинг жойлаштирилиши талаб этилади. Хўжалик зонаси ошхона овқатланиш блокининг технологик юкланиш томони локалли киришга эга бўлган ҳолда, 90х140м ли ўлчамларга эга бўлган спорт ядроси спортзал атрофига жойлаштирилиши мақсадга мувофиқ бўлади. МК сига бош кириш жойи томонидан аван – майдонни ташкил этиш билан мактаб биноси атрофида эки 3,0м бўлган айланма юриш йўлини кўзда тутиш лозим. Қолган ҳудуд кўкаламзорлаштирилади ва сув оқимини айланма ҳаракатланиши билан янада кўркемлашади. Техник

иқтисодий кўрсаткичлар ҳўйидаги майдонларнинг жами майдонга нисбатан бўлган улўшлари m^2 да ва фонзларда баланс жадвали кўринишида ифодаланади: а) қурилиш майдони; б) хўжалик ховлиси ва асфальтбетонли йўлларнинг эгаллаган майдони; в) очик ҳаво остида жойлашган тулпроқ – қумли ўйин ва дам олиш майдончаларининг эгаллаган майдони; г) спорт адросига ажратилган майдон; д) яшил ва кўкаламзорлаштирилган майдон.

2.2. Бинонинг тури (типи) ва ундаги қаватлар сони: МК типология бўйича атрофдаги яшаш биноларидан пиёда юриш билан етиб борадиган ўзлаштирилган ҳудудда жойлашиши билан аҳолига кундалик хизмат кўрсатиш биноларига тегишлидир. МК нинг кўп функционали хараактерда бўлганлиги ва бошланғич ҳамда ўрта таълим мактабида бепул таълим берилишининг конституцион мажбурийлигига асосан бошланғич синфлар (I – IV) учун ернинг устки қисмида икки қаватли, юқори синфлар учун уч қаватли мактаб биноси қурилишига тавсия берилади. Бунда бинонинг ҳажмий – фазовий марказлашган (центриқ) ёки блокли композицияси тасвирий хараактерда бўлиши ва унинг танланиши, синф хоналарининг ва кабинетларнинг Шарқ (Ш), Жанубий Шарқ (ЖШ), Жанубга (Ж) қаратиб оптималь ориентация қилиниши ва табиий ёруғлик асосий оқимида эътибор қаратиш талаба олдидда турган бош вазифалар деб ҳисобланади.

МК хоналарининг таркиби ва майдони (m^2).

А. Бошланғич синфлар учун хоналар:		
1	Синф хоналар:	60x8=480
2	Кўл меҳнати устахонаси	60
3	Ўзайтирилган кун гуруҳи	60
4	Ёруғлик рекреация	168
5	Санитар тугунлар	28
"А" бўйича жами майдон		796
Б. Ўрта синфлар учун хоналар:		
6	Ўқув кабинетлари:	
	- она тили ва адабиёт	60x2=120
	- чет эл тиллари	50x4=200
	- иқтисодий билимлар асоси, давлат ва ҳуқуқ асослари, тарих, география ва математика	60x4=240
	- информатика	66x2=132
	- препаратторлик кабинети	16x3=48
7	Табиий фанлар лабораториялари	66x3=198
	- физика ва астрономия	66
	- кимё	66
	- биология (табиатшунослик)	66
	- лобарант хонаси	16x3=48
8	Ёруғлик рекреация	210

9	Санитар тугунлар	35
10	Меҳнатга ўргатиш ва профессионал ориентацияга мўлжалланган хоналар:	
	- ёғоч ва металлни қайта ишлаш устахонаси	108
	- устанинг асбоб ускуналар хонаси	16
	- ҳом - ашёларни ва тайёр маҳсулотларни сақлаш хонаси	16
	- кулинария ва матонин қайта ишлаш устахонаси	60
	- проф. ориентация кабинети	60
	- орасталик ва тозалик учун ишлатиладиган анжомларни сақлаш хонаси	6
"Б" бўйича жами майдон:		1497
В. Спортзал:		
11	Ўқув спорт зали	12х24=288
	- кийим алмаштириш, душ, хожатхона	42
	- спорт анжомлари хонаси	16
	- инструкторлик хонаси	8
"В" бўйича жами майдон:		354
Г. Тўғарақлар комплекси:		
12	Фаволлик зали – маъруза аудиторияси	130
	- ашгула айтиш хонаси (эстрада)	27
13	Техник марказ (дткюрлик хонаси билан радиоузел хонаси, апларатураларни таъмирлаш хонаси, фотолаборатория)	34
14	Кутубхона (ўқув зали ва китобларни сақлаш жойи)	75
15	Ашгула ва мусиқа синф хонаси	50
16	Санъат ва чизмачилик хонаси	66
17	Ўқув ўз – ўзини бошқарув хонаси	36
18	Рухий кўтаринкилик ва тарбиявий соат хонаси	60
19	Анжомларни сақлаш хонаси	12
"Г" бўйича жами майдон:		490
Д. Хизмат кўрсатиш – ҳўжалик хоналари:		
20	150 ўринли тушқи нонушта зали	120
21	Овқат (таом)лар тайёрлаш хонаси	110
22	Директор кабинети	20
23	Қабул хона девонхона	18
24	Директор ўринбосарларининг кабинетлари	12х2=24
25	Ҳисоб – китоб, касса хона	12
26	Услубик кабинет	36
27	Ўқитувчилар хонаси	40

28	Синфдан ташқари тарбиявий ишлар ташкилотчисининг хонаси	12
29	Техник персонал хонаси	8
30	Хўжалик ишларига ажратилган хона	14
31	Архив	8
32	Врач кабинети	14
33	Ўқитувчилар ва персонал учун санитар тугун (3с/т)	12
34	Гардеробли вестибюл (ташриф буюриш) жойи	150
“Д” бўйича жами майдон:		598
Ҳаммаси бўлиб ишчи майдон:		3735м ²
Бир нафар ўқувчига тўғри келадиган майдон (юза)		5,93м ²

Изоҳ: а) Бевосита ташқарига чиқишга мўлжалланган йўлақлар, холлар, атриумлар ва эвакуацион зинапоя катакчалари – топшириқ билан регламентлаштирилмайди ва амалдаги технологик ва ёнғин хавфсизлиги меъёрлари талаблари бўйича қабул қилинади; б) Қаватларнинг минимум баландлиги: кичик майдон ва ошхонанинг нонушта қилиш зали баландлиги – 3,6м, фаоллик зали ҳам спорт залининг баландлиги – 5,4м; в) Амфитеатрли (балконсиз) типдаги томоша – форум зали учун:

- ўтирган томошабин кўзи учун ҳисобланган баландлик – 1,15м;
- олдинда ўтирган томошабинни кўзи сатҳи устида жойлашган сахна планшетига кўз нури тўлқинининг оширилиши 0,15м бўлиши лозим; пастки нур проекцион текислигидан энг охириги томошабинлар ўриндиқлари полигача бўлган масофа – 2,0м дан кам бўлмаслиги лозим; - томошабинларни томоша залидан 1:6 нисбатдан катта бўлмаган қияликка эга бўлган пандуслар орқали биринчи сатҳда жойлашган эшиклар орқали ташқарига эвакуация қилиш таъминланган бўлиши лозим, бунда эшикларнинг эни ҳар 100 томошабинга 0,6м тўғри келиши нуктаи назардан ҳисоблаб топилади; икки томонлама эвакуация қилинадиган томоша қаторлари - 1,0м дан кейин эни 0,5м бўлган ўриндиқлар ўрнатилиши билан жойлаштиради; г) Топшириққа ва унинг рациональ корректурасига қўшимчалар талабанинг таклифи ва раҳбарнинг рухсат – розилиги билан киритилиши мумкин. Масалан, ички ҳовли = уч ёруғликли атриум эстрадали форум – $288 + 72 = 360\text{м}^2$

Ўқув хоналари (синф хоналари, кабинетлар)га кириш синфдаги ёзув тахтаси (доскаси) жойлашган томондан амалга оширилади. Табиий тўғридан – тўғри ёруғликка эга бўлган рекреациялар, мувофиқ тарзда қарама – қарши ориентацияга эга бўлади. Ўқув хоналарининг ёруғлик ўтказувчи оралниклари (дерезелари) ориентацияланиши масалан, Шарққа қаратилганлигида куёшнинг пастки ҳолатда нур таратишида ўқув хоналарида тарқалган ёруғлик иқлимни ҳосил қилишда куёшдан ҳимояловчи (тўсувчи) қурилмаларга эга бўлиши лозим бўлади. Махсулот, предметларни сақлаш хоналари (кладовка), ошхона ёнидаги совуттич

камераларни, гардероб, чойшаблар сакланадиган хона, йўлаклар, радиоузел ва бошқа ёрдамчи хоналарнинг сунъий ёруғлик билан ёритилишига рухсат этилади.

2.3. Конструкция ва архитектура: МК биноларидан узок муддат 125 йил давомида (ундан кам эмас) фойдаланиш учун қўйма рамали типдаги темирбетон каркасли комплексли конструктив схема анча мақбул деб ҳисобланади. Бунда қўйма темирбетон каркасли рамалардаги ташқи деворлар 1,5 гишт (38 см пардозсиз) қалинлигида гиштлар билан терилиб тўлдирилади, эвакуацион зинаюя катакчалари ҳам худди шундай қалинликда гиштлар билан терилиб бажарилади. Қаватлар оралиғи ва охириги қават ҳам ясси темирбетон плиталар билан 12м гача бўлган оралиқларни ёпишда фойдаланилади, бундай плиталар ўтирувчанлиги бўйича II гуруҳ грунтларда асосий горизонтал сейсмик кучларни (ҳисобий сейсмиклик – 7 – 9 балл) қабул қилишга мўлжалланган (ҳисобланган) бўлади. МК биноларининг архитектураси ёрқин, кўркем, ва ўта замонавий (супер замонавий) бўлмоғи лозим. МК биноларининг ҳажмий – фазовий ечими ва ёрқин фасадларнинг супер графикаси муаллифнинг ўзига ҳавола этилади. Фаол ўзгаришлар рўй бераётган даврдаги нарса – предметларнинг замонавий рангли динамик дизайнини доимо эътиборга олиш ва ҳар доим хотирада сақлаш лозим бўлади. Архитектура- жуда катта ва ижтимоий аҳамиятга эга бўлган воқеълик ва борлиқ-мавжудликдир!

2.5. Техник-иқтисодий кўрсаткичлар: а) m^1 да ҳисобланадиган ишчи (тоғшириқ орқали метёёрланадиган) майдон;

б) m^2 да ҳисобланадиган умумий (коммуникацияларни киритган ҳолда) майдон;

в) m^3 да ҳисобланадиган иситиладиган қурилиш ҳажми.

3. Лойиҳа график қисмининг таркиби:

- МК нинг функциональ зоналар экспликацияси билан биргаликда бош режаси (тарҳи), М 1:500;

- фасадлар рангли кўринишда (суперграфика билан) бажарилади, М 1:100, 1:150;

экспликациялар ва майдонлар, ўқлардаги асосий ўлчамларни кўрсатган ҳолда қаватларнинг режалари (тарҳлари), М 1:100, 1:200;

- кўндаланг қирқимлар: а) зоналар бўйича бўйлама қирқим, М 1:100;

б) комплекс бўйича кўндаланг қирқим, М 1:100; рангли бажариладаган интерьерларнинг принципиаль ечимларини кўрсатиш талаб этилади;

- баланд белгиларнинг (сатҳлар) кўрсатиши тақдзо этилади;

- перспектива (аксонометрия) ёки макет;

4. Ишни (лойиҳани) бажариш графиги: Курс лойиҳасини бажариш муддати – 10 ҳафта.

1- рейтинг. 4-ҳафта охирида А-3 форматда қўл орқали қаламда бажарилган клаузура.

2-рейтинг. 7-ҳафта охирида лойиҳа ҳамма чизмаларнинг эскизларини альбом А-4 баҳолаш.

3- рейтинг. 11-ҳафта бошида қўлда ёки персонал компьютерда тўлиқ бажарилган лойиҳани баҳолаш.

5. Адабиётлар.

1. Степанов В.М. «Школьная здания» Москва 1973 г.

2. Убайдуллаев Х.М., Инагамова М.М. Турар жой ва жамоат биноларининг типологик асослари. Тошкент 2009 й.

3. Архитектура общественных зданий и сооружений Москва 2007

4. Интернет

Тузувчи: проф. Хидоятлов Т.А.

"100 ЎРИНЛИ РЕСТОРАН"

мавзуси бўйича курс лойиҳасини учун услубий кўрсатма ва
дәстур топишириқ

1. Умумий ҳолат

Ресторан бинйоси чойхонаси билан умумий овқатланиш корхонасининг икки ҳил тизимда хизмат кўрсатувчи бўлиб, биринчи қаватда хўррандаларнинг буюрмаси билан бўлса, иккинчиси-миллий таомларнинг чегараланган ассортимент асосида кўпроқ чойли ичимликларга эътибор қаратилади. Ушбу опшириқ шаҳарнинг аҳоли яшаш жойларида ҳуришга мўлжалланган бўлиб, IV қурилиш климатик ҳудудга 25-30 минг аҳоли учун хизмат кўрсатади.

Лойиҳанинг композициявий ечимига энг кўп тарқалган ўзимиздаги ва ҳорижда қурилиш амалиётида қабул қилинган режлаштириш тизими асос қилиб олинган:

- ишлаб чиқаришхоналари бинйонинг марказида жойлашган бўлиб, унинг атрофида овқатланиш заллари жойлашган бўлади. (марказлаштирилган тури)

- савдо хоналари бош фасад томондан фронтал ҳолатда жойлашган бўлиб, ишлаб чиқариш хоналари эса карама қарши томонга жойлаштирилади. (фронтал жойлашув тури)

- барча ишлаб чиқариш хоналари режанинг бирор бир бурчагига жойлаштирилган бўлиб, савдо хоналари эса юқки томонлама жойлаштирилади. (бурчакли жойлашув тури)

Бинйони лойиҳалашда асосий эътибор унинг рентаблелигига яъни иқтисодий тежамкорлик даражасига, композициявий ечимнинг юқори бадиий сифатига ҳамда Ўзбекистоннинг климатик хусусияларини ҳисобга олишга қаратилади.

Бинйонинг иқтисодий жиҳатидан тежамлилиги даражасини ошириш учун асосан завод шаронтида тайёрланган конструкция ускуналаридан, жойларда мавжуд бўлган қурилиш ҳамда безатишда ишлатиладиган янги қурилиш материалларидан максимал тарзда фойдаланиш лозим.

Бинйонинг архитектура ечими оддий ва содда ҳажмий шаклда энг яхши пропорцияда ечилган бўлиб, ўзига эътиборни жалб этувчи архитектуравий элементлар орқали бинйонинг ички хизматида чикқан ҳолда структуравий фазовий муҳитини ва жамоатга тегишли эканлигини акс эттириши лозим.

Бино теваарак атрофида кўкаламзорлаштирилган жойлар дам олиш айвонлари ҳамда микроклиматни мўтадиллаштирувчи архитектуранинг актив элементларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Бинйонинг фасадларини, интерьерларини безатишда Ўзбекистон аҳолисининг анъанавий санъати намуналаридан фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлади.

2. Ресторан ва чойхонанинг хоналари таркиби ва майдони

т/р	Хоналарнинг номи	Хоналар майдони м ²
1	2	3
А. Рестораннинг савдо хоналари		
1	Вестибюл, гардероб	60
2	Ҳожатхона ва қўл ювиш хонаси	10
3	Овқатланиш зали – 100 ўринли буфетн билан.	160
4	Кулминария маҳсулоти учун	18
	Жами:	244 м²
Б. Ишлаб чиқариш хоналари		
1	Таомларни тарқатиш жойи	15
2	Иссиқ цех (ошхона)	55
3	Кондитер цехи	15
4	Газнахона	15
5	Гўштларни тайёрлаш хонаси	15
6	Балиқ маҳсулотларини тайёрлаш хонаси	15
7	Сабзавотларни тайёрлаш хонаси	15
8	Иссиқхона идишларини ювиш хонаси	10
9	Ошхона идиш товоқларини ювиш хонаси	15
10	Ошхона учун ёпиқ айвонча	15
	Жами :	170
В. Ойбөрхона		
1	Қуруқ маҳсулотларни сақлаш хонаси	12
2	Жиҳозларни сақлаш хонаси	10
3	Сабзавотларни сақлаш хонаси	12
4	Совуткич камераси хоналари:	
	а) гўштлар учун	10
	б) балиқ маҳсулотларни учун	6
	в) сут маҳсулотлар учун	6
	г) мева ва бошқа маҳсулотлар	6
5	Фреан дастгоҳи хонаси	2
6	Юкларни тушириш хонаси	12
7	Бўш идиш ва жиҳозлар учун	8
	Жами :	84 м²
Г. Бошқарув идораси хоналари		
1	Идора	15
2	Ходимлар хонаси	12
3	Директор хонаси	12
4	Ходимларнинг ечишниш хонаси	15
5	Душ ва ҳожатхона (ходимлар учун)	10
	Жами:	64м²

Д. Ўринли чойхона		
1	Савдо зали	60
2	Самовархона	20
3	Асбоб анжомларни ювиш хонаси	10
4	Омборхона	10
	Жами :	100м ²
Е. Техник хоналар		
1	Шамоллатиш камераси	20
2	Электр шити	10
3	Иситиш жойи	20
	Жами :	50 м ²
	Жами ишлов майдонини тахминан	700 м ²
Илова: ҳажми режалаштиришига қараб қўрсатилган майдонларни 10% гача ўзгартириш мумкин.		

4. Асосий қўйиладиган талаблар. Архитектуравий режалаштириш, конструктив ечимига, сантехника жиҳозларини жойлаштириш ва ўрнатишга ҳамда иқтисодий тежамкорликка қаратилади

1. Ресторна биноси бир ёки икки қаватлик қилиб мўлжалланади.
2. Рестораннинг савдо зали учун ва чойхонани лойиҳалашда жами майдоннинг 50-70% ҳисобидан ёзги ўтириш жойлари учун майдон ажратиши лозим.
3. Ресторан –ошхона асосан ҳам ашё маҳсулотларида ишлайдиган бўлгани учун технологик нуқтаи назаридан хонанинг томонлари 1:2 нисбатда режалаштирилган маққулдир.
4. Ресторан атрофидаги ер сатҳи майдони бир киши учун 15м² қилиб олинади.
5. Агар ресторан икки қаватлилик қилиб лойиҳаланган тақдирда (ошхона ва 13закхоналарни) овқат тарқатиш жойини, идишларни ювиш ва нонларни тарқатиш хоналарини савдо зали билан бир қаватга жойлаштириш лозим.
6. Савдо залининг полдан-шифтгача бўлган баландлиги 3.3 м дан кам бўлмаслиги лозим.
7. Эстрада савдо залига жойлашган бўлиб, унинг чуқурлиги 3 м да кам бўлмаслиги, полдан баландлиги эса, 0.45дан 1.2 м га бўлиши мумкин.
8. Ярим фабрикани кулминария маҳсулотларни сотиш дўкони иложи борича алоҳида кириб чиқиладиган эшикка эга бўлган қолда, ошхонага яқин жойга режалаштирилган бўлиши лозим.
9. Ресторна гардероби барча ўриндиқларнинг 10% ҳисобидан олинади.
10. Вестибюлдаги қўл ювиш жиҳозларини 50 ўринга бир унитаз ҳисобидан камин билан 2 та (эркаклар ва аёллар учун) олинади.
11. Таҳорат хонасида ҳам 50 кишига битта унитаз олинади.

12. Барча савдо хоналарини-вестибюл, гардеробхўл ювиш, хожатхоналарни, савдохона (овқатланиш зали), буфет, яримфабрикат, тушликларни сотиш хоналарини – илжи борича бош ёки ён фасад томонга жойлаштириш мақсуд.

13. Ишлаб чиқариш гуруҳига мансуб хоналарни-иссиқ цех (ошхона), кондитер хонаси, гўшт, балиқ сабзавот, газохона, қайта тайёрлаш, тарқатиш, буфет, ювиш ва бошқаларни омборхонага яқин, алоқа қилишга мўлжаллаб овқат тарқатиш ва идиш ювиш хонаси билан боғлаш лозим.

14. Омборхонани ертўлада, цокол ёки биринчи қаватга ҳўжалик ҳовлиси томонга жойлаштириш мақсадга мувофиқ бўлади.

15. Бинони бошқарув идорасига мансуб бўлган хоналар гуруҳини – маиший хоналар директор кабинети, идора, ходимлар хонаси, гардероб, душ ва ходимлар хожатхоналарни бошқалардан ажратилган ҳолда корхонанинг барча хоналари билан боғлиқ ҳолда лойиҳалаштириш мақсадга мувофиқ бўлади.

16. Техник хоналар гуруҳи венткамера, электр шитлари, иситиш узелларини илжи бўлса ер тўлада муҳофазақилинган ҳолатда жойлаштириш лозим.

а. Лойиҳа таркиби.

1. Бош режа	М 1:400
2. Қаватлар режаси	М 1:100, 1:200
3. Фасадлар (бош ён) тарзлар	М 1:100, М1:50
4. Қирқимлар	М 1: 100
5. Перспектива ёки макет (иштиёрий)	

Адабиётлар :

1. ҚМҚ 2.01.03.96 Госко архитектура 1996 г.
2. ШНК 4.13.41-06 Предприятия торговых и общественный питания.
3. СНИП Л 8-70 Предприятия Общественного питания. М. «Стройиздат» 1972 г.
4. Орловский Б.Я. Сербинович П.П. «Общественные здания » М. «Высшая школа»
5. Убайдуллаев Х.М., Иноғомова М.М. "Турар жой ва жамоат биноларни лойиҳалашнинг типологик асослари" Тошкент 2009 й.

**Тузувчилар: проф.Убайдуллаев Х.М.
проф.Абдурахмонов Й.И.**

“ЖАНУБИЙ РАЙОНЛАР УЧУН МЎЛЖАЛЛАНГАН 500 ЎРИНЛИ КИНОТЕАТР”

мавзуси курс лойиҳаси услубий кўрсатма дастур ва топшириқ.

1. Умумий ҳалат

Таклиф қилинаётган кинотеатр биноси йил мобайнида хизмат кўрсатишга мўлжалланган одатдаги хоналар таркибидан иборат бўлиб, IV қурилиш климатик ҳудудда 3000 дан кам бўлмаган аҳоли яшаш жойларида қурилишига тавсия этилади.

Кинотеатр биносида одатдаги ҳамда кенг форматли фильмларни демонстрация қилишда фойдаланиш мумкин. Бинони лойиҳалаш ечимини кенг тарқалган 3 ҳилдаги ҳажмий –фазовий туркумининг биноларини қўллаш орқали амалга ошириш мумкин. Яъни бинонинг сўнги қисмида вестибюл фойе ва тамошо залини бўйлама ўқига нисбатан жойлаштирилган ҳолда ёки фасадга текислигига перпендикуляр ҳолда ҳолд, фронтал текисликда эса вестибюл ва фойеларни тамошо залига нисбатан ассиметрик ҳолатда қисман вестибюл ва фойени асосий композицион ўққа нисбатан бироз яқинлаштирган ҳолда бўлиши мумкин.

Бинонинг иқтисодий жиҳатдан тежамли, эксплуатация қилишда қулай ва ўзига хос хусусиятига эга эканлиги билан ажратиб туриши лозим.

Бинонинг иқтисодий жиҳатдан тежамкорлиги даражасини ошириш учун эса, заводда тайёрланган конструкция ускуналарида, жойларда мавжуд бўлган қурилиш ҳамда безатувчи ҳомашёлардан максимал тарзда фойдаланишни тақозо этади.

Кинотеатр биносининг архитектурасининг ечими энг яхши пропорцияда оддий ва содда кўзга ташланувчи шакллар орқали бинонинг ички хизматида келиб чиққан ҳолда, ҳамда жанубий районлар яъни Республикамиз шароитига мослашган бўлиши лозим.

Бинонинг фасадини интерьерларни бадиий безатиш воситалари сифатида ўзига жалб қилувчи ярим хром нақшлардан панно мозайкаларидан, ўта чирой берувчи панжаралардан, пластик ҳамда тасвирий санъат намуналарида фойдаланиш мумкин.

Кинотеатр хоналарини лойиҳалаш жараёнида айниқса, Ўзбекистон шароитига мос бўлган асосий элемент у ҳам бўлса, энг мўтадил бўлган хоналарда микро иқлимий шароитни яратишдир. Шунинг учун ҳам кинотеатр режасининг композициясига очиқ ҳовли, яъни ёзги фойени киритиш мақсадга мувофиқдир.

Кинотеатр хоналарининг таркиби ва майдони

№	Хоналарининг номи	Бир тоғонабин учун м ² ҳисобида	Хоналарининг майдони м ² ҳисоб
1	2	3	4
А. Тамошо комплекси			
1	Тамошобини зали (эстрадаси билан)	0,9	450
2	Касса вестибюли (айвон остида ёки ёпиқ)	0,08	
3	Фойе ва буфет	0,6	275
4	Хожатхона (эркак ва аёллар учун)	0,06	25
5	Чекиш хонаси	0,3-0,4	120-160
		Жами:	770 (ёзи фойеларини)
Б. Киноаппарат комплекси.			
1	Кинопроекция хонаси		24
2	Тасмаларни қайта айлантириш хонаси		6
3	Кинопроекторларни агрегатлаб совутиши		10
4	Кинотехник хонаси ва радиотузел.		10
5	Бошлиқ хонаси		6
6	Покланиш хонаси		2
		Жами :	58
В. Хўжалик –хўжалик комплекси.			
1	Директор хонаси		6
2	Бошлиқ хонаси		6
3	Идора		8
4	Плакат устахонаси		20
5	Ходимлар хонаси		8
6	Хўжалик қазноқхонаси		6
7	Электрикит ва аккумулятор хонаси		10
8	Ишқор хонаси		4
9	Хўжалик жиҳоз ва буюмлар омбори.		2-3
10	Буфетнинг ёрдамчи хоналари: а) охириги тайёрлаш; б)идишларни ювиш; в) қазноқхона; г) бўшаган идиш ва жиҳозлар.		10 5
11	Техник хоналар (ҳаво кондиционерларни)		160
		Жами: ҳама ини хоналар майдони	247 1075 м²

Илова	1. Барча хоналарни кўпайтириш ёки камайитириш 10% атрофида рухсат этилади. 2. Тамомшо зали майдонига барча ўриндиқлар, йўлчалар (устки, остки қаватлардаги), экран олди ва орқасидаги жойлар ҳам қиради.
-------	---

Бош режа, архитектуравий режалаштириш, конструктив ечимларига, сантехника жиҳозларини жойлаштириш ҳамда иқтисодий тежамкорликка қўйиладиган асосий талаблар.

1. Бутун йил мобайнида ишлайдиган кинотеатрларни одатда район, шаҳар марказларида жойлаштириш мақсадга мувофиқ бўлиб, аҳоли яшаш жойларини жамоат марказлари ансамблини шакллантиришга асос яратади.

2. Кинотеатрларнинг ер сатҳи майдонларини жойлаштиришда шаҳар, аҳолини яшаш ҳудудларини ҳисоблашда ҚМҚ 2.01.03.96 ва ПНҚ 4.13.22-кинотеатрларга асосланиши лозим. ПНҚ – қондалар асосида ёндошниш керак.

Кинотеатр ер сатҳини лойиҳалаш даврида қўйидагиларга тўғрибориш қаратиш лозим:

- бинога кириш ва чиқиш майдонларини 1 киши учун 0.2 м бўлиши лозим;

- тамошобинлар дам олиш жойлари, сув хавзаси ва газонлар; пиёда йўлчалари ва йўллар жамоат маркази кўчалари билан автомобилларни сақлаш жойлари боғланган бўлиши шарт.

3. Кинотеатр хоналари қўйидагиларга бўлинади: тамошабўи комплекси; киноаппаратура комплекси; хизмат кўрсатиш хўжалик хоналари.

4. Ҳожатхона бўйимларидаги жиҳозларнинг ҳисоби: 150 эркакларга бир унитаз писсуар. 50 та аёлларга битта унитаз 1 кўл ювиш жиҳози эса 50 унитазга, биттадан кам бўлмаслиги лозим. Эркак ва аёлларни 50% кинога кирувчилар сонидан ҳисоб юритиш лозим.

5. Тамомшо зали параметрларини экранини ҳисоблашда кўриниши талабларини, ўтириш ўринларининг ҳисобини 2 ва 3 иловаларга амал қилган ҳолда олиб бориш лозим.

6. Киноаппаратура хоналари комплекси ички алоқа билан боғланган бўлиши лозим.

7. Тамошобўиларни кинотеатр залидан эвакуация қилиш одатда олдиндан мўлжалланган алоҳида чиқиш жойлари орқали амалга оширилади.

Тамомшо залидан эвакуация қилиш йўлларининг умумий кенглиги, умумий эшиклар кенглигига, йўлаклар ва тамошобинларни йўлидаги зиналарни 100 кишига 0.6 м ҳисобидан олиш лозим. Эвакуация йўлакларидagi пандуснинг қийлигини эса:

Бино ичида -1:6 нисбатдан кўп бўлмаган; ташқи томонда 1:8 нисбатдан кўп бўлмаслигига амал қилиш лозим.

8. Киноаппарат комплексидан чиқиш факат ташқарига чиқиши ёки фойе, вестибюл орқали тамбур ва хонага ўтишни ташкил қилган ҳолда тамошобинлар билан тўқнашмаслиги лозим.

9. тамошобин зали балконсиз лойиҳаланган ҳолда қуйидаги нормаларга амал қилиши зарур:

а) жойларнинг кетма- кетлиги орқасидаги масофа 90см бўлиб, бир томонлама эвакуация йўлигача 20 ўриндиқ ва икки томонлама эвакуацияда 40 ўриндиқни ташкил қилиши лозим.

10. Чипталар сотиш кассалар сони 330 тамошобинга бир туйнук орқали 1.5-2 м² ҳисобида олиниди лозим.

11. Кинотеатр биносининг конструктив ечимини ҳал қилишда иложи борича тайёр заводда чиқаришдаги унификация қўлланган каркаслардан (3х3,6х6,9х9,9х18,18х24) фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Бино қаватларининг баландлигини киноаппарат комплекси, хизмат кўрсатиш-шифтигача, фойе ва вестибюлларни эса 4.2 м бўлгани маъқул.

Лойиҳа таркиби:

1. бош режа М 1 400
2. Қаватлар режаси М 1 100
3. Қирқув М 1: 100 ёки 1:200
4. Ён ва бош фасадлар М 1: 50 ёки 1: 100
5. Песпектива ёки макет (юстиёрый)

Илова: режа, қирқувларда асосий ўлчамлар, қаватлар ва томонинг баландлиги кўрсатилиши лозим.

Илова №1 (ШНҚ. 4.13.26.06.)

№	Ҳарфлар ифодаси	Ўлчагичларнинг номлари	Ўлчамлар
1		Залнинг узунлиги	Д
2		Залнинг эни	0.7+0.8 д
3		Экраннинг эгилма радиуси	0.8
4		Экран хордаси (эгилма узунлиги)	0.6 д
5		Экран баландлиги	0.45 х
6		Биринчи қатордан экрангача бўлган оралиқ	0.3 д
7		Экран марказига тушаётган нурни оптик оғиш бурчаги.	0° +3°

8	Экран орқаси бўшлиғи (экран марказидан)	1.5м
9	Экраннинг юқори	1 м дан кам бўлмаслиғи лозим
10	В бурчағи	$10^{\circ} + 12^{\circ}$
11	В бурчағи	$28^{\circ} + 30^{\circ}$
12	Ўтирган тамошабиннинг ҳисоблашган баландлиғи	1.15 м
13	Кўриш нури экранининг пастки қиррасигача бўлган даражаси	0.12 м
14	Энг паст бўлган проекция нури тамошабин ўриндиги оралтиғи	2 м кам бўлмаслиғи керак

Лойиҳалаш бажариш назорат курслари

1. Топширикни бериш.
2. Лойиҳаларни кўрсатиш.
3. Клаузура. Ғоя –эскизларини кўриш.
4. Эскизларни баҳолаш.
5. Лойиҳалаш қаламда тугаллаш.
6. Лойиҳани графикада тугатиш ва топшириш.

Адабиётлар:

1. Гнедовский Ю.Н. Савченко М.Р. Кинотеатры М.Стр. 1968 г.
2. Госунова М.И. «Архитектурное проектирование М.Выш школа 1983 г»
3. Орловский Б.Я. Сербиянович П.П. Общества здания М Выеш шк. 1978г
4. ҚМҚ Госко архитектура 1996 г
5. ШНК 4.13.41-06 Предприятия торговых и общественный питания.
6. Убайдуллаев Х.М. Иноғомова М.М. "Тураб жой ва жамоат биноаларини лойиҳалашнинг типологияк асослари" Тошкент 2009 й.
7. ШНК. 4.13.22.06. Кинотеатри сб .22 Тошкент 2006

Тузувчилар : проф.Убайдуллаев Х.М.
проф.Абдурахмонов Й.И.

8. “КЎРГАЗМА ПАВИЛЬОНИ”

**мавзуси курс лойиҳаси-услубий кўрсатма
дастури**

1. Кўргазма павильонлари турлари

Лойиҳа қилинадиган кўргазма павильони жамоат биноларининг маданий муассасалар бинолари таркибига кириб, катта шаҳар ва вилоятларда қуришга мўлжалланган.

Шаҳарсозлик нуқтан назардан кўргазма павильонлари қўйидаги уч белгилар: экспозицияларни маъноси, таъсир қилиш зонаси ва кўрсатиш вақтига асосан классификацияланади.

Кўргазма павильонлари функциясига кўра қўйидаги гуруҳларга бўлинади. Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмаси, техник ижодиёт, бадний ижодиёт, махсус гуллар, флателия, ҳайвонот ва ҳ.к. қатнашувчиларнинг контингентига кўра улар халқаро, Республика, вилоят, шаҳар ва ноҳия кўргазмалари бўлиши мумкин.

Ҳар бир кўргазма павильонларининг ўзига хос архитектура фазовий муҳит бўлиши керак бўлади ва бу муҳитга унга вазифа қўйилади: эришилган ютуқни кўрсатиш, информациялар билан алмашиш ва тажриба алмашиш.

Кўргазма павильон биносини IV – иқлим шароитини ҳисобга олиб лойиҳа қилиниши керак бўлади. Бунда 7 – 9 даражали зилзиласизмонликни, иссиқ шароитини ва шунга кўра ободончиликка, сув ҳавзалар ва фаввораларга эътибор бериш мақсадга мувофиқ бўлади.

2. Кўргазма павильонларини жойлаштириш

Кўргазма павильонларнинг функционал вазифасига кўра:

1. Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмаси павильонларини бири сифатида алоҳида жойлаштириш мумкин.

2. Махсус кўргазма зали сифатида алоҳида ер майдонсида жойлаштириш мумкин.

3. Жамоат бинолари билан биргаликда қўшилтиб маданий марказлар шаклида жойлаштириш мумкин.

Ҳар уччала ҳолларда кўргазма павильонларга қулай кириш йўллари, транспорт учун турар – жой бўлиши шарт. Енгил автомашиналар учун 6х4, катта ўлчамли оғир автомашиналар учун 10х5м очик турадиган жойлар қабул қилинади.

3. Кўргазма павильонларини лойиҳалаш асослари

Кўргазма павильонлари структурасини асосан унга гуруҳ хоналар ташкил қилади. Булар: кўргазмага келувчиларга хизмат кўрсатиш хоналари, экспозициялар зонаси, маъмурий ва хўжалик хоналари.

Кириш қисми (вестибюль гуруҳини) гардероб, экскурсия бюроси, эсталик моллари сотиш дўкончаси, информация маркази ва ҳожатхона

ташқил қилади. Кириш қисми якунига дам олиш жойи ва буфет жойлаштирилади. Кинотеатр ва кино кўрсатиш хоналарига кириш вестибюль орқали боғланади. Маъмурий хоналар (директор, плакат, экскурсовед хонаси) ихчам лойиҳалаш ва албатта табиий ёритилиши керак. Хизмат кўрсатиш зонаси устахонаси, фотолаборатория, техник хоналари (кондиционер ускуналари жойлашадиган, электрик тумбаси) ва техник хизмат кўрсатиш ходимлари хоналарини ўз ичига олади. Экспонатларни қабул қилиш учун алоҳида махсус эшик билан таъминланиб ва у кўргазма залига боғланган бўлиши керак. Кўргазма павильони муҳити яхлит ёки бўлинган заллардан ташқил топган бўлиши мумкин. Уларнинг экспозицион майдончалари ҳар – хил баландликда жойлашиши мумкин. Универсал кўргазма заллари учун интеграль системадаги (табиий ва сунъий) ёриткичлар қўлланилади.

Павильоннинг баландлиги аниқ белгиланмаган, лекин экспозициянинг баландлигига қараб 4 – 5 метрдан 9 – 12 метр ёки ундан катта бўлиши мумкин. Хизмат кўрсатиш хоналарига баландлиги 3,3м бўлган 6х6м лойиҳа модулини қўллаш мумкин. Кириш қисмини баландлиги 4,2м.

Кўргазма павильонининг конструктив ечими йиғма қурилиш элементларидан ва фазовий қурилмалардан қай даражада фойдаланганлигига боғлиқ. Устунлар оралиғи 6х6м, 9х9м, 12х12м, 18х18м ва 24х24м бўлиши мумкин. Кўргазма зали кенг муҳитли бўлган ҳолларда қуйидаги фазовий қурилмаларни ишлатиш мумкин: кесма стерженли, свод – оболочкали, (юррали, сеткали), осма ёпилмалар (гиперболоид параболоид).

4. Кўргазма павильонларининг композицион структураси

Кўргазма павильонлари биноларини композицион ечими марказлашган ва ёйли, яъни блокли бўлади. Марказлашган композицион ечим тарҳининг ихчам бўлиши билан ажралиб туради ва шу билан бирга функционал жиҳатдан муҳитдан универсал фойдаланишга имконият беради. Марказлашган павильонларнинг яхлит ички муҳитга эга бўлган бир қаватли, марказлашган адро – муҳит ва уни атрофларни ўраб турадиган галерея ва экспозицион курсларини эркин жойлаштирадиган хиллари бўлиши мумкин.

Ёйиқ композицияга павильонларнинг блокли усулида алоҳида жойлашувни киради. Функционал блокларнинг бўлишига асосий сабаб, кўргазма бўлимларини ҳар хил тематик тарзда ташқил этиш.

Павильонларнинг ажралиб туриши даражасига қараб улар 2 та усулга бўлинади: блокларни ихчам жойлаштириш ва эркин жойлаштириш.

5. Кўргазма павильонининг хоналар юзаси ва тартиби

А. Кўргазмага келувчиларга хизмат кўрсатиш хоналари

№	Хоналар номи	Хоналар юзаси	Эслатма
1	Экспозиция зали	800	Залларнинг ўлчамлари экспозицияларнинг тури ва ҳажмига қараб олинади
2	Кириш қисми: гардероб ва эсталик молларини сотиш дўкончасини билан	60	
3	Буфет кўшимча хонаси билан	24	
4	Кинотеатр хонаси	40	
5	Кино кўрсатиш ва лентани қайта ўраш хонаси	12	
6	Хожатхона	12	
7	Информация хонаси	15	
		Ҳаммаси:	963

Б. Маъмурий ҳўжалик ва техник хизмат кўрсатиш хоналари.

№		15
1	Директор хонаси	15
2	Экскурция бюроси	12
3	Плакат-рассом хонаси	12
4	Ходимлар хонаси	20
5	Устахона	12
6	Лаборатория (фото)	12
7	Ходимлар учун гардероб душ ва хожатхона	12
8	Ҳўжалик молларини сақлаш хонаси	12
9	Экспонатларнинг сақлаш хонаси	80
10	Техник хоналар (кондиционерлик ускуналари вазлектор дастгоҳи ўрнатиш жойи)	60
	Ҳаммаси:	262
	Кўргазма зали бўйича	1225 м²

6. Лайҳа тартиби

1.	Бош тарх	1:500
2.	Қаватлар тархи	1:100 ёки 1:200
3.	Тарзлар	1:50 ёки 1:100
4.	Қирқим.	1:100
5.	Макет ёки перспектива	

7. Адабиётлар

1. Ревякин. В.И. Музей. Выставки. Архитектура СССР 1972 №7
2. Ревякин. В.И. Выставки. (архитектура и экспозиция) М. Стройиздат 1975г
3. Декоративное искусство СССР. 1967 №5, 1968 №1, 1972 №2,4,10, 1974 №1
4. Грамолин. И.В. Архитектура на выставке в Монреппе М. 1968
5. Рязанцев И. Искусство Советского выставочного ансамбля. М. 1976.
6. Убайдуллаев Х. М., Инагамова М. "Тураp жой ва жамоат бинолари типологияси асослари" Тошкент 2009й.

Тузувчилар : проф.Убайдуллаев Х.М.
проф.Абдурахмонов Й.И.

9. “500 ЎРИНЛИ МАДАНИЯТ МАРКАЗИ” **мавзуси бўйича ўқув топшириғи ва услубий кўрсатмалар**

1. Умумий тушунчалар

500 ўринли Маданият Маркази (ММ) йил давомида хизмат кўрсатиш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг иқлим ва сейсмик шароитларида аҳоли сони 30000 кишигача бўлган кичик шаҳарлари учун мўлжалланган бўлади, йирик шаҳарларда эса яшаш даҳалари (районлари)да худди шундай сондаги аҳолига хизмат кўрсатиш учун қурилади. Композицияли асосий бино бу 450 ўринга мўлжалланган универсал вазифани бажарадиган томоша комплекси бўлиб ҳисобланади, унда фильмларни электрон рақамли намойиш этишдан тортиб гастролли гуруҳлар ва алоҳида (яккахон)солистларни қабул қилишгача бўлган ҳамма кенг масштабли маданий тадбирларни ўтказиш мумкин бўлади. Бу мақсадлар учун сахна томонида жойлашган локалли кириш жойига эга бўлган хоналарнинг сахнали комплекси (мажмуаси) хизмат қилади. Аҳоли билан бажариладиган кундалик маданий ишлар хоналарнинг тўғракли комплексларида амалга оширилади. Ҳамма маданий тадбирларни координациялаш (бир нуқтага жойлаш) ва уларни технологик таъминлаш учун ММ хоналарининг кўжалик хизмат кўрсатиш комплекси хизмат қилади.

2. Топшириқнинг мазмуни ва таркиби

Ўзбекистон Республикаси иқлим ва сейсмик (7 – 9 балл) шароитлари учун локалли ер майдонсида жойлашадиган 500 ўринли Маданият Маркази (ММ) биносини фор эскизли курсда лойиҳалаш тавсия этилади.

2.1. Қуралиш майдони

ММ нинг майдони шаҳарнинг жамоат маркази ёки яшаш районининг кўкаламзор зонасида қизил чизикда жойлашган кўчалардан камиди 12м масофа узокликда 0,5га дан кўп бўлмаган умумий майдонга эга бўлган ҳолда қурилади. Майдонда қуйидагилар жойлашади: ММ мажмуаси; меҳмонлар учун 20 – 25 ж/м (20 – 25 жой / машина) ли авто турар жойи; ММ атрофида эни 3,0м дан кам бўлмаган ҳалқали юриш йўли; $d = 6м$, чуқурлиги $h = 2,4м$ бўлган ёнгин хавфсизлиги учун сув сигими (ҳавзаси) – фаввора; курсилар ўрнатилган дам олиш зонаси – атриум типидagi ММ комплексига қўшиб қуриладиган ички ҳовлининг ташкил этилиши ҳам кўзда тутилиши мумкин; ишлаб чиқариш устaxonаси ва 4 ж/м ли гаражга (шу қаторда Самарқанд автобус заводида ишлаб чиқариладиган иккита

автобус) эга бўлган ҳўжалик ҳовлиси; қолган ҳудуд яшил зоналар билан кирилади ва сув оқими йўлга қўшилади. Бино олдига фаввораларга, гулзорларга, узун курсилар қўйилган кутиш ва дам олиш майдонларига эга бўлган тантанавор аван майдоннинг ташкил этилиши албатта лозимдир. Бундан ташқари 5 – 10 ж/м га мўлжалланган автомобил ва автобуслар учун вақтинчалик турар жойлар ҳам (шаҳар кўчалари томонига тегишли бўлган йўл зона полосасига қўндаланг профилда) кўзда тутилиши тақдзо этилади.

2.2. Бинонинг тури, йўл ва ундаги қаватлар сони:

ММ биноси типология бўйича яшаш мавзесидан пиёда юриш орқали етиб бориладиган зонада жойлашадиган селитебли ҳудудларда жойлашиш билан аҳолига даврий хизмат кўрсатиш бинолар қаторига тегишлидир. ММ нинг кўп функционалли характердалиги ва унинг ташқи томондан аҳолининг ҳамма гуруҳлари учун жозибадор бўлиши тавсия этиладиган қаватлар сони иккитагача чегаралайди, ҳажмий – фазовий композициянинг тасвирий характернда максимум уч қаватга рухсат этилади, буларни (яъни қаватлар сонини) танлаш талабанинг асосий масаласи деб ҳисобланади.

2.3 Конструкция ва архитектура

ММ. биноларидан узоқ муддат – 125 йил мобайнида (ундан кам бўлмаган муддатда) фойдаланиш учун қўйма темирбетон каркасли, рамали типдаги комплексли конструктив схема анча мақбул деб ҳисобланади. Бунда қўйма темирбетон каркасли рамалардан ташқи деворлар ва эвакуацион зиналар катакчалари 1,5 гишт (38 см пардўзсиз ҳолатда) қалинликда гиштлар билан териблиб ўлдирилади. Қаватлар ораси ҳамда охириги қават 12 мгача бўлган ораликда ясси темирбетон плиталар билан ёпилади. Бундай плиталар ўтирувчанлиги бўйича II гуруҳ гурунтларда асосий сейсмиқлик кучларни (ҳисобий сейсмиқлиқни 7-9 балл) қабул қилишга ҳисобланган бўлади. ММ биносининг архитектураси ерқин, кўркем, жозибадор ва ўта замонавий бўлишни тақдзо этилади. ММ биносининг ҳажмий-фазовий ечими ва фасадларнинг суперграфикаси муаллифнинг ўз эътиборига ҳавола этилади. Фаол ўзгаришлар рўй бераётган рангли динамик тарзидаги дизайнини ҳар доим инобатга олиш ва ҳамisha ёдда тутишни тақдзо этилади.

Архитектура –бу жуда аҳамиятга молий бўлган воқелик ва борлик – мавжудлиқдир.

2.4. MM хоналарининг ва унга тегишли хойларнинг таркиби ва майдони (м²)

А. Томоша мажмуаси (комплекс):		
1	Кассали вестибюль (кассали таъриф буюриш зали)	36
2	Фойе	200
3	Томоша зали (+ эстрада)	450
4	Рақамли проекциялаш хонаси	24
5	Радиоузел хонаси	18
6	Буфет	36
7	Буфетнинг ёрдамчи хоналари	9x4=36
8	Гардероб, санитар тугунлар	36+18x2=72
9	Ёзги фойе – атриум – ички ҳовли	150 дан кам бўлмаслиги лозим
“А” бўйича жами:		872
Б. Саҳна мажмуаси (комплекс):		
10	Вестибюль (таъриф буюриш зали)	18 +
11	Саҳнага чиқадиған хона	18x2 = 36
12	Артистлар хонаси	12x10 = 120
13	Режиссёр хонаси	12
14	Режиссёр ёрдамчисининг хонаси	12
15	Музыка асбобларини созилаш хонаси	12
16	Костюмларни ўлчаш хонаси (костюмерная)	18
17	Санитар тугунлар, душлар	9x2 = 18
“Б” бўйича жами:		246
В. Тўғарақлар мажмуаси (комплекс):		
18	Очик қолатдаги кутубхона билан биргаликда электрон кутубхона	72
19	Ракс зали	144 + 18 = 162
20	Тўғарақ хоналари	(36 + 18)x10 = 540
21	Администратор хонаси	18
22	Санитар тугунлар	9 + 9 = 18
“В” бўйича жами:		810
Г. Хизмат кўрсатиш – хўжалик мажмуаси (комплекс):		
23	Директор хонаси	18
24	Бош администратор хонаси	18
25	Ҳисоб – китоб хонаси	18
26	Плакатли устакхона	36
27	Хўжалик хонаси	18
28	Орасталик – тозалик анжомларини сақлайдиган хона	9
29	Санитар тугунлар	4,5x2 = 9
30	Слесар – ёғоч устакхонаси	36
31	4 ж/м ли гараж (40 ўринли иккита автобус)	100
“В” бўйича (30 – 31 - пунктларсиз) жами:		126
Ҳаммаси:		2054м²

Итёҳ: а) хизмат кўрсатиш – хўжалик комплекси ёрдамчи хоналари (тайёрлаш, ювиш, сақлаш, идитили – юкланган маҳсулотларни сақлаш хоналари) билан биргаликда буфетни фойдаланишдаги ва автотранспортда

технологик тушириш ҳам жойлаштириш шароитлари бўйича қондага кўра 1 қаватга жойлаштириш маъқулроқ бўлади; б) Слесар ёғоч устaxonасини ва гаражни ММ нинг асосий ҳажмига ёнгин хавфсизлиги меъёрларига риоя қилган ҳолда қўшиб қуриш мумкин – яъни биринчи ёки иккинчи қаватда ташқи капитал деворлар орқали кириш чиқишнинг таъминланган ҳолда қўшиб қуришга рухсат бериллади; в) Бевосита ташқарига чиқиш жойига эга бўлган йўлаклар, холлар ва эвакуация зонаси каттақчалари – топшириқ билан регламентлаштирилмайди ва амалдаги технологик ва ёнгин хавфсизлиги меъёрлари талабларидан келиб чиққан ҳолда қабул қилинади; г) қават баландлигининг минимум қийматлари: кичик майдонли хоналар баландлиги – 3,6м, фойе ва ракс залининг баландлиги – 5,4м, томоша залининг баландлиги – 7,2м; д) Амфитеатр типдаги (балконсиз) томоша заллари учун қуйидаги баландликлар қабул қилинади:

- ўтирган томошабин кўзининг ҳисобланган баландлиги – 1,15м;
- олдинда ўтирган томошабин кўзи сатҳи устидан сахна планшетиға йўналтирилган кўз нурунинг оширилиши 0,15м;
- пастки проекция нурдан охири қаторда жойлашган томошабин ўриндиқларининг полигача бўлган баландлик – 2,0м;
- томошабинларни томоша залдан 1:6 нисбатдан катта бўлмаган оғмаликка (қиялик) га эга бўлган пандуслар орқали биринчи сатҳда жойлашган эшиклар орқали ташқарига эвакуация қилиш таъминланган бўлиши лозим, бунда эшикларнинг эни ҳар 100 нафар томошабинга 0,6м тўғри келиш нуқтаси – назардан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб топиллади;
- икки томонлама эвакуацияга эга бўлган қаторларнинг ораси 1,0м ни ташкил этиши тақдирда этилади; бу қаторлардаги ўриндиқ (кресло) ларнинг эни 0,5м дан кам бўлмаслиги лозим; е) топшириқда ва унинг рациональ корректура қилинишига қўшимчалар талабанинг тақлифи ва раҳбарнинг рухсати билан киритилиши мумкин.

2.5. Техник - иқтисодий кўрсаткичлар:

- а) ишчи (топшириқ орқали меъёрлаштирилади) майдон, m^2 да ҳисобланади; б) умумий майдон (коммуникацияларни киритган ҳолда) майдон, m^2 да ўлчанади; в) иситиладиган қурилиш ҳажми, m^3 да ҳисобланади.

3. Лойиҳа график қисмининг таркиби

- функционал зоналарнинг экспликацияси билан биргалликда ММ нинг бош режаси (тарки), М 1:500; ташқи реклама (нискита) ва

фасадларнинг рангли (супер графика билан) бажарилиши, М 1:100/150; хоналарнинг экспликацияси ва майдонини кўрсатиш билан ўқлардаги асосий ўлчамлари билан қаватлар режаси (тарҳи, М1:100; 1:200; кўндаланг қирқимлар а) зал бўйича бажарилиши, М 1:100/150; хоналарнинг экспликацияси ва майдонини кўрсатиш билан М ўқларидан асосий ўлчамлари билан қаватлар режаси (тарҳи), М 1:100;1:200;- кўндаланг қирқим, М 1:100 –интерьерларнинг рангларда бажариладиган принципиаль ечимларни кўрсатиш; бинoning перспектива (аксонометриясини) бажариш ёки макетни ясаш.

Адабиётлар

1. Х.М. Убайдуллаев, М.М. Иноғомова "Тураб- жой ва жамоат бинолари типологияси" Тошкент 2009 й
2. ПНК 2.08.02.09. «Общественных зданий» Т. 2009.
3. ПНК.4.13.22.06. Клубы Т.2006.

Тузувчи : проф.Коробовцев Г.И.

**ДИПЛОМ ИШИ
АРХИТЕКТУРАВИЙ ЛОЙИҲАЛАРИ
(9 СЕМЕСТР)**

“

1. ДИПЛОМ ИШИ ЛОЙИҲАЛАРИ

Архитектор бакалавр мутахассислиги бўйича бажариладиган Диплом иши лойиҳаси 9- семестрда (семестрнинг иккинчи ярмида) бажарилади. "Турар жой бинолари" ва "Жамоат бинолари" мутахассислиги бўйича диплом иши лойиҳаларининг мавзулари (тематикаси) жуда ҳилма- ҳилдир. 2011 йил биттирувчиларининг иккита янги мавзуси бўйича топшириқнинг мазмунини мисол тариқасида келтирамиз.

1. "Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси Шарқшунослик Институтидagi қўл ёзмаларни сақлаш биноси" мавзуси бўйича бажариладиган Диплом иши лойиҳасига бериладиган ўқув топшириғи ва услубий кўрсатмалар.

1. Умумий тушунчалар.

ЎзР ФА нинг Шарқшунослик Институтининг биносидида кўп сонли маъруза- шарқ халқларининг бебаҳо маданий тарихий меъросига тегишли бўлган қадимий ноёб қўлёзмалар тўпланган, афсуски бу ерда кўп сонли бебаҳо қўл ёзмаларни жойлаштириш ва сақлаш учун фойдаланаётган хоналар, жойлар сони бўйича ва сифат бўйича замонавий талабларга жавоб бера олмайди. Қадимги қўл ёзма санъатнинг бебаҳо нусхалари ўзбек халқининг энг аҳамиятга молик бўлган интеллектуал ютуқлари ҳисобланади. Уларни асраб-авайлаб сақлаш ва келажақ авлодларга етказиш Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг вазифаси ҳисобланади. Шу муносабат билан ЎзР Ҳукумати томонидан янги меъёрларга риоя қилган ҳолда қўл ёзмаларни сақлаш учун янги алоҳида бино қурилиши тўғрисида қарор қабул қилинди. Диплом лойиҳасининг (бундан кейин қисқача Диплом лойиҳаси ДЛ деб юритилади) мақсади – эскизли лойиҳа курсида шарқона ва халқ анъаналари асосида тарихий тарзда вужудга келган меъморликнинг қадимий қўл ёзмалари билан ишлаш ва экспозицияларининг энг илғор технологиялари билан уйғунлиқда шу билан бир қаторда рақамли электрон вариантда тўлиқ композицион бажариладиган ижодий ечимни топшидан иборат.

2. Топшириқнинг мазмуни ва таркиби

Майдонининг юзаси 1,3 га гача бўлган қурилиш майдони Академ шаҳарга ҳудудида Шарқшунослик Институти билан қўшилган ҳолатда ажратилган. Ҳ. Абдуллаев проспекти ва Ф. Ҳўжаев кўчалари томонидан транспорт катновидида бу ҳудудга етиб борилади. Майдонда таширф буюрувчилар учун 20 та машина жой ва Шарқшунослик Институтининг мавжуд биноси ва янги қуриладиган Қўл ёзмаларни сақлаш биноси орасидаги бош тантанавор кириш жойида суғли ҳавзаларга (фаввораларга) эга бўлган текис майдонларни кўзда тутиш тақозо этилади. Шу билан бир

қаторда Шарқшунослик Институти ва Қўл ёзмаларни сақлаш (ҚС) биноси орасида учинчи қават сатҳида бу биноларга ўтиш жойини ҳам кўзда тутишни таъзао этилади. Кириш аван майдонини ташкил этиш учун ва шовқиндан ҳимояланиш мақсадида ҚС биносини Ҳ. Абдуллаев проспектидаги қизи чизикдан 15 м узокликда жойлаштиришни таъзао этади. Қурилишнинг шаҳарсозлик композицияси фазовий таъсир кўрстатиш зонасидаги мавжуд қурилиш билан кўриш мувофиқлигида бажарилади, шу билан биргаликда бу композиция Ҳ. Абдуллаев проекциясининг карама-қарши томонида ҳам бажарилади. Майдонга кўшимча, кўжалик кириш (машинада) йўллари ЎЗР ФА Фундаменталь кутубхонаси ва Шарқшунослик Институтига хизмат кўрсатадиган мавжуд кириш йўли орқали амалга оширилади. ҚС биноси майдонининг ҳудуди ва бу ҳудуднинг кўкалалаштирилиши; қурилиш майдони, асфальтбетон қопланган йўллар ва ходимларнинг автомобиллари учун мўлжалланган авто турар жойларнинг эгалланган майдони, ҳамда кўжалик ҳовлиси жойлашган майдон; яшил, сув қавзалари майдони, қушлар тўшалмага эга бўлган дам олиш майдонлари бўйича га / % да майдонлар баланси тузилади.

2.1. Алёҳида белгиланадиган шарт-шаронтлар

Қурилиш майдонинг сейсмиклиги -9 балл, гурунтлар ўтирувчан II гуруҳга тегишли, рельеф – текис; инженерлик тармоқларига Ҳ. Абдуллаев проспекти ва Ф.Ҳўжаев кўчаси томонидан уланади; каркасли конструкциялар базаси маҳаллий; пардозлаш материаллари халқ усталарининг анъаналари ва тажрибасидан фойдаланган ҳолат узок муддатта чидайдиган материаллардан фойдаланилади; инженерлик ва маҳсус технологик жиҳозлар жаҳондаги энг яхши фирмалардан келтирилади.

2.2. Лойиҳавий қуваа

Бинонинг умумий майдони -8000м², сигими 200.000 та сақланадиган бирлик; хизмат қиладиган (фаолият юритадиган) ходимлар сони -176 киши. Ер устида жойлашган хоналарнинг баландлиги: сақлаш хоналарининг баландлиги -3.0 ёки 3.3 м. Ўқув залларининг баландлиги – 6,0 ёки 6,6 м. Коммуникациялар (ҳоллар, зинпора, лифтлар, кўтаргичлар, йўлаклар ва гаосеялар) метёрлар бўйича қабул қилинади.

2.3. Технологик таламлар.

Сақлаш жойлари корпуснинг ер усти қаватларининг марказий қисмига жойлаштириладиган кондиционерлашган хоналари қўлёзмаларни горизонтал ҳолатда олишга мўлжалланган маҳсус ўқув залларига эга бўлган хоналарга жойлаштирилади.

2.4 Диплом лойиҳасининг таркиби

А. Ёзма тушунтириш матнининг таркиби: а) Архитектура қисми; б) Конструктив қисм; в) Иқтисодий қисм.

Б. Лойиҳасининг график тасвирлаш қисми: ситуацион схема М 1:200, техник-иқтисодий кўрсаткичлар (ТИК) билан биргаликда майдоннинг бош режаси (тарихи); барча қаватларнинг режалари (тархлари) – М 1:10, ҳамма фасадлар, М 1:50-1:100, бош фасад фрагменти, М 1:25, перспективалар ва интерьерлар 1х1 ли ўлчамдаги тўртта рамкада бажарилади, объект бўйича техник –иқтисодий кўрсаткичлар (ТИК) бажарилади.

Хоналарнинг таркиби ва майдони

№	Хоналарнинг шомлашсини	Ишчи майдон м2	Персоналлар (ходимлар) сонин
1	100 минг бирлиқда сақланадиган кўл ёзмалар фонди	1000,0	4 киши
2	100 минг бирлиқда сақланадиган кўл ёзмаларни сақлаш литографияси	2000,0	4 киши
3	Ўқув залига эга бўлган кутубхона (чет тили ва рус тили)	1000,0	6 киши
4	Тарихий ҳужжатлар	100,0	2 киши
5	Кўл ёзмаларни ўқиш зали	250,0	2 киши
6	Кириш жойидаги вестигюль, сақлаш камераси ва гардероб	250,0	2 киши
7	100 кишига мўлжалланган микрофильмлар (м/ф) намоён этиш учун ўқиш зали	250,0	2 киши
8	м/ф ларни ва м/ф ларнинг карточкаларини сақлаш хонаси ва фотолаборатория	250,0	2 киши
9	Кўл ёзмаларни нусхалаш (сканировкалаш), рақамлаштириш ва сақлаш	250,0	4 киши
10	Реставрация лабораторияси	500,0	10 киши
11	Кимё ва биологика ишлаш лабораторияси	200,0	4 киши
12	250 кишига мўлжалланган конференция зали	500,0	
13	Фабрикий меҳмонлар учун кўргазма зали	200,0	
14	Сухбат ўтказиш зали	90,0	
15	Буфет ва унинг ёрдамчи хоналар	100,0	4 киши
16	Типография	250,0	10 киши
17	Маъмурият (администрация)	300,0	10 киши
18	Илмий изланишлар бўлимлар (5 та бўли)	800,0	80 киши

19	Техник персонал (хотимла)	200,0	20 киши
20	Омборхоналар	200,0	
21	Китобхонлар ва персонал (хотимлар учун санитар тугунлар)	Метёрла р буйича	
22	Техник хоналар (ор ости қаватида жойлашган)	Метёрла р буйича	

2.7. Адабиётлар.

1. Гельфонд А.Л. «Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений» Москва 2007
2. ПНҚ 2.08.03.09 «Общественные здания» Тошкент 2009
3. КМК 2.08.04.04 «Административные здания» Тошкент 2004
4. Убайдуллаев Х.М. Иноғомова М.М. «Тураp жой ва жамоат биноаларини лойиҳалашнинг типологик асослари» Тошкент 2009 й.

Тутувчи: проф. Коробовцев Г.И.

2. “ТЕМИР ЙЎЛ ЙЎЛОВЧИЛАР БЕКАТИ (ТЙБ)” мавзуси бўйича диплом лойиҳасини ишлаб чиқиш учун услубий қўлланма ва вазифалар дастури

1. Умумий қисм

Ягона транспорт тизимини асосий элементлари қуйидагилардир: ташқи, шаҳар олди ва шаҳар йўловчи юк транспорти, шаҳар алоқа йўллари.

Темир йўл транспорти орқали бизнинг давлатда халқаро юклар ташишларни асосий қисми амалга оширилади. У халқаро ва шаҳар олди ташишлардан 60% яқин йўловчиларни ва 50% яқин юкларни ташишни амалга оширади.

Ташқи темир йўл транспорт қурилма ва объектлари катта ҳажмли майдонларни талаб қилади. Улар катта архитектуравий иншоотлар ва шаҳарнинг алоҳида районларини лойиҳалаштиришида хал қилувчи аҳамиятга эга. Темир йўл йўловчилар бекатлари (ТЙБ), асосан шаҳардаги қурилган иморатларда жойлашган, ва шаҳарнинг ажралмас қисми бўлиб унинг архитектуравий кўринишига сезиларли даражада таъсир этади.

Темир йўл транспортининг асосий вазифаси – бу йўловчиларга хизмат кўрсатиш ва юкларни жўнатишни хавфсиз, тезкор ва қулай амалга оширишдир. Поезд ҳужжатларини транзитли расмийлаштириш ва бўлиши мумкин бўлган поездларни қисқа муддатли кутиш, вагонларга ўтириш ва тушиш даврида, келадиган йўловчилар, уларни кутиб олувчилар ва кузатувчиларга қисқа муддатли қулай хизмат кўрсатиш. ТЙБ лойиҳалаштиришида катта аҳамиятти бир транспортдан бошқасига тезкор ўтишни амалга оширишга аҳамият бериш даркор. Масалан, темир йўл транспортидан шаҳар ички (маҳаллий) турдаги транспортга: автобуслар, метро ва бошқаларга, ва аксинча.

Магистралда жойлашувни бўйича темир йўллари оқирги (берк йўналиш) бекатлари ажратилади, буларда поездларни ташкиллаштириш амалга оширилади: тугунли, одатда, ўтувчи йўловчилар катта оқими билан, оралик, катта бекатлар орасида жойлашган.

Ўтказиш имконияти билан мос ҳолда ва унинг бир вақтдаги сифими билан темир йўл транспорт бекатлари қуйидагиларга ажратилади: кичик – бир вақтнинг ўзида 25 дан 300 гача йўловчиларга хизмат кўрсатадиган, ўртача 300 дан 700 гача йўловчилар, катта 700 дан 1500 гача йўловчилар, йирик - 1500 ундан ортиқ йўловчилар.

Темир йўл бекатларини шаҳарсозлик ва композицион ечимига бекатнинг йўловчилар оқимини нафақат сонли, балки сифатли характеристикаси таъсир этади. Йўловчиларни асосий категориялари узок, маҳаллий, транзит, шаҳар атроф, халқаро хизмат кўрсатиш принципи бўйича фаркланади.

Темир йўл бекатларида ташриф буюрувчилар (кутиб олувчи ва кузатувчилар, маълумот олиш учун ташриф буюрувчилар) истаклари инобатта олинган бўлишти зарур, улар йўловчилар эга бўлган

қулайликларга эга бўлишлари зарур. Улар жўнаб кетадиган йўловчиларни 10% дан 40% гача ташкил этиши мумкин.

Темир йўл бекатини асосий таркибий қисмлари қуйидагилардир: йўловчилар бинолари ва павильонлар, бостирмалли йўловчилар платформалари ва буларсиз вокзал атроф майдони, турли мақсадли бекатлар, юк ховлилари, почтамтлар, бир ёки бир неча сатҳдаги темир йўлларни йўловчиларни ўтиш жойлари, кичик архитектуравий шакллар ва ахборот.

Аниқ бир лойиҳа вазифаси ва шаҳарсозлик ҳолатидан келиб чиққан ҳолда қуйидагилар киритилган бўлиши мумкин: аэро ва автовокзаллар, меҳмонхоналар, туристик бюролар, метрополитен бекатлари, шаҳар ва шаҳар атроф маршрут транспорт тўхташ жойлари, такси, шахсий транспорта, гаражлар ва ҳ.к.

Йўловчилар биноларини (вокзал) ўзаро жойлашувига мос ҳолда, ТҲИБ платформа ва темир йўл йўналишларини қуйидаги типларда лойиҳалаштириш зарур:

а) ёнлама (соҳили), йўловчи бинолари ён томондан жойлашганда, ташқи тарафдан одатда икки томони очик бўлган перронли темир йўл йўналишлари;

б) оролли, бунда йўловчилар биноси перронли икки ёни очик бўлган йўллар орасида ёки уларга параллел жойлашган бўлади;

в) тупикли, бунда йўловчилар биносига туташадиган асосий таксимловчи платформа тупикли перрон йўллар ва платформаларга қўндаланг жойлашган бўлади, ва уларни туташтиради;

г) ўзанли, йўл усти ва йўл ости вариантлари, бунда йўловчилар биноси темир йўл йўналишлари ва йўловчилар платформаларни ости ёки устида жойлашган бўлади;

д) комбинацияланган, юқорида кўрсатилган ТҲИБ типларни бир нечта хусуситини ўз ичига олган бўлади.

Вертикал бўйича вокзал атроф майдонлари, йўловчилар бинолари ва ТҲИБ платформалари жойлашувига биноан қуйидаги типда лойиҳалаштириш зарур:

а) горизонтал, бунда вокзал атроф майдон, йўловчилар биноси (биринчи қават поли) ва платформалар тахминан бир сатҳда жойлашган бўлади;

б) пасайтирилган, бунда вокзал атроф майдон, йўловчилар биноси (биринчи қават поли) платформадан пастроқ жойлашган бўлади;

в) кўтарилган, бунда вокзал атроф майдон ва майдонга қаратилган (туташган) йўловчилар биноси қисми платформадан юқори жойлашган бўлади.

2. Бош режа ва транспорт

ТҲИБ учун жойни бош режа талаблари ва метрополитен йўналиши трассасига мос равишда танлаш зарур. Одатда, энг кўп йўловчилар тўпланадиган жойларда иложи борича жамоат-транспорт бўғинларга яқин

жойларда, қулай транспорт ва йўловчиларни улар билан алоқани ташкил этиш лозим бўлади.

Бош режани ишлаб чиқишда майдонни функционал зоналашни метрополитен бекатларини бошқа олиб келаётган транспорт турлари ва яқинлашиш объектлари, санитария-гигиенани ва ёнгинга қарши талаблар, турли транспорт тўхташ жойларини жойлашувини ва қурилиш кетма-кетлигини алоқасини инобатга олиш зарур. Метро бўғин территорияси майдонни (метрополитен бекати билан транспорт бўғини билан биргаликда) йўловчиларни қулай ўтиш жойлари, шунингдек, кириб келиш йўллари, шаҳар транспортини тўхташ ва парковка қилиш жойларини инобатга олаган ҳолда лойиҳалаш зарур. Барча турдаги транспорт ва йўловчиларни ҳаракатланиш йўлларини янада тўлиқ ажратиш имконини яратиш керак.

Маҳаллий шароитдан келиб чиққан ҳолда (рельеф, ўлчам, қурилиш характери, транспорт ва йўловчиларни ҳаракатланиш интенсивлиги ва ҳ.к.) метро бўғини ва ундаги транспорт, ҳамда йўловчиларни ҳаракатланиши бир нечта сатҳларда лойиҳалашган бўлишига руҳсат этилади. Майдондан нафақат горизонтал, балки вертикал йўналишда рационал фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Вокзал атроф майдонни шаҳар ички транспортини магистрал кўчалари тармоғига биноан майдон жойлашувини тупик ёки лойиҳалаштириш зарур. Транспортли. Йўли вокзал атроф майдонларни минимал ўлчамлар билан лойиҳалаштириш керак, (катталари- 1.0га йириклари - 1.25га ва ундан ортиқ.).

Метробўғин майдонни атрофидаги автотўхташ жойлари майдонларини бир енгил машина учун 25.0 м², юк машина ёки автобус учун эса 50.0м² ҳисобида ўтишни инобатга олган ҳолда, жой ажратиш лозим.

Жамоат транспортини тўхташ жойини (автобус, трамвай, троллейбус, метрополитен,) метрополитен бекати чиқишига илжори борича яқин жойлаштириш лозим, одатда асосий кириш-чиқишдан 100.0 м радиусда. Темирйўл транспортга ўтиш билан биргаликда ечилиган метрополитен бекатларини аксарият ҳолларда бирлаштирилган платформа ёки қисқа ўтишлар (умумий узунлиги бўйича 200.0 м дан ортиқ бўлмаган) билан биргаликда лойиҳалаш зарур.

Вокзал атроф майдонни ва унга яқин майдонларда маҳаллий шароитлардан келиб чиққан ҳолда турли транспортларни кўп сатҳли развязкаси, транспорт учун тўхташ жойлари ва гаражларни жойлаштириш ва йўловчиларга хизмат кўрсатиш билан боғлиқ бўлган ташкилотларни жойлаштириш учун еростини қўлиш мақсадга мувофиқдир.

Йўловчилар ва транспортни ҳавфсизлиги ва оқимларини аниқ ажратиш мақсадида тўсиқларни инобатга олиш зарур.

3. Йўловчилар ва қўл юк оқими йўналишини ташкил этишга қўйиладиган асосий технологик талаблар

ТҲИБ лойиҳасига асосий технологик талаб бўйича шундай ҳажмий лойиҳавий ечим яратиш керакки, унда йўловчиларни зарур бўлган хизмат турлари билан таъминлаш қисқа вақт ичида амалга оширилиши ва улар ТҲИБ (вокзалда) бўлган вақтларида зарур қулайликларни яратишдир. Шу жумладан технологик ечим ва ТҲИБ архитектурави-лойиҳавий композиция элементлари уйғунлиги ва белгиланган норматив талаб ва параметрларга (йўловчилар оқими, сигин хисоби, хоналар номенклатураси ва майдони: йўловчилар ўтиш жойлари ва ҳ.к.) жавоб беришини таъминланиши керак.

ТҲИБ лойиҳалаштиришда узоқ масофа ва шахар атроф йўловчиларни асосий қуйидаги оқимларини ҳисобга олиш зарур; кетувчи, келувчи, транзит ва ўтувчи поездлар.

ТҲИБ ҳажмий-лойиҳавий структурасида қуйидаги йўловчи ва юкларни асосий оқимларини ташкиллаштирадиган талабларга риоя қилиш зарур:

а) вокзал атроф майдонлари, йўловилар бинолари, йўловчилар ўтиш жойлари ва платформаларида йўловчилар оқимини категория (узоқ, шахар атроф,...) ва ҳаракатланиш йўналиши (келиш, кетиш) бўйича ажратиш, ҳамда йўловчилар юкларни оқимини бир биридан ажратиш;

б) йўловчилар асосий оқимни ҳаракатланадиган йўналишлар ҳавфсиз, аниқ (қўриш ориентацияси нуқтан назаридан), қулай ва қисқа, туташувларсиз ва бир сатҳда қарши ҳаракатланишларсиз бўлиши керак;

в) "йўқотилган" кўтарилиш ва тушишлар минимумга олиб келиниши зарур, ҳамда бир сатҳда темир йўл транспортини йўловчилар ва юкларни оқимини туташушлари олдини олиш керак;

г) йўловчиларга зарур қулайликлар, қурилмаалар ва вокзал хоналарини рационал технологик кетма-кетликда ва йўловчилар бажарадиган операциялар кетма-кетлигида жойлаштириш зарур. ТҲИБ алоҳида жойларида ва вокзал атроф майдонларида йўловчилар массасини ҳаддан зиёт тўпланиши ва тесқари йўналишда ҳаракатланишини олдини олиши зарур. Аниқ зоналарга бўлиш ва шовқинли операцион хоналарни (кассалар, маълумотлар бюроси, вестибюллар, сақлаш камералари ва ҳ.к.) нисбатан тинч кутиш хоналардан (кутиш заллари, узоқ дам олиш хоналари ва ҳ.к.) ажратишни инюбатга олиш керак. Кўрсатилган талаблар лойиҳани технологик қисми, ТҲИБ майдони ва вокзал атроф майдонида ҳаракатланадиган йўловчилар ва юклар оқимини график-схемаларида акс этган бўлиши зарур.

4. Йўловчилар бинолари (вокзаллари)

Йўловчилар ва юкларга хизмат кўрсатиш мақсадида барча ТҲИБда бино, янпоот ва қурилмааларни ўрнатиш керак. Йўловчиларга ва юкларга хизмат кўрсатадиган хона ва қурилмааларни рўйхати ва ўлчамлари йўловчиларга кўрсатиладиган хизматлар ҳажмига бинюан белгиланади (кўр

Илова I). Бино, иншоотлар ва қуриilmалар комплекси қўйидагиларни таъминлаши зарур. Ягона административ бошқарув остида йўловчиларга тезкор, қулай ва хавфсиз хизмат кўрсатиш ва янги технологик восита ва автоматизация тизимларини қўллашни инюбатта олиш, ҳамда ободонлаштириш элементлари билан таъминлаш.

Ягона архитектуравий-лойиҳавий композицияни таъминлаш мақсадида йўловчилар бинолари (вокзаллар) ва иншоотлар лойиҳалари шаҳарнинг ва ТҲЙБ лойиҳавий структурасини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилади, ҳамда вокзал атроф майдон бино ва иншоотлари архитектурасидан келиб чиққан ҳолда белгиланади.

Йирик ва таросий шаҳарларда бўш майдон танқислиги яққол сезилади, бу ерларда ер ости вокзалларни (Нью-Йорк, Варшава) ташкил этиш мақсадга мувофиқдир. Йўловчилар ҳаракатланишини бундай ечимида биринчи ер ости сатҳда амалга оширилади, йўловчилар платформалари эса уларнинг устида жойлашган бўлади (кўр Илова II).

Ер ости ечими шаҳарнинг майдонини тежашга имкон беради ва бино ва иншоотларни қуришни талаб этмайди, чунки барча хизмат ва йўловчилар қоналари йўловчилар ҳаракатланиш сатҳида жойлашган бўлади, яъни платформалар остида. Ҳамда бу ечим мазкур мураккаб транспорт бўғинини экологиксини сезиларли даражада яхшилайди.

5.Платформалар.Ер ости тоннеллар ва йўловчилар кўприклари.

Барча ТҲЙБ да платформа, ер ости йўловчилар ўтиш жойлари ёки йўловчилар кўприкларини инюбатта олиш зарур. Платформа кенглиги камида 6,0м., узунлиги 500,0м 20 та вагонларни қабул қилиш учун. Катта ва йирик ТҲЙБ платформаларини фойдали узунлиги 625,0м. Оралиқ платформалар кенглиги, асосий йўлларга туташадиган, 8,0мдан кам бўлмаган кенгликда ҳолда қабул қилиш зарур, платформа поли қиялиги - 0.01%. Платформа поли баландлиги, рельслар головокеси сатҳидан, - 1.1м, табиий-климатик шароитлар ва ўтириш платформа ўзига ҳосликларини инюбатта олган ҳолда платформалар усти ёпилган бўлиши мумкин.

Платформаларда тоннелларга киришлар, йўловчилар кўприкларидан тушишлар, павильонлар ва бошқа иншоотларни жойлаштиришда улар ва платформа четти орасида 2,5м лих йўлак (ёки платформани ярми) қолдирилиши зарур. Тушишлар орасидаги масофа 50,0м. Ер ости йўловчилар тоннели ва темир йўл йўналишларидан ўтиш жойлари кенглиги - камида 3,0м. Панжаралар баландлиги - 0,9-1,0м. Тушишларда юк ва болалар аравачалари учун 1.0 м кенгликдаги пандусларни инюбатта олиш зарур. Чикиб турга конструкцияларгача йўловчилар тоннели баландлиги камида 2,4м бўлиши керак.

Йўловчи тоннеллари албатта платформадан вокзал биноси остидан ўтиши ва вокзал атроф майдонига шаҳар транспорт тўхташ жойларига чиқиши керак.

Ўтиришга йўналган йўловчиларни шаҳарга калувчиларидан ажратиш мақбулдир.

Йирик шаҳарларни ТҲЙБ йўловчиларни қулай ҳаракатланиши учун ҳаракатланадиган йўлаклар (150,0 м дан ортиқ узунликдаги) ва юкни кўтариш ускуналарини қўллаш мақсадга мувофиқдир.

ТҲЙБ комплексида қуйидаги жадвалда келтирилган ёрдамчи хона ва ускуналар инobatта олиннши зарур:

№ т/р	Хоналар номи	Ўлчов катталиги	Ҳисоб снгими	
			Урта	Катта
			500	900
1	2	3	4	5
1.	Катта ва юк бағажн учун хона	м ²	Лойиҳага вазифа бўйича	
2.	Электрокар ва аравалар турадиган хона	м ²	24	36-40
3.	Ёнгин ускуналари, ёнгин ўчириш воситалари ва инветарь сақлаш хонаси	м ²	Лойиҳага вазифа бўйича	
4.	Перрон ҳожатхоналари (эркак, аёл)	ускуна	12	20
5.	Душовойлар	м ²	Лойиҳага вазифа бўйича	
6.	Экспресс-хизмат хоналари	м ²	Лойиҳага вазифа бўйича	

Изоҳлар:

1. Хона ва иншоотларни ўтириш платформаларини остида қулай йўловчилар йўлаклари билан жойлаштириш мақсадга мувофиқ.

2. п.5 ва п.6 да кўрсатишган лоналарни асосан ўтириш платформалари остида туристик поездларни тўхташ жойлари учун жойлаштириш зарур.

6. Кичик архитектура шакллари, ёрдамчи иншоотлар ва кўргазмаш ахборотлар.

ТҲЙБ билан транспорт бўғинда кичик архитектура шакллар ўрнатилиши керак, йўловчи, транспорт ва маҳаллий шаронглардан келиб чиққан ҳолда лойиҳалаштирилган бўлиши керак. Улар ориентацияни енгиллаштириш, йўловчиларга хизмат кўрсатиш шаронглариини янада қулай қилиш, вокзал олди майдонларни ободонлаштириш шаронглини яхшилаш, жойини тарихий, архитектуравий-бадний ва бошқа ўзига ҳосликларига кўрсатишга мўлжалланган.

Усуналар помещлатураси	Сони, дона
Бекат номи	4
Поездалар ҳаракати жадвали	2
Йўл ҳақи жадвали	2
Электр соатлар	2
Курсилар	Йўловчилар сонидан 15%
Ахлатдонлар	5-8
Даврий ахборот, эълонлар ва реклама учун щитлар-стендлар	1-3
Тижорат дўконлари, киосклар	3
Газланган сува, газета автоматлари ва ҳ.к.	5
Шаҳар транспорти ва обидалар кўрсаткичлари	лойиҳа бўйича
Сунъий ёритиш тиргаклари	20,0-25,0м ҳар

ТҲИБ кеча-кундуз ишлашини инобатга олган ҳолда, сунъий ёритиш билан биргаликда тунда ишлайдиган чироқли ёзувлар, кўрсаткичларни композицияга киритиш зарур.

Қурилиш жойини табиий-климатик ўзига хосликларини ТҲИБ ҳажм-лойиҳавий ечимларида инобатга олиш зарур. Иссиқ табиий-климатик қурилиш жойларида, йўловчилар тўпланадиган атроф майдонларни табиий билан биргаликда сунъий шамоллатишга (бурчакли ҳам бўлиши мумкин) эга бўлиши зарур, жамоат транспортларига олиб борадиган йўловчилар йўлаклари эса офтобдан ҳимоя қиладиган қурилмалар билан (соябон, жалози, панжара, экранлар ва ҳ.к.)

7. Лойиҳа материал таркиби

1. Ситуацион тарх (ТСНМ да транспорт ривожланиши схемаси билан). М 1:5000
2. Генерал план (чорраха ва транспорт йўли ечимлари, йўловчилар оқими ва ободонлаштириш билан). М 1:500
3. Қаватлар лойиҳаси (асосий оқимлар маршрути билан). М 1:100; 1:200
4. Кесимлар(бинодан ўтириш платформа ва вокзал атроф майдонга йўловчилар оқими билан) (2 та). М 1:100
5. Фасадлар (2 та) М 1:50, 1:100
6. Перспектива (ёки макет)
7. Жамоат хоналари интерьери
8. Лойиҳанинг архитектура қисмига тушунтириш хати қуйидагилардан иборат:
 - а) Кириш;
 - б) Генерал план;
 - в) Архитектуравий ечим;

- д) Асосий конструкцион ва безни материаллари;
е) Техник-иқтисодий кўрсаткичлар.

Илова I.

ТҲИБ йўловчилар биналари хоналари таркиби ва майдони

№ т/р	Хоналар номи	Улчов катталиги	Ҳисоб сифими	
			Урта	Катта
			500	900
1	2	3	4	5
"А" Йўловчилар хоналари				
1.	Вестибюль, операция хонаси, тарқатиш хонаси, касса заллари	м ²	322	722
2.	Кутиб зали	м ²	380	864
3.	Она ва бола хонаси шу жумладан:	м ² /жойлар сони	159/25	257/40
	- гардеробли қабулхона	м ²	11+3	6+5
	• - болалар хонаси (ётоқхоналар)	м ²	65	115
	• овқатланиш хонаси	м ²	18	30
	• ўйин хонаси	м ²	22	38
	• оналар хонаси	м ²	22	38
	• шифокор хонаси	м ²	8	8
	• ҳожатхонали изолятор	м ²	6	9
	• кир ювиш хонаси (қуриттич ва душли)	м ²	7	8
	• омборхона (ўрнатилган шкафлар)	м ²	3	6
	• ҳожатхона (горшечная)	м ²	3	6
	• душли ювиниш хонаси	м ²	5	8
	• мудир хонаси	м ²	8	8
4.	Йўловчилар узок муддат дам оладиган хоналар шу жумладан:	м ² /жойлар сони	97/15	217/35
	- гардеробли қабулхона	м ²	8	13
	• 2-4 кишига ётоқхоналар	м ²	75	175
	- кийимдар хонаси (ўрнатилган шкафлар)	м ²	3	8
	- душли ҳожатхоналар	м ²	6	9
	- навбатчи ходимлар хонаси (омборхона билан)	м ²	5	12
5.	Тижорат зали. Жамоат овқатланиш корхоналари тарқатиш бўлими билан:	м ² /жойлар сони	38/20	80/50
	- буфет			
	- кафе	м ² /жойлар сони	40/25	80/50
	- ресторан	Лойихага вазифа бўйича		
6.	Кафе вестибюли (шу жумладан гардероб, ювиниш ва тозалаш хоналари)	м ²	12	20

№ т/р	Хоналар номи	Ўлчов китталиги	Ҳисоб ситими	
			Ўрта	Китта
1	2	3	500	900
	"А" йўловчилар хоналари (давон)			
7	7. Заллардаги буфет тиргаклари (ювиш ускуна ва омборли)	м ²	20	50
8.	Умумий фойдаланиш учун эркак ва аёллар ҳожатхоналари (ювиниш учун хона билан)	м ² /ускуна	80/20	120/34
9.	Фаррошлар хонаси ва омбор	м ²	8	17
10.	Чеккиш хонаси	м ²	10	24
11.	Сартарошхона	м ²	14/2	26/4
12.	Багаж ва юкларни сақлаш хонаси	м ²	Лойиҳага вазифа бўйича	
13.	Қўл юкини сақлаш камераси, (ўзига- хизмат қилиш) ёрдамчи хона билан – механик хонаси	м ²	250	540
14.	Чипта кассалари	м ² /кол.яччи	25/5	50/10
15.	Багаж кассалари	м ² /кол.яччи	4/1	5/1
16.	Маълумотлар бюроси	м ² /кол.яччи	5/1	10/2
17.	Медпункт шу жумладан:	м ²	35	47
	- қабулхона	м ²	8	10
	-шифокор хонаси	м ²	10	11
	- касалларни вақтинчалик туриш хонаси	м ²	6	6
	- тиббий муолажа хонаси	м ²	5	12
	- ҳожатхона	м ²	3	4
	- омборхона	м ²	3	4
18.	Почта, телеграф	м ²	14	20
19.	Кичик ремонт, оёқ кийим ва кийим тозалаш хонаси	м ²	13	23
20.	Тижорат киосклари ва бошқалар	м ² /к.сони	20/4	35/7
	ЖАМИ: «А» бўлим бўйича хоналар	м ²	1546	3237
	«А» бўлими бўйича ҳисобдаги битта йўловчи учун	м ² /йўловчи	3,09	2,69

№ т/р	Хоналар номи	Ўлчов китталиги	Ҳисоб ситими	
			Ўрта	Катта
			500	900
1	2	3	4	5
«Б». ТҒИБ хизмат ва техник хоналари ва кафе ва буфетни ёрдамчи хоналари				
«Б». а) Бекатни хизматчи хоналари.				
22.	Бекат бошлиғи хонаси	м ²	12	18
23.	Қабулхона (секретарь)	м ²	—	12
24.	Бекат бошлиғи ўринбосари хонаси	м ²	—	12
25.	Бош муҳандис хонаси	м ²	—	12
26.	Бекат бошлиғи кентораси	м ²	14	22
27.	Бекат бўйича навбатчининг техник кентораси	м ²	16	16
28.	Ишлаб чиқариш-техник бўлими	м ²	—	20
29.	Административ-хўжалик бўлими	м ²	—	16
30.	Бекатни техник ташкил этиш ва меҳнатни ташкиллаштириш бўлими	м ²	—	16
31.	Йўналиш диспетчерлари хонаси	м ²	—	16
ЖАМИ: «Б» а) бўлими бўйича хоналар		м ²	42	160
«Б» а) бўлими бўйича ҳисобдаги битта йўловчи учун		м ² /пасс.	0.08	0.13
«Б». б) Йўловчилар билаларини (вокзални) хизматчи хоналари.				
32.	Вокзал бошлиғи хонаси	м ²	14	18
33.	Қабулхона (секретарь)	м ²	—	8
34.	Вокзал бошлиғи ўринбосари хонаси	м ²	—	10
35.	Вокзал бўйича навбатчи хонаси	м ²	8	10
36.	Сақлаш камерасини бошлиғи, навбатчи администратор, катта оғборчи хонаси	м ²	12	20
37.	Вокзал бухгалтерияси	м ²	12	24
38.	Аппарат хонаси	м ²	8	14
39.	Радиозел диктор хонаси	м ²	18	22
40.	Жамоат ташкилотлари хонаси	м ²	30	50
41.	Телекурималар билан хона	м ²	12	116
42.	Архив хонаси	м ²	8	12
43.	Чипталарни ҳисобот хонаси	м ²	10	114
44.	Алоқа меҳаники хонаси	м ²	8	12
45.	Бино қўрувчиси, қўриқчи устаси хонаси	м ²	12	18
46.	Сантехника, электрика яшлари бўйича устас хонаси	м ²	20	30
47.	Кассаларни ёрдамчи хонаси (билетларни сақлаш)	м ²	6	8

48.	Чипта кассалари диспетчери хонаси	м ²	--	10
49.	Катта чипта кассир хонаси	м ²	--	10
50.	Кассирлар дам олиш хонаси ҳожатхона билан	м ²	10	15
51.	Буюртмани қабул қилиш ва чипталарни уйга етказиб бериш агентлари хонаси	м ²		10
52.	Ҳаммол ва фаррошлар хонаси	м ²	10	14

№ тр	Хоналар номи	Ўлчов кватталлиги	Ҳисоб ситими	
			Урта	Катта
			500	900
1	2	3	4	5
«Б» 6) Йўловчилар биналарини (вокзални) хизматчи хоналари. (давоми)				
53.	Милиция хонаси шу жумладан:	м ²	29	50
	- бошлиқ хонаси	м ²	8	10
	- навбатчи хонаси+ қабулхона	м ²	6+6	8+8
	- КПЗ хонаси (2 та хона)	м ²	12	14
	- ҳожатхоналар(вокзалда 900-1500 йўловчига 1 писсуардан қўшилади)	м ² /унит.	3/1	6/2
54.	Халқ кўнгиллилар хонаси	м ²	—	10
55.	Санитар-назорат пункти	Вазифа бўйича		
56.	Мухандислик қурилмаларини марказлаштирилган бошқарув пункти хонаси	м ²	—	18
57.	Тозалаш нарсалари ва вокзал инвентарини сақлаш хонаси (п.6 изоҳни кўр)	м ²	6	8
58.	Унутиб қолдирилган нарсалар хонаси (тоғилмалар бюроси)	м ²	—	12
59.	Чикинди йиғиш хонаси	м ²	6	8
60.	Йўлаклар-тозалаш машина ва механизмлар учун хона	Вазифа бўйича		
61	Ходимларнинг сан. маиший хоналар	(изоҳ п.3. кўр)		
ЖАМИ: «Б» 6) бўлим бўйича хоналар		м ²	231	445
"Б" 6) бўлим бўйича ҳисобдаги битта йўловчи учун		м ²	0,46	0,37
«Б» в) Ҳамоат озик-овқат корхоналарини ёрдамчи хоналари				
Буфет.				
62.	Ёрдамчи хоналар	м ²	8	18
63.	Ювиш хоналари	м ²	6	12
Кафе.				
64.	Ишлаб чиқариш хоналари	м ²	39	61

65.	Омборхона	м ²	13	30
66.	Административ-маишй алоҳида санузел билан	м ²	12	347
ЖАМИ: «Б» в) бўлим бўйича хоналар		м ²	78	147
«Б» в) бўлими бўйича битта ҳисобдаги йўловчи учун		м ² /йўловч н	0,16	0,15
ЖАМИ: «Б» бўлим бўйича хизмат ва техник хоналар		м ²	351	760
«Б» бўлим бўйича ҳисобдаги битта йўловчи учун		м ² /йўловч н.	0,702	0,844

Изоҳлар:

1. Диплом лойиҳасини ишлаб чиқиш жараёнида қўшимча маълум бир метрополитен бекати майдони бўлимига архитектуравий-лойиҳавий вазифа (АЛВ) метрополитен йўналишлари схемаси ва Космплекс транспорт схемаси билан биргаликда берилади.

2. Таркибга техник хоналар (иситиш бўғинлари, насосли, вентилидцион ва ҳ.к.), майдони ва номенклатура керакли қурилмаларни ҳисобга олган ҳолда бино томонидан белгиланади.

3. Метробўғинда лойиҳалаштирилаётган метрополитен бекатларини илчи хоналари номенклатураси ва майдони лойиҳалашга вазифада белгиланган бўлиши зарур.

4. Метробўғин илчиларини санитар-маишй хоналари жамоат иншоотларини ёрдамчи бино ва хоналарини лойиҳалаш бўйича СНЯП нинг боби ва штат рўйхатиға мувофиқ равишда лойиҳалаш зарур.

5. ТИИБ объектлар ва бошқа турдаги транспортларни жойлаштириш учун хоналар номенклатура ва майдони лойиҳалашга қўшимча вазифа билан белгиланади.

6. П.8 да кўрсатилган санитар буюмлар сони эркак ва аёл жамоат ҳожатхоналари орасида тенг тақсимланади. Эркаклар учун ҳожатхоналарда санитар буюмларининг ярми унитазлар (ер усти), ярминини эса писуарлар ташкил этади.

7.П.57 да кўрсатилган хонани ҳар бир ҳаватда иссиқ ва совуқ сув ювиш ускунаси, траплар ва тозалаш асбобларини ювиш, қуриштиш ва дезинфекция қилиш ускуналари билан жойлаштириш зарур.

9. Лойиҳа бажарилиши назорат курслари

1. Вазифани бериш.
2. Ҳояни эскиз курсини кўриш.
3. Эскизни тасдиқлаш, баҳолаш билан.
4. Эксперт томонидан лойиҳани дастлабки кўриб чиқиш.
5. Лойиҳани график тугатиш, тушунтириш хати ва ҳимоя.

10. Адабиётлар

1. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: Олий ўқув юртлари учун дарслик, 2-нашр қайта ишланган ва тўлдирилган. -М.: Стройиздат, 1984.

2. Батырев В.М. Вокзалы -М.: Стройиздат, 1985.

3. Горбанев Р.В. Городской транспорт: Олий ўқув юртлари учун дарслик-М.: Стройиздат. 1990.

4. Нормы технологических процессов проектирования железнодорожных вокзалов. -М.: Транспорт. 1981.

5. Нормы технологических процессов проектирования пригородных вокзалов.-М.: Транспорт, 1981.

6. Типовой технологический процесс работы вокзалов. -М.: Транспорт, 1978.

7. Херцег К. Проектирование и строительство автобусных и железнодорожных станций (В.М. Беляева томонидан қайта ишланган). -М.: Стройиздат. 1985.

8. Убайдуллаев Х.М., Иногорова М.М. "Турав жой ва жамоат биноларининг типологияси асослари". Тошкент 2009 й

Тузувчи: доц.Мансуров Я.М.

3. "МЕТРОПОЛИТЕН БЕКАТИ"

мавзуси бўйича диплом лойиҳасини ишлаб чиқиш учун
услубий қўлланма ва вазифалар дастури

1. Умумий қисм

Метрополитен бир миллион ва ундан ортиқ аҳолига эга бўлган йирик шаҳарларни транспорт муаммоларини ечишдаги асосий жамоат транспортдир.

Метрополитен шаҳар ва шаҳарлар ташқариси миқёсидаги йўловчиларни ҳосил қиладиган асосий магистрал йўллар ва майдонлар остидан ўтган ҳолда уларни ер усти транспортини интенсив оқимидан енгиллаштиради. Унинг самарадорлиги шаҳар ичидаги бошқа турдаги транспортлар (трамвай, троллейбус, автобус, такси ва ҳ.к.) , шахсий ва шаҳарлараро (темир йўл, автобус ва ҳ.к.) олиб келадиган транспорт турлари билан биргаликда метрополитен бекатлари тор ўзаро алоқаси орқали ортади.

Юқори тезлик ва йўловчиларни ташишни юқори имконига эга бўлган шаҳар транспорти метрополитенни зарурлигини талаб этадиган омилиларни бир нечта гуруҳларга бирлаштириш мумкин, улар шаҳар ривожланишини турли аспектларини акс этади. Уларга қуйидагилар киради:

шаҳарсозлик майдони ривожланиши ва шаҳарни марказидан узоқлашган районларни ўсиши шароитида йирик шаҳарларни уйғунлигини сақлаш.;

ижтимоий транспорт хизмат кўрсатишини нотекислигини камайтириш орқали аҳоли томонидан қаракатланишга сарф этиладиган вақт сарфларини қисқартириш, транспорт туфайли чарчашни камайтирадиган, шаҳарни турли зоналарига қаракатланишини қулайлигини ошириш;

транспортли – автомобил транспорти туфайли юзага келадиган кўча ва йўлларни тирбандлигини камайтириш ва тезкор бўлмаган йўловчилар транспортини олиб ўтиш қобилиятини резервини яратиш;

экологик ҳаво бассейнини асосий захарлайдиган ва шовқин манбаси бўлган автотransпорт қаракатланишини интенсивлигини пасайтириш йўли билан шаҳар муҳитини соғломлаштириш;

иқтисодий шаҳарнинг ерости сатҳидан фойдаланишни интенсификациялаш ва метрополитен бекатлари артофидаги йўловчиларга яқин бўлган майдонларни бинолар зичлигини ошириш, энергоресурслардан янада раціонал фойдаланиш.

Йирик ва жуда йирик шаҳарлар учун кўчадан ташқари, асосан ер ости йўловчиларни рейсли транпорти маъқулроқдир. Метрополитен йўналишлари шаҳарларда қўлаётган транспорт воситалари, трассаларни ривожланишини принципиал схемаси, эксплуатация характери,

жойлашиши чуқурлиги, бекатни ҳажмий-лойиҳавий ечими, вестибуллар ва бошқа иншоотлар бўйича квалификациялаш мумкин.

Қўллашга ётган транспорт воситалари бўйича метрополитен ва тез юрак трамвайни фарқлашади, алоҳида ҳолларда эса шаҳар темир йўллари, метрополитенни экспресс (ўта юқори тезликдаги) йўллари ва монорельсли йўллари. Мазкур тармоқлар ерости, ярим ерости ер сатҳидаги ва ерусти майдонларига эга бўлиши мумкин.

Кўчадан ташқари бўлган транспорт ривожланишининг принципиал схемаси бўйича унинг йўналишлари доира ёки ярим доира йўналишлар билан бирлаштирилган бир ёки бир нечта диаметрлар (ёки хордалар) кўринишида трассировка қилиниши мумкин. Узунлиги бўйича ривожланаётган шаҳарларда, кўчадан ташқари бўлган рельсли транспорт йўналишлари асосан бўйлама йўналишда, транспорт тарафдан ёндошилганда энг кўп бандликка эга бўлган йўналишда бўлади.

Жойлашиш чуқурлиги бўйича метрополитенни қуйидаги йўналишлари ажратилади: *ерости* – саёз ва чуқур жойлашушли тоннелларда ва *ерусти* – эстакадаларда. Алоҳида жойларда йўналишлар ерустига чиқади, шаҳарнинг магистрал кўча доираларидан ташқарида ўзининг тепалик ёки камтақ бўйича ўтадиган майдонда жойлашади, ва шундай қилиб, *ерусти* турини ташкил этади. Саёз жойлашушли йўналишларда (тахминан ер сатҳидан -10.0 м, -15.0 м), бекат комплекслари асосан очиқ қазилмаларда ишланади, ҳайдаб ўтказиш иншоотлари эса ёпиқ усул билан, чуқур жойлашушли йўналишлар эса (ер сатҳидан 15.0 м дан ортиқ) ёпиқ усул билан қурилади.

Метрополитен бекатлари ҳажмий-лойиҳавий ечим бўйича қуйидаги иншоотлар мавжуд: *бирплатформали* – орол типидagi марказий йўловчилар платформали ва *икки платформали* одатда соҳили платформали шунингдек, *кўпплатформалилари* ҳам мавжуд. Одатда фақат ўтиш метробўғинларида ёки ерости темир йўл бекатларида ҳамда бирлаштирилган ўтиш транспорт бўғинларида учрайди.

Шаҳарнинг ўлчамлари, майдони, рельефи, конфигурацияси, табиат-иклимий ва бошқа ўзига ҳосликларидан келиб чиққан ҳолда уларнинг кўчадан ташқари бўлган рельсли транспортлари ривожланиши турли йўналишда бўлади. Шу билан бирга барча шаҳарлар учун бир хил бўлган ўзига ҳос тенденцияларни аниқлаш мумкин.

Метрополитенлар шаҳарнинг бошқа транспортга қараганда катта афзалликларига эга. Йўловчиларни олиб ўтиш имконияти бир соатда 30 дан 40 минг кишини бир йўналишда беш вагонли составда имконига эга. Бир соатда поездлар частотаси 30 та жуфтни ташкил этади, ва вагоннинг сифими 170-200 кишини ташкил этади. Метрополитен алоҳида ҳаракатланиш доимийлигига эга, об-ҳаво, йил фасли ва суткани вақтидан қатъий назар. Фақатгина метрополитенда поездлар орасидаги интервал секундалар билан ўлчанади. Фақатгина метрополитенда поездлар тезлиги 35-40 км/соат гача етади, яъни у ер усти жамоат транспортини тезлигидан икки баробарга ошади. Метрополитеннинг катта афзалиги – бу поездлар

одатда энг қисқа йўллар бўйлаб ҳаракатланади, кўча-йўл конфигурацияси ва қандайдир табиий ёки сунъий тўсиқлари мавжудлигидан қатъий назар.

Барча мавжуд жамоат транспортлари ичида метрополитен энг арзон олиб ўтиш таннарига эга. Йирик шаҳарлардан олиб келаётган ва шаҳарлараро ташқарисидаги транспортлар билан уйғунлашган ҳолда метрополитен қурилиши нисбатан тез ўзини оқлайди.

2. Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш

Метрополитен йўналишининг схемаси. Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш учун асосий материалларга: метрополитен трассаси бўйича муҳандис-геологик қидирув натижалари ҳақида маълумотлар, шаҳарнинг қурилган ва лойиҳаланаётган қурилиш майдонлари, ерости коммуникациялари туширилган монографик режаси ва профили, шаҳар жамоат транспортининг бошқа турлари ҳақида маълумотлар ҳамда метрополитен йўналишлари трассаларининг тўғри танланишига таъсир кўрсатадиган бошқа маълумотлар киради.

Метрополитен трассасини лойиҳалаштиришнинг биринчи курсда шаҳар транспортининг комплекс ривожланишини инобатга олган ҳолда метрополитен йўналишининг бош схемаси ишлаб чиқилади, бунда алоҳида йўналишлар қурилишининг навбати ҳам аниқланади. Одатда, бу ишлар шаҳар ривожланишининг бош режаларини ишлаб чиқарувчи лойиҳалаш институтлари ёки улар иштирокида метрополитенларни лойиҳалаштириш бўйича ихтисослашган ташкилотлар томонидан бажарилади.

Охириги курсга метрополитен линияларининг алоҳида навбатдаги қурилишини қисмларга бўлган ҳолда (деталли) лойиҳалаштириш бўйича йўллар киради.

Трассанинг алоҳида йўналишларини лойиҳалашда метрополитен бекатларининг жойини тўғри танлаш муҳим аҳамият касб этади. Метрополитен бекатларига кириш-чиқиш жойларининг, вестибюллар, эскалатор тоннелларининг, шамоллатиш (вентиляция) киоскалар ва ҳ.к. ларини конструктив ечимлари катта аҳамият касб этади.

Метрополитен йўналишлари ва бекатлари, асосан, ер остидаги саёз ва чуқур жойлашган тоннелларга қурилади. Тилғиз қурилиш майдонларига эга бўлган марказий туманларда метрополитен трассалари, асосан, ер остидан ўтади, лекин баъзи ҳолларда ер ости трассалари эстакадали ёки ер усти майдонлари билан алмашинади. Бундай ҳолатларни қурилиш майдонлари чегарасидан чиқиш жойларида кузатиш мумкин.

Кам маблағ ва ҳаражат сарфланадиган ерости линиялари шундай ҳолатларда ёки вазиятларда лойиҳаланадиган, агар йўналишини ўтказиш бўйича қулай полюсани ажратиш имконияти ва бу полюса ўқи туман қурилиш майдонларидан камиди 60 м узонлиқда бўлиши талаб этилади.

Ер ости йўналишларининг (эстакадали тип) катта шовқин чиқариши туфайли уларни, яъни ер ости йўналишлари кесилган жойларнинг устига қисқа майдонда ва сув ариқлари, аюқорлар устига қурилади. Ер ости

линияларининг яна бир камчилиги шундаки, эстакаданинг таянчлари анчагина фазовий кенгликни тўсиб қўяди.

Ер ости линияларининг саёз жойлашган майдонлари иқтисодий жиҳатдан самарали бўлиб, йўловчилар учун ҳам қулайдир, бироқ, уларнинг камчилиги ер ости муҳандислик тармоқлари ётқизилган зонадаги кўча магистраллари тагидан ўтказилишининг зарурлиги ҳамда бино пойдеворлари устиворлигининг бузиш хавфи борлигидадир. Чуқур жойлаштириладиган йўналишларни шаҳарнинг кўп қаватли тигиз қурилиш майдонларига эга бўлган ҳудудларининг техник-иқтисодий жиҳатдан асосланишига мувофиқ, равишда лойиҳалаштирилади. Баъзида уларнинг йўналишларни қуриш учун ноқулай бўлган геологик ва гидрогеологик шаронгларни ҳисобга олган ҳолда саёз жойлаштиришга тўғри келади.

Метрополитен йўналишларининг фақат ўзаро ва бошқа турдаги транспорт йўлларда лойиҳалашган жойлар, яъни майдонлар ҳар хил сатҳдарда лойиҳалаштирилади. Бунда ташқи метрополитен йўналишлари ҳар қандай ҳолларда пиёдалар ўтиш йўлларида тулик, изоляцияланган бўлиши лозим.

Метрополитен тармоқларининг мумкин бўлган принципал схемалари учта: ажратилган йўналишлар, охири тармоқланган майдонларга эга бўлган ажратилган йўналишлар ўзаро боғланган йўналишлар. Бизда фақат биринчи ва иккинчи типлар қўлланилади. Учинчи схемада поездларнинг маршрути ҳаракатини ташкил этиш имконияти кўзда тутилган бўлиб, бу схема йўловчилар учун қўшимча қулайликлар яратсада, лекин кам ўтказиш қобилиятига ва поездлар ҳаракати хавфсизлигининг камайиши билан характерланади. Биринчи схема ҳаракат хавфсизлигини таъминлаш нуқтан назардан яхшироқ, лекин бу схемада бир йўналишдан бошқасига ўтиш йўлларининг ташкил этиши талаб этилади. Иккинчи схема юқорида келтирилган кўрсаткичларнинг оралиқ ўринларини эгаллайди.

Метрополитен йўналишлари трассаларини лойиҳалаш ва бекатларини жойлаштириш. Бош схемада белгиланган, алоҳида жойлаштириладиган йўналишларнинг кетишига мувофиқ тарзда олдиндан муҳандис-геологик изланиш ишлари олиб борилади, бу изланишлар натижаларига асосланиб, метрополитен тоннелларининг жойлашиш чуқурлиги, уларнинг режавий (пландаги) ва профил жойлашиши белгиланади, ҳамда ишларни амалга оширишнинг мақсадга мувофиқ услуби танланади.

Шаҳар режасининг ўзига хос жиҳатларини, шаҳардаги ҳудудларнинг ривожланишини, марказларнинг аҳамиятини ва жойлашишини ҳамда уларга аҳолининг қатнаш кўламини, йўловчилар оқимининг мавжуд йўналишлар ва келгусида режалаштирилаётган йўналишлар бўйича миқдорини ёки сонини ҳисобга олган ҳолда метрополитен йўналишлари трассалаштирилади, яъни трассаларининг йўналишлари аниқланади. Агар кўчалар (ер устида) бўйлаб жамоат транспортларининг турларини лойиҳалашда алоҳида магистраллар бўйича йўловчиларни оқими асосий

кўрсаткич бўлса, метрополитен йўналишларини лойиҳалашда ҳудудлар ўртасида ҳаракатланадиган транспортларда келиётган йўловчилар оқими миқдори бошланғич асос бўлади.

Йўналиш трассасини лойиҳалаштиришда метрополитен йўналиши тури схемасини танлаш масаласи тўла-тўқис ечилади. Биринчи навбатда кам сарф-ҳаражат талаб қиладиган ер бўйича иншоотларни қуриш имконияти ва уларнинг мақсадга мувофиқлиги аниқланади. Агар ер бўйича йўналишларни қуриш имкони бўлмаса, у ҳолда ер ости ёки ер усти йўналишларининг мумкин бўлган вариантлари кўриб чиқиلىши лозим.

Ташаббусни саёз жойлашадиган йўналишларга қаратишни тақозо этилади. Метрополитеннинг чуқур жойлаштириладиган, трассалари ер усти қурилишининг жойлашишига боғлиқ бўлмаган ҳолда, яъни ер устидаги бинолар қандай жойлашишидан қатъий назар қисқа йўналишлар бўйича лойиҳалаштирилади; ер усти қурилиши фақат олма, кириш жойлари ва вестибулларни лойиҳалашда инобатга олинади. Қондага кўра, магистрал кўчалар жойлашган зонанинг тагига қуриладиган саёз йўналишлардан фарқли ўларок, чуқур линияларда эгри майдонларнинг радиуслари катта бўлмаслиги мумкин. Чуқур жойлашган йўналишларнинг бундай, ҳеч бир эътирозсиз устунлиқларига қарамасдан иқтисодий жиҳатдан ва йўловчилар учун кўп қулайликларга эга бўлган саёз линияларни танлаш мақсадга мувофиқдир.

Метрополитен тоннелларининг габаритлари: эни 2,7 м, баландлиги 3,7 м. Улар 2,1 м узунликка эга бўлган бир база билан умумий узунлиги 19,2 м бўлган вагонларга ҳисобланган. Йўналишларни битта йўли исхита тоннел (ишларнинг ёпик, усулида) ёки икки йўли тоннел кўринишида бўлади (одатда ишларнинг очик усулида).

Метрополитен трассасининг қўндаланг профли. Метрополитен йўлининг бекатлар орасидаги энг катта оғмаллиги (нишаби) 40%, энг кичик оғмаллиги (нишаби) 3% да қабул қилинади. Бекат йўлларининг қўндаланг профилда горизонтал майдонга ёки 3—5% ли бир томонлама нишаб бўйича жойлаштирилади.

Поезднинг тўхтагандан кейинги ҳаракатланишини ва тўхташдан олдин тормозланишини енгилаштириш учун бекатларни горизонтал тўтри чизикли профилларга жойлаштириш мақсадга мувофиқ. Бундай жойлаштириш электр энергия сарфини қандайдир миқдорда камайтириш имконини беради.

Метрополитен бекатларини жойлаштириш. Бекатлар йўловчиларнинг йирик оқимлари ҳосил бўлиши мумкин бўлган жойларга жойлаштирилади. Метрополитен йўналишларининг шаҳар транспорти магистраллари кесишадиган марказий майдонларга, темирйўл вокзаллари ва платформалар, йирик стадионлар, шаҳарнинг дам олиш ва маданият-истироҳат боғлари ёнига, метрополитен йўналишларининг узаро кесишадиган жойларига, шаҳар атрофидаги темир ва трамвай йўлларидаги

бекатлар ёнига жойлаштириш мақсадга мувофиқдир. Бекатлар орасидаги масофа, одатда, 1,5—2,0 км узунликда қабул қилинади. Бекатларни қондага кўра тўғри майдонларга, иложсиз ҳолларда радиуси 8 км дан кам бўлмаган эгри жойларга ҳам жойлаштириш мумкин.

Савз жойлашган йўналишлардаги бекатлар шаҳар кўчалари ва қурилиш майдонлар тагига жойлаштирилади. Йўналишларнинг чуқур жонлашишида эса бекатларни қурилиши мавзела остига жойлаштирилиши мумкин.

Бекатларнинг ички жойлашувидаги режаси ва жойлашиш чуқурлиги. Метрополитенни қуришда жойлашиш чуқурлигини танлашда ва темирйўлларнинг шаҳар ости бўйлаб чуқур, яъни узун масофаларга кириб бориши одатда бир қанча омилларнинг мажмуаси бўйича аниқланади. Бу омилларни иккита катта гуруҳга бўлиш мумкин: қуриш ва фойдаланиш. Биринчи гуруҳ омилларига, шаҳар қурилиши ва гидрогеологик шароитлар, жойнинг рельефи, конструкцияларни ва ишларни олиб боришнинг усулини танлаш, тиклаш қулайликлари, қурилишнинг таннархи ва шунга ўхшашлар киради. Иккинчи гуруҳга: йўловчилар учун қулайликлар, хавфсизлик, ишонччилик, йўловчилар вақтининг сарфи, хабарлар ва ҳаракатланишнинг амалга оширилиш тезкорлиги, фойдаланишдаги сарф-ҳаражатлар ва ҳ.к. лар. Иссиқ иқлими (ёки совуқ иқлими) шаҳарлардаги метрополитенларда туннеллар билан алмашинадиган очик майдонлар нафақат исиб кетишнинг (совуқ оқим киришининг) олдини олиш, балки ҳаракатланиувчи составга ноҳуш таъсирлар кўрсатилиши сабабларини ҳисобга олган ҳолда қурилади. Ер юзидан ўтказиладиган, аниқроғи, кўча юзасидаги платформа сатҳи 10—15 м чуқурликда жойлашган йўналишлар савз йўналишлар деб ҳисобланади. Кириш ва чиқиш жойларини режалашда, улар жойлашиш ишнинг минимал чуқурлиги пиёдалар ўтиш туннелларини қуриш заруриятидан келиб чиққан ҳолда аниқланади, бу кириш-чиқиш жойлари кўчаларнинг икки томонига, уларни туташтирувчи тоннел кўча остига жойлаштирилади.

Бекатнинг режасида кириш жойи платформанинг икки чет тарафига еки унинг ўртасига қурилади.

Йирик шаҳарларда метрополитеннинг жойлашиш чуқурлигини ва қурилиш усуллари (услуглари) танлашда, марказий районлардаги пияз жойлашган қурилиш зоналари ва тарихий-маданий аҳамиятга эга бўлган архитектура обидаларини сақлаш, ҳимоя қилиш зарурияти ҳисобга олинади ва уларнинг остидан линия ўтказишда чуқур жойлаштириш схемаси қабул қилиш мақсадга мувофиқроқдир; периферик районларга йўналиш ва бекатларни савз жойлаштириш, бир қатор жойларга ерусти йўналишлари ва бекатларини жойлаштиришнинг танланиши анча устунликка эгадир.

Тоннелларни чуқур жойлаштиришда қурилишга сарфланадиган капитал маблағлар савз жойлаштиришга нисбатан 2—3 марта кўпроқ сарфланади. Бу ҳаракатлар нафақат бекатларни кўтарилиш баландини

катта бўлган эскалатор билан жиҳозлаш эвазига кескин ошади, балки чуқур жойлашганда фойдаланиш қаражатлари ҳам юқори бўлади.

Шу билан бирга саёз жойлашуалига нисбатан чуқур жойлашуали бекатлар ноқулайдир, бунга сабаб йўловчилар чиқиб тушиш учун, саёз жойлашуали бекатларга нисбатан, 1,5-3 марта кўпроқ вақт сарфлайдилар.

3. Метрополитен бекатларини лойиҳалаш

Метрополитен бекатлари лойиҳаси комплексида асосий композицион элементларни ажратиш зарур, чунки уларнинг ўзига ҳослиги ва параметрлари мавжуд.

Чиккиш платформалари. Уларнинг узунлиги поездлар узунлиги билан аниқланади, 8,0 м дан кам бўлмаган узунликка узайтирилади, бу узунлик платформанинг тўлиқ лойиҳавий қуваатини ўзида мужассамлаштиради. Платформани ҳисобий узунлиги қуйидагича: метрополитенларда, вагон узунлиги 19,0м бўлганда, беш вагонли составлар учун -102,0м.

“Оролли” платформалар кенглиги (йўлароларда) 8,0м-10,0м саёз ва чуқур жойлашуали бекатларда. Ён томондаги платформалар кенглиги 3,5-4,0м дан кам эмас. Чуқур жойлашуали бекатларда платформани марказий қисми 80,0м-100,0м гача қисқартирилган бўлиши мумкин ёки эскалаторларни пастки майдонлари олдидаги бир ёки иккита катта бўлмаган таксимловчи заллар билан алмаштирилиши мумкин.

Ёр усти вестибуллар алоҳида турган бино ёки тротуар сатҳида жойлашган ва унга эскалатор ёки асосий кўтарилишни зинаси чиқадиган жойлаштирилган ёр усти вестибул кўринишида ёки шаҳар магистрالي майдонни ҳар ҳол тарафларида жойлашган сатҳларга чиқишлар билан тоннеллар тизими билан боғланган ёр ости таксимловчи вестибул кўринишида лойиҳалаштирилади.

Зина ва эскалаторлар, чиккиш платформаларни ёр усти вестибуллари билан боғлайди. Агар мазкур кўтарилишни баландлиги 3,5м дан катта бўлмаса, одатда, фақат зиналар қўлланилади; 3,5 дан 5,0м гача баландликда кўтарилиш учун эскалаторлар, тушиш учун эса зиналар қўлланилади; баландлик 5,0м дан ортиқки ташкил этса –кўтарилиш ва тушиш учун фақатгина эскалаторлар қўлланилади. Алоҳида шаҳарсозлик аҳамиятга эга бўлган бекатларда 3,2 м баландликда эскалаторларни қўллашга рухсат этилади.

Вестибуллар ва чиккиш платформалари оралиғидаги эскалаторлар сонини тўртта эскалатор ҳисобидан белгилаш лозим, бу ерда бекат вестибули ва платформаси қияликдаги ёки бекатлар ўртасидаги ўтишлар бир эскалатор ремонтда бўлади, қияликларнинг биридаги иккинчиси эса тасодифий ҳоллар туфайли тўхтатишган.

Бекатларда эскалаторларни фақатгина кўтарилиш учун қўлланилганда уларнинг сони қияликда иккитадан кам бўлмаслиги зарур.

Метрополитенин ўтиш бўғинлари компоновкаси ва ўтиш вақти. Йўналишдан-йўналишга ўтиш учун сарфланадиган вақт йўловчиларнинг вақтини тежаш мақсадидан келиб чиққан ҳолда ўтиш тугунининг режавий композицияси бўйича тўлиқ аниқланади. ТРТ (тезкор рельсли транспорт) нинг икки ёки ундан ортиқ йўналишларининг бошқа кесилиши (Х- ёки Ж-симон) ва бир линиянинг бошқаси билан (Т- ёки У-симон) бирлашиш тугунлари мавжуд бўлиши мумкин.

Йўналиш тугуни орқали ўтадиган йўллар (тоннеллар) турли сатҳларда кесилиши лозим, бундай кесилиш ҳаракатнинг тўлиқ ҳавфсизлигини кафолатлайдиган барқарор шароитни вужудга келтиради. Йўналишлардан ҳар бири тугунда ўзининг «элементар бекат»ига, яъни икки йўналишли йўлга эга бўлган йўловчилар платформасига эга бўлади. Бу платформалар бир-бирига нисбатан ҳар хил сатҳларда, бир сатҳда параллел ёки ҳар хил бурчак остида жойлашиши мумкин.

Метрополитен бекатларининг архитектуравий-лойиҳавий ечимининг нафақат транспорт восита сифатида, балки ижтимоий-маданий муҳит кўлаб функциялари билан бойитилган ер ости майдонни комплекси ўзлаштиришга асос сифатида лойиҳалаш лозим. Ер остида эканлик ҳисси махсус хонани архитектуравий-бадий безах орқали, уларга энгизлик ва мустақамлик кўринишини бериш орқали. Шунингдек, йўқотиш мумкин бу ҳисни ҳажмий-лойиҳавий ечимлар: ер усти ва ер остиларни навбатлаш, чироқли атриумли ҳовиларни ташкил этиш, тўсинларда тешиклар, ҳамда сунъий ёруғликни ташкил этиш учун, шамоллатиш орқали эришяда.

Ҳажмий-лойиҳавий ва архитектуравий-бадий ечимларда шаҳарсозлик характеристика ва жойлашиш жойи, йўналишни жойлашиш чуқурлиги, чиқиш заллари тури ва вестибюллардан (ер усти, ер ости, ўтиш) келиб чиққан бўлиши зарур. Лойиҳавий ва конструктив ечимлар 9-балли сейсмик зонани қурилиш-климатик ўзига ҳосликларидан келиб чиққан талаб асосида бажарилиши зарур.

Архитектуравий-бадий воситалар ёрдамида, янги конструктив схемаларни ва материалларни қўллаш, ёритиш, декор ва монументал санъати синтези архитектураси уйғунлигини қўллаш орқали, метро бўғинларни ер усти ва ер ости ансамблилигига эришиш зарур.

Архитектура ва дизайн воситалари ёрдамида метро бўғинни шаҳарда жойлашуви, олиб келадиган жамоат транспортва атрофдаги майдондаги асосий объектларни акс эттириши зарур.

4. Бош режа ва транспорт.

Метрополитен бекати учун жойни генерал план талаблари ва метрополитен йўналиши трассасига мос равишда танлаш зарур. Одатда, энг кўп йўловчиларни ҳосил қиладиган жойларда иложи борица жамоат-транспорт бўғинларга яқин жойларда, қулай транспорт ва йўловчиларни улар билан алоқани ташкил этиши лозим.

Бош режани ишлаб чиқишда майдонни функционал зоналашни метрополитен бекатларини бошқа транспорт турлари ва яқинлаштиш объектлари, санитар-гигиеник ва ёнгинга қарши талаблар, турли транспорт тўхташ жойларини жойлашув ва қурилиш кетма-кетлигини алоқасини инобатга олиш зарур. Метро бўгин территорияси майдонни (метрополитен бекати билан транспорт бўгини билан биргаликда) йўловчиларни қулай ўтиш жойлари, шунингдек, келишлар, шаҳар транспортини тўхташ ва парковка қилиш жойларини инобатга олаган ҳолда лойиҳалаш зарур: барча турдаги транспорт ва йўловчиларни ҳаракатланиш йўлларини янада тўлиқ ажратиш имконини яратиши зарур.

Маҳаллий шаронтлардан келиб чиққан ҳолда (рельеф, ўлчам, қурилиш характери, транспорт ва йўловчиларни ҳаракатланиш интенсивлиги ва ҳ.к.) метробўгин ва ундаги транспорт, ҳамда йўловчиларни ҳаракатланиши бир нечта сатҳларда лойиҳалашган бўлиши рухсат этилади. Майдондан нафақат горизонтал, балки вертикал йўналишда рационал фойдаланиш мумкин.

Метробўгинни шаҳар территориясида жойлашувига (марказий, ўрта, периферия зоналар) буюан шаҳар ичи ва шаҳар ташқариси алоқа магистрал кўчалари тармоғига нисбатан лойиҳаланиши зарур.

Метробўгин майдони атрофидаги автотўхташ жойлари майдонларини бир енг машина учун 25,0 м², юк машина ёки автобус учун эса 50,0 м², ўтишни инобатга олагн ҳолда, ҳисобидан олиш керак.

Жамоат транспортини тўхташ жойини (автобус, трамвай, троллейбус, метрополитен,) метрополитен бекати чиқишига иложи борица яқин жойлаштириш лозим, одатда асосий кириш-чиқаридан 100,0 м радиусда бўлади. Темир йўл транспортга ўтиш билан биргаликда ечилган метрополитен бекатларини аксарият ҳолларда бирлаштирилган платформа ёки: қисқа ўтишлар (умумий узунлиги бўйича 200,0 м дан ортик бўлмаган) билан биргаликда лойиҳалаш зарур.

Метробўгин ва унга яқин майдонларда маҳаллий шаронтдан келиб чиққан ҳолда турли транспортларни кўп сатҳли развязкаси, транспорт учун тўхташ жойлари ва гаражларни жойлаштириш ва йўловчиларга хизмат кўрсатиш билан боғлиқ бўлган ташкилотларни жойлаштириш учун еростини қўллаш мақсадга мувофиқдир.

Йўловчилар ва транспортни ҳавфсизлиги ва оқимларини аниқ ажратиш мақсадида тўсиқларни инобатга олиш лозим.

5. Архитектуравий-лойиҳавий ечим бўйича асосий ҳоллар, бино ва иншоотлар ва уларни эксплуатацияга қўйиладиган функционал талаблар.

102,0м узунликдаги чиқиш платформаларни ўнг тарафлама ҳаракатланишли 5-та вагонли составларни қабул қилишга ҳисоблаш керак.

Йўловчилар учун чиқиш платформада 4 6 курсиларни жойлаштириш керак.

Еростида йўловчиларни қўйлай ориентацияси учун кўргазмали ахборотни жойлаштириш (пиктограммалар, кўрсаткичлар, состав ҳаракатланиш вақт даври ва ҳ.к.).

Йўловчилар ва ишчилардан энг кўтини ташкил қиладиган жойларда ёруғлик манбааларини жойлаштириш керак, ҳамда электрчиқалар машинистларига йўналтирилган ёруғликни мустасно қилиш лозим.

Саёз жойлашуали бекатларни платформани қар қил четида жойлашган иккита вестибюллар билан лойиқалаш керак.

Вестибюл ва ўтиш бўғинлари лойиқавий ечимлари билан йўловчилар оқимини кескинмаларсиз ташқил этишни ҳал қилиш лозим.

Бекат вестибюлларида қўйидагиларни жойлаштириш зарур: икки қаторли эшикли тамбур - чиқишда (киришда); автоматик ва қўл назорат пунктлари киришда ва автоматик назорат пунктлар чиқишларда; тангаларни алмаштириш автоматлари; йўналишларни маршрут схемаси; автоматик назорат пунктлар ишлаши тўғрисидаги сигнализация табло, эскалаторларни - тўхтатиш қалити, алоқа воситаси ва баланд гапиритиш огоҳлантиригичлар билан жиҳозланган навбатчи контролер кабинаси; интервални ҳисоблайдиган рақамли совтлар; метрополитен бўйича саволлар учун телефон; кўрсаткичлар ва ориентация учун белгилар; касса, тангаларни санаш, диктор, тиббий пункт хоналарида изоляцияни инобатта олиш; қўйидаги хоналарда қўл ювиш учун жойларни инобатта олиш; тангаларни санаш, тиббий пункт, оқватланиш, кубовой, ювиш ва фаррошлар. Платформага зинали ўтишга эга ер ости вестибюллар ва ер ости ўтиш жойларида пандусни ёки ногиронлар ва болалар аравачалари учун лифтни инобатта олиш лозим.

Метрополитен бекатлари вестибюллари билан бирлаштирилган йўловчилар ўтиш-конкорсларда (ривожланган ерости майдонли) қўйидагилар зарур:

Ўтказиш имкониятини таъминлаш мақсадида, олиб келадиган транспорт бекатлари ва яқин жойлашган объектлар ва метрополитенгача (дан) йўловчиларни ҳаракатланиш учун қўшимча габаритларни инобатта олиш;

бирлаштирилган ер ости майдонларда хизмат кўрсатиш ташкилотлари, ва яқин жойлашган объектлар асосий йўловчи ва пиёдалар йўлларида четда жойлашгани зарур, йўловчилар ўтиш жойларини ўтказиш қобилиятини пасайтирмаслик мақсадида.

6. Кичик архитектура шакллари, ёрдамчи вишоотлар ва кўргазмали ахборотлар

Метрополитен бекати билан транспорт бўғимда кичик архитектура шакллар ўрнатилиши керак, йўловчи, транспорт ва маҳаллий

шароитлардан келиб чиққан ҳолда лойиҳалаштирилган бўлиши керак. Улар ориентацияни енгиллаштириш, йўловчиларга хизмат кўрсатиш шароитларини янада қулай қилиш, вокзал олди майдонларни ободонлаштириш шароитини яхшилаш, жойини тарихий, архитектуравий-бадий ва бошқа ўзига ҳосликларига кўрсатишга мўлжалланган.

Ускулалар номенклатураси	Сони, дона
Бекан номи	4
Транспорт ҳаракати жадвали	2
Транспорт ва йўловчилар учун йўл кўрсаткичлари	2
Электрик соатлар	2
Курсилар	Йўловчилар сонидан 15%
Ахлатдонлар	5-8
Даврий ахборот, тўлонлар ва реклама учун щитлар-стендлар	1-3
Тижорат дўконлари, киосклар	3
Газланган сув, газета автоматлари ва х.к.	5
Обидалар ва асосий тўпланиш жойлари кўрсаткичлари	лойиҳа бўйича
Сунъий ёритиш тиргаклари	20,0-25,0м ҳар

Метробўғинини кеча-кундуз ишлашини инобатга олинган ҳолда, сунъий ёритиш билан биргаликда тунда ишлайдиган чироқли ёзувлар, кўрсаткичларни композицияга киритиш зарур.

Қурилиш жойини табий-климатик ўзига ҳосликларини метробўғинни ҳажм-лойиҳавий ечимларида инобатга олиш зарур. Иссиқ табий-климатик қурилиш жойларида, йўловчилар тўпланадиган атроф майдонларни табий билан биргаликда сунъий шамоллатишга (бурчакли ҳам бўлиши мумкин) эга бўлиши зарур. Ҳамоат транспортларига олиб борадиган йўловчилар йўлаклари эса офтобдан ҳимоя қиладиган қурилмалар билан (соябон, шиплар, жалюзи, панжара, экранлар ва х.к.)

7. Лойиҳа таркиби

1. Метрополитен йўналишлари схемаси билан генерал план: М I 2000
2. Метробўғинни ситуацион плани: М I 500;
3. Қаватлар чизмаси: М I : 100, М I : 200;
4. Кесимлар: М I 100, М I : 200;
5. Девор, шифт, пол кенгайтмалари: М I 100, М I : 200.
6. Ҳамоат хоналари йўл-теръери
7. Перспектива (ёки макет) ---
8. Қўйидагилар бўйича архитектуравий қисмининг тушинтириш ҳати:
 - а) Кириш;

- б) Генерал ва ситуацион планлар;
- в) Архитектуравий-лойиҳавий ечим;
- г) Архитектуравий-бадиий ечим;
- д) Асосий конструкциялар ва пардозлаш материаллари;
- е) Ободонлаштириш ва метробўғин дизайни;
- ж) Техник-иқтисодий кўрсаткичлар.

Изоҳ: Планлар ва кесимларда барча асосий ўлчамлар, юза ва хоналар майдонлари белгилари, ҳамда йўловчи, пиёда ва транспортларни асосий оқимлари кўрсатилаган бўлиши керак.

8. Лойиҳа бажаришнинг назорат курслари

1. Вазифани бериш.
2. Ҳолни эскиз курсини кўриш.
3. Эскизни тасдиқлаш, баҳолаш билан.
4. Эксперт томонидан лойиҳани дастлабки кўриб чиқиш.
5. Лойиҳани график тугатиш, тушунтириш ҳати ва ҳимоя.

Илова II. МЕТРОПОЛИТЕН БЕКАТЛАРИ ХОНАЛАРИ ТАРКИБИ ВА МАЙДОНИ

№	Хоналар номи	Сон, дона	Майдон, м ²
«А» Утқиш зали			
1.	5-вагонли составни қабул қиладиган, бир(икки) платформали зал (узунлиги 102,0м)	1	1800,0 (3600,0)
2.	Бекат ишчилари хонаси (назорат бўйича навбатчи, фаррош)	2	30,0+30,0
3.	Бекат бошлиғи омбори	1	8,0
4.	Кубовая қуритғич билан	2	6,0+6,0
5.	Чиккинди ва қилиқ учун омборхона	1	5,0
6.	Бир одам учун хожатхона	1	4,5
7.	Диктор кабиначалари	2	1,8+1,8
8.	Тозалаш ускуналари, наврошлар учун хоналар (ёки жой)	2	15,0+15,0
ЖАМИ «А» бўйича:			1923,1 (3723,1)
«Б» Вестибюллари (2тадан)			
9.	Касса заллари	2	350,0+350,0
10.	Хожатхоналар	2	4,5+4,5
11.	Қўриқчилар	2	14,0+14,0
12.	Тиббий пункт	2	13,0+13,0
13.	Бекат бошлиғи кабинети	1	14,0
15.	Бош кассир	1	10,0
16.	Танталар ҳисоби	2	8,0+8,0
17.	Икки ойнали кассалар	2	7,4+7,4
18.	Овқатланиш учун	1	15,0
19.	Тозалаш бўйича ишчилар омбори	1	18,0
20.	Кубовая қуритғич билан	2	16,0+16,0
21.	Чиккинди ва қилиқ учун омборхона	2	5,0+5,0
22.	Авт.контр.пунктлар механики	1	15,0
23.	Тозалаш ускуналари механики	1	15,0
24.	Устахона	1	15,0
25.	Омборхона	1	10,0
25.	Ёритиш электромеханики	1	10,0
26.	Устахона	1	15,0
27.	Омборхона	1	10,0
27.	Электрошўтқонаси	1	8,0
28.	Радиобўғини	1	10,0
29.	Вентиляция камераси	2	18,0+18,0
30.	Иситиш бўғини	2	20,0+18,0
31.	Техник хоналар	1	40,0+20,0
32.	Тамбур	2	24,0+24,0
ЖАМИ «Б» бўйича:			11648,0
«В» Жойлаштириш заллари			
33.	Заллар ва телефон-автоматлар учун жой	2	120,0+120,0
ЖАМИ «В» бўйича:			240,0
ЖАМИ метрополитен бекати бўйича:			13011,1(15611,1)

**Илова III. МЕТРОБУТИН ЭКСПРЕСС-ХИЗМАТ КЎРСАТИШ
ОБЪЕКТЛАРИ ТАРКИБИ ВА МАЙДОНИ. ФУНКЦИОНАЛ-
ЛОЙИХАВИЙ ГУРУХЛАРДА (ФЛГ) МАЙДОНЛАР ТЎПЛАМИ
БЛОКИ (м²)**

ФЛГ	Блокнинг майдонлар тўплами	Майдон	Жами:
1	2	3	4
1. ЎТИШЛАР- КУТИШЛАР:	1.1.- Ерусти турдаги транспортлардан чиқиб-кутиш платформалари	100	325
	1.2.- кутиш жойлари (мўлжал ахборот билан)	150	
	1.3.- қисқа вақт дам олиш жойлари	75	
2. МАДАНИЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШ:	2.1.- ахборот блоклари (горсправка, ниша жойлашсин,...)	40	200
	2.3.- маданий ахборот блоклари (кассалар, афишалар, репертуар,...)	40	
	2.4.- ахборот комплекси (газеталар, тасвирий ахборот,...)	40	
	2.5.- универсал зал	40	
	2.6.- техник хоналар (радиобўлим, фототека, сақлаш,...)	20	
3. МАНИШИЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШ:	3.1.- маниший тижорат (автоматлар, киосклар, расталар,...)	180	560
	3.2.- телефон алоқа автоматлари	40	
	3.3.- комплекс қабул қилиш пункти	40	
	3.4.- ичкарага бериш пункти	20	
	3.5.- техник ва ёрдамчи хоналар, омборлар (ерошти сатҳи)	~ 280	
1. ОЗИҚ- ОВҚАТ:	4.1.- озиқ-овқат тижорат (автоматлар, киосклар, расталар,...)	250	560
	4.2.- жамоат овқатланиш жойлари: кичик ассортиментли махсус корхоналар (сомса, гамбургер, мўздаймоқ, сув-соклар, чойхона,...)	230	
	4.3.- техник хоналар (холодильниклар, қазоқлаш жойлари,...)	80	
5. ТАРТИБ ВА ТОЗАЛИК:	5.1.- жамоат ҳолатхонаси	100	520
	5.2.- оёқ кийим тозалаш жойи	20	
	5.3.- тиббий пункт	40	
	5.4.- тартибни сақлаш пункти	40	
	5.5.- административ ва техник ишчилар	40	
	5.6.- техник хоналар (тозалаш ускуна ва жиҳозларининг ремонт қилиш ва сақлаш)	280	

**Илова IV. МЕТРОПОЛИТЕН БЕКАТЛАРИ ВЕСТИБЮЛЛАРИ
ОЛДИДАГИ ЙЎЛОВЧИЛАР ЗОНАСИНИ
МИНИМАЛ МАЙДОНИ (м²)**

Иштирокчилар номи		Йўловчилар айланмаси, минг одам			
		50 гача	50 дан 100 гача	100 дан 180 гача	180 дан ортик
Йўловчилар йўли майдони		380	400-900	1000- 1500	1580
Функционал гуруҳлар майдони	1. Кутиш, дам олиш	15-35	35-70	70-110	140
	2. Овқатланиш	30	50	60	90
	3. Озиқ-овқат тижорати	40	50	60	100
	4. Саноат моллари тижорати ва хизмат кўрсатиш	90	105	140	170
	5. Химоя, тозалик, тартиб	25	40	60	60
Умумий майдон		580-600	680-1215	1390- 1930	2140
Умумий ўртача майдон		600	1000	1600	2000

Изох: 2,3,4 функционал гуруҳлар майдонлари юзларни элтиб келадиган автомашиналар олиб келадиган йўлни ҳисобга олган ҳолда келтирилган.

ИЗОҲЛАР:

1. Диплом лойиҳасини ишлаб чиқиш жараёнида қўшимча маълум бир метрополитен бекати майдони бўлимига Архитектуравий-лойиҳавий вазифа (АЛВ) метрополитен йўналишлари схемаси ва Космплекс транспорт схемаси билан биргаликда берилади.

2. Метробўғинда лойиҳалаштирилаётган метрополитен бекатларини ишчи хоналари номенклатураси ва майдони лойиҳалашга вазифада белгиланган бўлади зарур.

3. Метробўғин ишчиларини санитар-маиший хоналари жамоат иншоотларини ёрдамчи бино ва хоналарини лойиҳалаш бўйича СНиПнинг боби ва штат рўйхатига мувофиқ равишда лойиҳалаш зарур.

4. Метробўғинда объектлар ва бошқа турдаги транспортларни (авто-, темир йўл бекати ва ҳ.к.) жойлаштириш учун хоналар номенклатура ва майдони лойиҳалашга қўшимча вазифа билан белгиланади.

5. Бекатнинг архитектуравий-бадний образини қуйидаги муҳим масалалар билан биргаликда комплекс ечиш зарур:

асосий ерости майдонларни визуал изоляди қилинганлиги (йўловчилар ўтиш жойлари, вестибюл, платформа);

архитектуравий-лойиҳавий ечим орқали йўловчиларни
электрикчадан метрополитен бекати чиқиши ва ерусти транспорти тўхташ
жойигача маршрутни қисқартириш;

метрополитен бекати ва метробўғин атрофидаги майдондаги
ахборот умумий дизайнини ишлаб чиқиш,

- микроклимат ва метробўғинни ерусти ва ерусти майдонини ҳавфсиз
хавфсизлаштириш.

9. Адабиётлар:

1. ГОСТ 23961-80, Метрополитены. Габариты приближения
строений, оборудования и подвижного состава. -М. Стройиздат. 1980, -19
б.

2. Мансуров Я.М., Убайдуллаев Х.М. Вопросы микроклимата
Ташкентского метрополитена. // Архитектура и строительство
Узбекистана. - Тошкент, 1987. - №10.

3. «Тошкент», Энциклопедияси. / Туклиев Н. таҳрири остида
Туклиев Н. /Мансуров Я. Метрополитен бўйича мақолалар.
Тошкент.1992.

4. ПНК 2.07.01-03 «Градостроительство. Планирование развития
застройки территорий городских и сельских населенных пунктов»
//Госкомархитектстрой Р Уз. - Т.: 1994.

5. КМК 2.05.04-97 «Метрополитены» //Госкомархитектстрой Р Уз. /
Закиров А.З., Журавлев В.И., Мансуров Я.М. ва бошқалар. Тошкент,
Давархитекурилишқум. 1997. (Ўзб. ва рус. тилларда). - Б. 85+83.

6. Убайдуллаев Х.М., Иногамова М.М. Основы типологии
проектирования жилых и общественных зданий. Архитектура
мутахассислиги бўйича ОЎМ бакалаврлари учун дарслик. //МВССО. (3-
бўлим, 6 боб, 6.4) «Voris-naahliyo» Тошкент, 2009. (Ўзб. ва рус.
тилларда). - Б. 384.

7. Мансуров Я. Метрополитен в архитектуре Ташкента. //
Архитектура и строительство Узбекистана. - Тошкент, 2009. - №2. - Б. 36.

8. www.mosmetro.ru

9. www.metrotashkent.narod.ru

Тузувчи :доц. Мансуров Я.М.

4. "1000 ЎРИНЛИ МУСИҚАЛИ ДРАМАТИК ТЕАТРИ" мавзуси бўйича диплом ишн топшириқ ва услубий қўлланма

1. Умумий кўрсатмалар.

Театр биносини икки комплексга бўлинган хоналар ташкил этади. Биринчи намоёиш комплекси унда сахна ҳаракатлари устида иш олиб борилади ва спектакль намоёиш этилади. Иккинчиси-томошабин комплексиди театрға келган меҳмон кутиб олинади, жойлаштирилади ва уларға тегишли хизмат кўрсатилади.

Театр ўринлари ижро этиладиган сахна намоёиш комплексининг, томошабин зали эса томошабин комплексининг ўзагини (ядросини) ташкил этади.

Томоша тури ва уни идрок қилиш усули театр биносининг турини, томошабин зали ва сахна қандай ташкил этилганлигини ҳамда улар орасидаги боғлиқлик қандай бўлиши кераклигини белгилайди.

Театр ўйинини ташкил этишнинг амалда қўллаб келинаётган икки системаси мавжуд бўлиб, улар бир-биридан шаклан фарқ қилади. Бирин антик даврдан бери давом этиб, унга биноан спектакль бевосита томошабинлар ўтирган зал ичидаги сахнада ижро этилади. Иккинчиси уйғониш ва барокко даврларидан бери қўлланиб, унга кўра театр ўйини томошабин залини тўсиб турувчи портал ортидаги сахнада намоёиш этилади.

Залнинг тўғрида жойлашганлиги сабабли, одатда, бундай сахна чуқур сахна деб юритилади.

Сахна

Томошабин зали ҳамда чуқур сахнанинг умумий кўриниши ва ички тузилишларини белгиловчи асосий кўрсаткич —бу томоша майдончасининг ўлчамидир. Тажриба шуни кўрсатадики, кўпгина спектаклларда сахна ҳаракатларининг фаол қисми эни 8 мдан 14 мгача ва чуқурлиги 5 м дан 10 мгача бўлган майдончада кечади.

Сахна эни томоша майдони кенглиги ёки томошабин ўриндикларини, декорацияларини ёритиш воситаларини жойлаштириш ва спектаклни бемалол сахналаштириш учун етарли бўлган кенгликдан келиб чиқади. Портал эни ва унинг ён бўшлиқлари ҳам шу кенгликка асосан ташкил топади. Одатта кўра сахна эни камида портал туғнуғи энидан икки барабар ортқ бўлиши керак.

Сахна баландлиги фон безаклари ва ҳажмий декорацияларни бир неча қават баландликда жойлаштириш имкониятини яратиб бериши зарур. Залнинг энг тўғрида жойлашган декорацияларнинг максимал баландлиги уларнинг устки қирраларини зал ўртасидан қуриш мумкин бўлган даражада белгиланади ва одатта кўра у портал баландлигидан бир ярим барабар ортқ бўлади.

Чуқур сахна, қоидага биноан декорацияларни алмаштирувчи қурилмалар-колосниклар ва кўтаргичлар билан жиҳозланган бўлади.

Колосниклар решётка шаклидаги конструкция бўлиб, сахнанинг бел қисмида ёки ундан ҳам 2-2,5 м қуйроқда осиб қўйилади. Колосниклар устига блоklar ўрнатилади, уларга декорация пардаларини кўтариб туширувчи кўтаргич арқонлар осилади.

Сахнанинг колосникларгача бўлган баландлиги декорация пардаларини кўринмайдиган даражада кўтаришни тақазо этади, шунинг учун у парда баландлиги 2 марта ёки портал туйнути баландлигидан 3 марта ортиқ бўлиши керак.

Асосий сахнадан ташқари спектакль декорациясини тез алмаштиришга ёрдам берадиган ён ва қўйи сахналар, яъни кулуарлар ва трюм (сахна ости) ҳам мавжуд.

Сахна кулуарларида ҳаракатланувчи платформалар- фургонлар жойлаштирилиб, спектаклнинг кейинги сахнаси учун уларнинг устида ҳажмий декорация тайёрлаб қўйилади. Фургоннинг ўлчамлари томоша майдончаси юзасига тенг ҳолда ёки унинг ярмича олинади.

Қўйи сахна — трюм ҳам, декорацияни тез-тез алмаштириб туриш учун ва сахнада турли эффект ҳосил қилиш учун ишлатилади, асоси юзаси ўйин майдончаси юзасидан кам бўлмаслиги керак. Трюмда сахна полини ҳаракатга келтирадиган механизм жойлаштирилади. Бундай механизмининг энг оддий ва универсал тури бу- полга ўйиб киритилган ёки устига ўрнатилган айланиб ҳаракатланувчи доира бўлиб, унинг диаметри (доиранинг диаметри сахнанинг гуруҳга боғлиқ, №4 таб.кар.) ўз ичига икки ва ундан ортиқ сахна кўринишларини безайдиган ҳажмий декорацияларни сиғдира олиши керак.

Сахна кўринишларини тез-тез ўзгартириб туриш учун асосий сахнага қўшимча равишда сахна орқали-арёрсценадан ҳам фойдаланиши мумкин. Арёрсцена шу билан бирга декорацияларни ёритувчи воситаларни жойлаштириш учун ҳам хизмат қилади.

Асосий сахнанинг тўрт томонида (уч ён томонида ва қўйида) жойлашган ёрдамчи сахналар унинг ҳаракатчанлигини янада оширади ҳамда спектаклни сахналаштириш учун барча имкониятларни яратиб бера олади.

Томошабин зали

Томошабин зали театр билисининг композицион элементи ҳисобланади. Томошабин зали томошабинларга уларнинг залга кириши, жойлашиши, спектаклни томоша қилиши, сўнгра ҳавф-хатарсиз чиқиб кетишда энг қулай шарт-шароитларни яратиб бериши зарур.

Зал композициясини ташкил этишдаги асосий факторлардан яна бири узюқлигидир (қизил қизикдан 25 м. драма, 32м опера балет театри учун).

Томошабин залининг икки тури мавжуд кўп қаватли ва амфитеатрига нисбатан спектаклни анча яққол имкониятини беради (иккинчи ва учинчи қаватлар сахна ҳажмини кўз билан кенгроқ қамраб олишга имконият тугдиради).

Амфитеатрли залда ҳамма томошабинлар партер ва амфитеатрларда, яъни сахна юзасидан унча баланд бўлмаган текисликда жойлаштирилади.

Томошабинларни жойлаштириш ва эвакуация қилиш бу ҳолда кийинчилик тугдирмайди.

Томошабин залининг мақбул (оптималь) юзаси: бир томошабинга 0,65 м² ҳаво ҳажми бир томошабинга 4,5-5м³-драма, 5-6м³-музикали театр учун (бу ҳисобга оркестр эгаллаган чуқур ҳажмли ҳам киради.)

Томошабин ва сахна хоналари

Томошабин комплекс таркибидаги хоналар томоша бошлангунга қадар одамларни руҳан спектаклга тайёрлаш учун хизмат қилади. Сахна хоналари эса спектаклни тайёрлашга хизмат қилади.

Театрга кириш ва касса вестибуллари асосий вестибюль, кийиниб-ечинадиган хона, тақсировчи фойе, тамадди хона театр, маъмурий хонаси каби жойлардан ташкил топади.

Вестибюль фое, фойкалари ўзаро қандай жойлаштирилганлиги ва уларнинг тархи қандай тузилганлиги томошабин комплексининг фазовий структурасини яратишда муҳим роль ўйнайди. Фое томошабин залига боғлиқ бўлган лекин унга нисбатан алоҳида жойлашган хоналардир.

Сахна хизматидаги хоналарни шундай лойиҳалаш ва жиҳозлаш зарурки, спектаклни тайёрлаш ва сахнага қўшиш учун етарли шарт-шароитларга эга бўлсин.

Бундай вазифани спектаклни сахналаштириш ва театр ишлаб чиқариш хўжалигининг ижодий жамоалари амалга оширди.

Шуни ҳисобга олган ҳолда сахна хизматидаги хоналарни икки гуруҳга ажратиш мумкин: биринчиси, спектаклнинг сахнага қўйилишини таъминловчи хоналар, иккинчиси ишлаб чиқариш устахоналари ва уларга тегишли бўлган омборлар ҳамда техника жиҳозланган хоналар.

Актёрларнинг ён сахналари, арерсцена ва сахна майдонидаги декорацияларни чеклаб ўтиб бевосита ўйин майдончасига чиқа олиши муҳим аҳамият касб этади. Шуларни ҳисобга олган ҳолда сахнага чиқиш олдиндан актёрлар учун кутиш хоналари жойлаштирилади.

Оркестр одатда просцениум остига қисман ўйиб киритилган портал олдидаги чуқурда жойлашади. Ишлаб чиқариш устахоналарини театр биносига тутри жойлаштирилиши учун декорациялар тайёрлаш ва сахнага олиб чиқиш жараёнидаги технологик цикларни ҳисобга олиши керак.

Ҳажмий декорациялар тайёрлашнинг дастлабки цикли дурадгорлик устахонасидан бошланади. Бу ерда юзаси ўйин майдончасига ва баландлиги портал бўйига тенг бўлган катта ҳажмдаги қурилмалар, майдончалар ва декорацияларнинг синчлари тайёрланади ҳамда мустақамлигини синаш мақсадида улар олдиндан монтаж қилиб қурилади.

Иккинчи сабабга биноан ўралган қолдаги рангтасвирлари декорацияларни бевосита сахнага олиб чиқиш зарурияти ҳамда эраёпманинг катталиги (12 метрдан кам бўлмаган) бутафория ва рангтасвирлар декорация устахоналари театр биносига жойлаштиришда икки усулни келтириб чиқаради-томошабин зали устига ва арерцена устига, жойлаштирилади.

Беш тарх

Театр бинолари шаҳарнинг марказий қисмларида жойлаштириши ва шу марказ ансамблини ташкил этишда ўз хиссасини қўймоғи лозим. Ер майдонсини танлашда унга юриб келишнинг ҳар томонлама қулайлиги жамоат ва индивидуал транспортлари учун ер ости тўхташ жойларини лойиҳалаш мумкинлиги, театр атрофига киббонлар ва декоратив ўсимликларни жойлаштириш имкониятлари ҳисобга олинади.

Бу вазифалар қурилиш номлари ва қондалари (СНП)нинг шаҳарлар посёлкалар ва қишлоқ аҳолиси яшайдиган жойларни лойиҳалаш ва қуриш бўлими талабларга биноан амалга оширилади.

Театр атрофини кўкаламзорлаштиришни лойиҳалаш жараёнида қуйидагилар ҳисобга олинади:

бинога кириши ва ундан чиқиши учун мўлжалланган майдонлар. Уларнинг умумий юзаси томошабин залидаги бир ўринга энг камида $0,3\text{ м}^2$ ҳисобида олинади.

томошабинларнинг дам олиш майдончалари майсазорлар:

марказий кўча ва уйлар билан боғланган пиеда йўлакчалари ва ўтиш жойлари:

ўтиш жойлари, йўллар ва майдончалари сунъий ёрнтиш системалари билан таъмирлаш:

хўжалик майдонси (унда ёрдамчи ишлаб чиқариш корпуси ва шунга ўхшаш иншоотларни жойлаштириш имкониятларини кўзлаган ҳолда):

енгил автомобиллар учун тўхташ майдончалари (ҚМҚ бўйича) Қайд этилган майдончалар вазиятга қараб театр майдонидан ташқари ерларга ҳам жойлаштириш мумкин, аммо уларнинг театр биносида узоқлиги 300 метрдан ошмаслиги зарур.

Биноларин ҳажми, тархи ва конструкцияс ечимлари.

Театр биноси хоналари қуйидаги комплексларга тақсимланади:

А – томошабин комплекси;

Б – намоёиш комплекси (зал хона);

В – сахна комплекси;

Г – ишлаб чиқариш хоналари ва резерв омборлар

А – Томошабин комплекси.

1. томошабин комплексидаги хоналар рўйхати ва уларнинг юза ўлчамлари
1 жадвал асосида олинсин.

1 жадвал.

Хоналар рўйхати ва юза ўлчамлари

№	Хоналар	Томошабин залидаги бир ўрин учун м ² хисобдаги хона юзаси
1	2	3
1	Касса вестибюли	0,05
2	Кириш вестибюли	0,1
3	Таксимловчи вестибюли	0,25
4	Сумка ва портфеллар сақлавадиган хона (гардероб)	0,12
5	Кийимиб синаладиган хона	0,04
6	Фойе	0,6
7	Кулгунлар	0,3
8	Тамалдиҳона	0,2
9	Тамалди хона хизматидаги овқат таъёрлавадиган, идишлар ювиладиган, буш идишлар сақлавадиган хоналар ва омборхона	0,05
10	Музей	0,1-0,15
11	Экспонатлар омбори ва музей ишлари учун ажратилган хона	0,06-0,1
12	Чеккиш хоналари	0,1
13	Хожикхоналар	0,1
14	Касса ва навбатчи маъмурий ходим хоналари	0,1
15	Бош маъмурий ходим хоналари	0,02-0,03
16	Патта таксимловчи ходимлар хонаси	0,02-0,03
17	Паттачилар, гардероблар ва фаррошчилар дам оладиган хона	0,02

Эслатма:1. Касса орқали кириш ва ундан чиқиш билан таксимловчи вестибюллари бирлаштириш мумкин.

Касса вестибюлдаги туйнуқларининг сони 500 томошабинга бир туйнуқ хизмат қилиш амал қилинган ҳолда топилсин.

1. Театр таркибидаги хоналарга кичик заллар қўшилган бўлса, касса вестибюли, музей ва маъмурият хоналаридан ташқари томошабин комплексидаги хоналар юзаси барча залларга жойлашган томошабинларнинг умумий сонга нисбатан ҳисобланиши мумкин.

2. Касса вестибюли, музей ва маъмурият хоналари юзалари асосий зал сифини қараб белгиланади. Сифими 1000 ўриндан кам бўлмаган театр музейларида доимий экспозицияларни жойлаштириш мумкин. Бу ҳолда унинг юзаси томошабин залидаги бир ўрин учун 0,01-0,03м² ҳисобида олинади.

3. Кулуарлар юзаси томошабинлар эвакуация қилиш эшикларининг умумий сигимига қараб белгиланади.

4. Ҳожатхоналарга йўлакка чекиш хоналари орқали бўлмаслиги керак.

5. Қишки ҳарорат -15°C да ҳисобга олинса вестибюлга кириш икки эшик орқали бўлган ҳолда кириш вестибюли тамбур ва иссиқликни тутиб турувчи парда билан тўсилмоғи керак. Қишки вестибюли билан тақсимловчи вестибюл ўртасида эшик ўрнатилиши мақсадга мувофиқдир.

6. Томошабинларнинг кийиниб-ечинадиган хонаси (гардероб) олдига тўсиқнинг узунлиги ҳар 25 кишига 1м. Тўсиқ ҳисобида олингани дуруст. Гардеробнинг чуқурлиги (тўсиқдан унинг қаршисидаги деворгача берилган оралик) 4. дан ошмаслиги, тўсиқ олдидаги хоналарнинг эни эса 3м.дан кам бўлмаслиги мақсадга мувофиқдир.

Эслатма: томошабинларнинг чиқиш эшикларга зинапояларга ва томошабин комплексидаги турли хоналарга ўтиш йўллари гардероб тусиги олдидаги 3м ли хона билан устма-уст тушмаслиги зарур.

1. томошабинлар хизматидаги ҳожатхоналарни лойиҳалашда уларнинг неча фонзи эркак ва неча фонзи аёл эканлиги кўзда тутилади: томошабинларнинг 40% эркаклар ва 60% аёллар ташкил этилади. бу хоналарнинг жиҳозлар сони қуйидаги ҳисоб бўйича олинади: бир умивальник 100 эркакка ва бир писуар 40 эркакка : аёллар ҳожатхонасида бир унитаз 30аёлга.

2. Маъмурий ва билет тарқатувчи ходимлар хоналари томошабин комплексида умумий блокда касса вестибюли боғланган ҳолда жойлаштириш мақсадга мувофиқдир.

3. Театр музейи экспонатлар намойиш этиладиган хоналар уларни сақлайдиган хона ҳамда фоя билан боғлиқ бўлиши керак.

4. хоналарнинг полдан юқори қават полигача бўлган баландлиги вестибюл, кулуар, тамаддихона, чекиш хонаси ва ҳожатхоналар-3,3м дан: фоеда-4,2м.дан кам бўлмаслиги керак.

Б. – Намойиш комплекси.

(зал-сахна)

1. Намойиш комплексига тааллуқли қуйидаги талаблар қолосниклар билан жиҳозланган сахнага ва ички (қўшимча) томоша залларига эга бўлган театрларни лойиҳалашга қаратилган.

Эслатма: а) бошқа турдаги сахналар (панорамали 3 томонга қаратилган, арена кўринишидаги ва х.к.) бошқа лойиҳалаш учун берилган топшириқларга асосан лойиҳа қилинади:

6) ички (қўшимча) томоша залининг сахнаси ва уни трансформация қилиш даражаси лойиҳалаш учун берилган топшириқдаги лойиҳада кўрсатилиши асосида лойиҳаланади.

2. Намойиш комплекси қуйидагилардан иборат: томоша зали, аръерсцена (сахна олди), сахна, аръерсцена (сахна. орқаси), сахна кулуарлари, трюм (сахна ости), ўраб қўйилган ҳовлидаги декорациялар сейфи, сахнанинг устки қисми (колосниклардан иборат конструкция), сахна орқадан ёритиш хонаси (риопроекционная), сахна ёруғлигини бошқариш хонаси (светопроекционная), сахна ва зали ёруғлигининг бошқарувчи аппаратхона, ложани тугридан ва ён томондан ёритувчи воситалар, (выносные осветительные галерии), овоз аппаратхонаси, директор ва таржимонлар хоналар.

Хоналарнинг ўртача юзалари иловага асосан олинади.

Эслатма: Намойиш комплекси таркибидаги бошқа хоналар рўйхати ва ўртача юзалари қабул қилинган таркибдаги лойиҳа топшириқлари асосида олинади.

3. Томоша (асосий ва қўшимча) залларнинг юзалари (балконлари, юқори каватидаги ўринлари, ложаларни ҳисобга олган ҳолда) томоша залидаги бир ўринли $-0,65 \text{ м}^2$ ни ташкил этади.

Эслатма: колосниклар билан жиҳозланган сахнани томоша залидаги қўшимча сахна (ўйин) майдончалари билан бирга лойиҳалашда уларнинг юзаси ва ўлчамлари қабул қилинган таркибдаги лойиҳалашга берилган топшириқ асосида аниқланади.

4. Томоша залининг шаклини аниқлаш томошабинлар ўринларини ҳамда технологик қурилмаларининг жойлаштириш вазифалари 2 жадвал ва 1 расмда кўрсатилган намоёйиш комплекси параметрларига асосан бажарилади.

2 жадвал – ШНК. 4.13.21.06, 6ўйишча

Шартли белги	Параметр ному	Параметр ўлчами	Эслатма
1	2	3	4
Д	Ўринларни жойлаштириш зонаси чегараловчи сфера радиуси: м		Сфера маркази сахнанинг орқаси чегараси билан унинг ўрта чизиги кесилишган нуқтада олинади.
	-600 ва ундан ортиқ ўринли драма театрларнинг залларида музикали драма		

	театрлари залларида		
	-600 гача бўлган ўринли драма театрлари залларида	19+(Ч+Чав) дан ошмасин	(Ч+Чав)-сахна ва авансцена чуқурликларининг йиғиндиси.
	-опера-балет, опера ва балет театрлари залларида	30+(Ч+Чав) дан ошмасин	
Д	Қўшимча ўринларни жойлаштириш зонасини чегараловчи сфера радиуси м. -драма театрлари залларида Музикали драма ва опера балет театрлари залларида	27+(Ч+Чав)х ўп бўлмасин 35+(Ч+Чав) кўп бўлмасин	Қўшимча ўринлар зонаси залларнинг қўшимча ўйин майдончалари билан бирга ёки томошабинлар ўринлари зонаси транспорт (ўзгартиришга) мослаштирилган ҳолларда ва шунингдек 1500 дан ортиқ ўринли залларни лойиҳалашда ҳисобга олинади.
А	Ўринларни жойлаштириш зонасини чегараловчи тархдаги (планддаги) горизонтлар бурчак, град. А турдаги сахналар учун яхши кўринишда қоникарли кўринишда Б туридаги сахналар учун : -яхши кўринишда -қоникарли кўринишда	30° дан кўп бўлмасин 30° дан кўп бўлмасин 60° дан кўп бўлмасин 90° дан кўп бўлмасин	
В	Ўринларни жойлаштириш зонасини чегараловчи вертикал бурчак ўринларини жойлаштириш зонасидаги полнинг нишабини ҳисоблаш учун фокус нуқтасини белгилаш	36° дан кўп бўлмасин	Бурчак чўққиси аванценанинг олди қиррасида олинсин.
в	Фокус нуқтасининг аванцена олди		Пол нишаби идеал эгри чизик асосида қўрилса

	киррасидан узоклиги, м. -драма ва музыкалидрама театрлари залларида, м. -опера-балет театрлари залларида Балет театрлари залларида	0,9 1,3 2,5	қондага биноан, яхши кўриниш лойиҳалаш зарурийдир. Полнинг нишаби тўғри чизикли ёки синик чизикларда кўрилса, балкон поджиялар жойлаштиришига тўғри келса, шунингдек технологик вабошқа талаблар яхши кўринишга имкон бермаса ҳам лойиҳалашга рухсат этилади.
Вг	Фокус нуқтасининг ўйин майдони текислигида вертикал бўйича узоклиги, м. -драма ва музыкали драма театрлари залларида яхши кўринишда Қониқарли кўринишда -опера-балет театрлари залларида томошабин кўз йўналган нурнинг олдинги қаторидаги томошабин кўзидан баландлиги, м.	0,7 дан кўп бўлмасин 1,1 дан кўп бўлмасин 0,9 0,14	Қўшимча ўйин майдонлари учун 1,5 дан кўп бўлмасин 2,0 дан кўп бўлмасин Кўриш нуқталари энг қисқа масофа орқали фокус нуқтасига қараб йўналган бўлади. Томошабин куз полдан 1,2 м баландликда бўлади.

Эслатма: 2000 дан ортиқ ўринли заллар ва трансформацияланувчи (шақлни ўзгартирувчи) заллар учун А ва В параметларни 20% га ошириш мумкин.

4. Колосниклар билан жиҳозланган сахна гуруҳлари театرنинг вазифаси ва сигимига қараб, 3 жадвал асосида белгиланади.

**Колосниклар билан жиҳозланган сахна
гуруҳлари**

Театр турлари	Томоша залининг Сигиши-одам	Саҳна гуруҳи
1	2	3
Драма	600	0
	800	1
	1000	2
	1200	3
	800	1
Муסיқали драма	1000	2
	1200	3
Опера- балет	1200	3
	1500	4

Эслатма : 1. 3- жадвалда кўрсатилган нормаларига асосланган ҳолда сахна гуруҳларини бошқача тақсимлаш ҳам мумкин.

1. Колосниклар билан жиҳозланган сахна ҳоллари ва асосий элементларнинг ўлчамларини 4-жадвалга биноан олиш мумкин.

Эслатма : 1. Саҳна ўйинини форталнинг ўлчамлари сахна жиҳозларининг ўлчамларини аниқлаш учун дастлабки асосидир.

2. Саҳна арьесцена ва ён сахналарнинг тарпхдаги ўлчамлари ўқ чизиклар белгиланган бўлиб, девор чеккалари бу чизиклари билан 0,2 м дан кўп бўлмаган фарқ билан боғланган, юзалари эса ёруғликда берилган. Портал ва чуқур ўлчамлари ёруғликда берилган.

3. Саҳна баландлиги сахна полидан то колосникларнинг устки қисмигача олинган ён сахналар ва арьесцена баландлиги эса полдан юқори қават полигача олинган.

4. Арьесцена баландлиги арьесценанинг колосниклар устидаги қисмини ташкил этувчи баландликни ҳам ўз ичига олади. Бу баландлик 1,3 м дан кам бўлишаслиги керак.

5. Чегараловчи горизонтал бурчак қурилма порталнинг минимал ўлчамлари учун қўлланылади. Қурилма порталнинг максимал эни Б вариантыдаги, каттайтирилган ёки трансформаловчи авансцена сахналари лойиҳалаш жараёнида қўл келади. Бундай ҳолларда сахна чуқурлигини 3 м гача қисқартириш мумкин.

6. Томоша залидаги креслолар ўлчамлари қуйидагича Кресло эни (тирсақуснинг ўқ чизиклар) 0,5м

Чуқурлиги 0,42 м

Баландлиги 0,45 м.

Эслатма: 1. Креслоларнинг ўриндиқ ва суянгичлари театр комфортлигига ва томоша залининг акустик талабларига асосан юмшоқ ёки ўртача юмшоқ бўлиши керак.

7. Қаторда узлуксиз жойлашган ўринларнинг сони ва кресло суянгичлари ўртасидаги оралиқ ўлчамларини 5- жадалга асосан ҳисоблаш керак.

5-жадал.

Қаторда узлуксиз жойлашган ўринларнинг сони ва кресло суянгичларини ўртасидаги оралиқ ўлчамлари

Ўриндиқларнинг жойлашиши	Креслолари суянгичлари ўртасидаги оралиқ ўлчамлари м.	Қаторда узлуксиз жойлашган ўринларнинг сони (кўрсатилгандан кўп бўлмасин)	
		Қатордан бир томонлама чиқишда	Қатордан икки томонлама чиқишда
Қисқа қаторлар	0,9	12	24
Узун қаторлар	1	26	50

Эслатма : Ўриндиқларни кўтариб қўйиш мумкин бўлган креслолар ўрнатилган бўлса, уларнинг суянгичлари орасидаги масофани 0,05м га қисқартиришга рухсат этилади.

8. Ҳар бир ложадаги ўриндиқлар сони 12 дан, шунингдек полнинг текис сатҳидаги ўринлар қатори 2 дан ва зинали қисмидаги ўринлар қатори 3 дан ошмаслиги керак. Томоша зали полдан юқорида жойлашган балконлар, юқори яруслар конструкцияларигача ва томоша зали ичигача бўлган баландликларга нисбати 2:1 дан ошмаслиги зарур. Балконлар ёки юқори яруслар тўсиқларининг баландлиги 0,8м дан кам бўлмаслиги керак. Балкон ёки юқори ярус консоль қисмининг узунлиги ва пастки ўринлари жойлашган полдан балкон ёки юқори ярусгача бўлган баландликнинг ўзаро нисбати 2:1 дан кам бўлмаслиги зарур.

9. Колосниклар билан жиҳозланган сахнали театрлардаги оркестр хонасининг ўлчамлари 6 – жадалга биноан олинади.

6 – жадал

Театр турлари	Ўлчам м.
Хона эни залининг ўқ чизиги бўйича қуйидаги ўлчамларидан кам бўлмаслиги керак	
А) драма ва муздрама театрларида	3
Б) опера – балет театрларида хона полдан авансцена полигача бўлган баландлик	2,1 – 2,4

Эслатма: 1. Авансценанинг оркестр хонаси устини эгаллаган қисми:

А) драма ва муздрама театрларида – оркестр хонаси энининг энг қўйи билан ярмига.

Б) опера балет театрида – энг қўйи билан тўртдан бир бўлагига тенг ҳолда олинади.

2. Бошқа турида сахнали театрларда оркестр хонаси лойиҳалашга берилган топшириқ асосида олинади.

II. Авансцена сахна қизил чизигидаги оркестр ўрнашган чуқур чегарасигача бўлган эни 1,75м дан кам бўлмаслиги керак.

Эслатма: 1. Оркестр ўрнашган чуқурни йиғма тахталар ёки қўтарма пол ёрдамида вақтинча ёпиб қўйиш эвазига авансцена энини кенгайтириш имкониятларини ҳисобга олиб қўйган маъқул.

2. Авансценада декорацияларни жойлаштириш мумкин эмас.

10. Кичик (қўшимча) зал ситими асосий зал ситимининг 0,2:1 – 0,3:1 нисбатларида ёки қабул қилинган тартибдаги лойиҳа топшириғи асосида олинади.

11. Томошабинлар ўринларининг сахна четидан максимал у зоклиги ёки намоёнш майдончаси чегаралари (сахна юзя томошабин залидаги пол сатҳи билан тенг қилиб олинса) чуқур сахна вариантида (томошабинлар сахнага нисбатан фронтал жойлашган) 15м., уч томонли сахна вариантларида (томошабинлар сахна майдончасини қисман ўраб олган) 9м., сахна арена вариантида (томошабинлар сахна майдончасини ҳамма томонлама ўраб олган) – 6м., деб қабул қилинсин.

12. Кичик (қўшимча) зал сахнанинг тури ва трансформацияланиш даражаси лойиҳалашга берилган топшириқ асосида белгиланади.

Эслатма : Кичик зални сахна майдони билан томошабинлар жойлашган зонани бирлаштирувчи яхлит театр майдони кўринишида лойиҳалаш мақсадга мувофиқдир. Кичик залнинг ситимидан келиб чиқувчи ўз туридаги сахна ўлчамлари 7- жадвал асосида олинсин.

Трансформацияловчи залнинг (сахна билан биргаликда) бир томошабинга тўтри келадиган юзаси қабул қилинган трансформация воситаларидан келиб чиққан ҳолда 8- жадвал асосида олинсин.

13. Кичик залдаги сахна комплексининг кооперация қилиб бўлмайдиган хоналар таркиби: ваюзалари 3 илова бўйича олинсин. Кичик залнинг барча турдаги трансформацияловчи сахналари, “эркин фазо” ли залларида эса фазонинг ҳамма қисми технологик жарахлар ва қурилмалар билан таъминланиши лозим.

14. Сахна арена ва ён сахналар сатҳлари бир хил баландликда бўлиб, яхлит горизонтал текисликни ташкил этиши керак.

15. Сахна ва ён сахналарга ҳажмий ва дастгоҳли декорациялар сақланадиган ҳолда баландлиги ён сахналар баландлигига тенг бўлган

ёрдамчи омборлар бириккан бўлиши керак. Ён сахналар асосий сахнадан овоз ютувчи пардалар ёрдамида ажратилган бўлиши лозим.

Сахна ва ён сахналарида ҳажмий ва дасттоҳлик декорация сақланади. Омборхоналар билан бирлаштирувчи дарчанинг эни 2,5 бўлиб, баландлиги сахна билан ён сахнани бирлаштирувчи дарча баландлигига тенг бўлмоғи лозим. Омборхоналарга декорацияларни бемалол олиб кириш ва олиб чиқиш учун дарчалари эни 2,5 дан баландлиги 4,5 м дан кам бўлмаслиги зарур.

16. Сахна ва сахна остидаги трюмдан эвакуация йўлларига ўтиладиган энг камида иккита чиқиш жойи бўлиши керак. Чиқиш дарчасининг эни 1,3 мдан баландлиги 2,3 мдан кам бўлмаслиги лозим.

17. Сахнанинг ён ва орқа деворлари бўйлаб юқорида бир неча қават ёрдамчи галериялар ўрнатилиши зарур. Қаватлар сони 4-жадвал асосида олинсин. Энг қуйи галерияни арьерсцена даражасининг устки қисмидан 0,5 м баландлигида жойлаштириш мақсадга мувофиқдир. Ён деворлар бўйлаб жойлашган ёрдамчи галериянинг эни қуйидагича олинади. Галерияни кўтарувчи электр симлари унинг ўзига жойлашган бўлса, -2,8м. Электр симлари сахна ортида жойлашган бўлса -2,0м. қўл ёрдамида кўтарилса-1,7м

Сахна девбри орқасида жойлашган ёрдамчи галериянинг эни 0,9м деб олинсин.

Сахнанинг икки ён девори бўйлаб жойлашган галериянинг боғлайдиган осма кўприклар бўлиши лозим. Уларнинг эни 0,6м дан кам бўлмаслиги керак.

18. Сахнанинг юқори қисмида сахна порталига перпендикуляр равишда колосникли конструкция ўрнатилиши зарур. Оралиғи 0,05м.ли колосниклардан иборат бу конструкциядан декорацияларни кўтариб тушурувчи блок балонлар бўлиб, улар колосниклар устига текислигига нисбатан 1,9м дан кам бўлмаган баландликда порталга перпендикуляр ҳолда жойлашиши керак.

Колосниклар устидаги хонанинг баландлиги 2,4м дан кам бўлмаслиги лозим.

19. Сахна остида баландлиги (полдан полгача) 2,4м дан кам бўлмаган трюм жойлашиши керак.

20 Сахна пардаси ёпик ҳолатда ҳам авасцена сахна билан боғланиб туриши керак. Бунинг учун порталнинг чал ва ўнг томонларидаги енгин ўтказмайдиган деворлар ортида ёпик йўлакчалар бўлиши ва унга 1,3м дан ва баландлиги 2,3м дан кам бўлмаган эшик ўрнатилиши зарур.

Эслатма : Юзаси 1м² дан ва баландлиги 1,9м дан кам бўлмаган суфлер будхаси сахна ўқида просцениум стида жойламоғи лозим.

21. Сахнанинг қуйи қисмини унинг юқори қисми (ёрдамчи галериялар) билан боғлаб турувчи катта зинапоя хонаси (колосникли) кўзда тутилиши керак. Уларнинг баландлиги трюм полдан колоникли

конструкциягача ёки полгача бўлди. Зинапоя хоналарида ённинг чидамли даражаси 0,75 С бўлган ўзи ёпилувчи эшиклар ўрнатилиши зарур.

Эслатма: 1. Зинапоя хонасида трюмга ёки сахнага ённинг ўтказмайдиган тамбур шлюз орқали чиқилади.

2. Колосниклар билан жикозланган сахнали, ва 1 гуруҳ театрларда зинапояларни пол, галереялар оралигида ўрнатишга рухсат этилади. Бу зинапоя хоналари сахнанинг зинапоялари ёки эвакуация йўллари билан ённинг ўтказмайдиган шлюзлар ёрдамида боғланиши керак.

Сахнадаги статик ва динамик ёруғликни бошқариш хонаси томошабин залининг орқа девори ортида жойлаштириш лозим. Хона ўқи қоидага кўра зал ўқиға нисбатан 4м дан ортиқ бўлмаслиги керак.

Хонани шундай жойлаштириш лозимки, прожекторларни унинг оптик ўқлари сахнадаги девор порталнинг геометрик марказига қаратилиб, зал ўқидан 10^0 бурилган ҳолда ўрнатиш мумкин бўлсин.

Бу хонанинг томошабин деворида баландлиги 1м дан кам бўлмаган, сурилиб очиладиган ойнали дарча бўлиши керак.

22. Сахна ва томошабин залидаги ёруғликни бошқаришға хизмат қиладиган аппаратхона томошабин залининг орқа девори ортида ёки шу деворнинг зал томонида жойлаштирилади.

Бу хона ўқи зал ўқиға нисбатан 4 м дан ортиқ сурилмаслиги лозим.

Аппаратхонанинг поли, қоидага кўра, сахна полидан энг камида 1м ва энг кўти билан 4м баландликда жойлашиши зарур. Бу хонанинг томошабин зали томонидаги деворида қисман ёки туйиқ очилиб ёпиладиган ойна жойлашиши керак. Бу ойна ўзидан 1м узокликда тик туриб ишлаган ҳолда авансцена ва девор порталнинг юқори қисмини кўриш имкониятини бериши керак. Ойна эни хона энининг 0,8 нисбатидан кам бўлмаслиги зарур.

Эслатма: 1. Бошқариш аппаратхонаси арьерсцена устида ёки сахна деворига берилган жойларда ўрнатиш мақсадга мувофиқдир. Бу хонанинг поли биринчи ёрдамчи галерея поли+паст бўлмаслиги даркор.

2. Сахна электрокабелларни шити ўрнашган хонани бевосита деворға бириккан жойларда лойиҳалаш зарур. Шит хонаси иккита бўлиши керак юқори ва қуйи механизация учун. Юқори механизацияға мўлжалланган хонанинг баландлиги биринчи ёрдамчи галарейанинг полдан паст бўлмаслиги керак. Қуйи механизацияға мўлжалланган хонаси эса трюм чуқурлигида жойлаштириш керак.

3. Трансформация подстанциясини театр биносини ўзида жойлаштириш мумкин.

23. Декорацияларни орқадан ёритувчи хонали (риопроекционная) сахна ўқи бўйича арьерсцена орқа деворнинг ортида жойлаштириш зарур. Хонанинг поли қоидага кўра арьерсцена полидан девор портали бўйининг ярмигача олинган баландликда бўлиши керак.

24. Овоз режиссери аппаратхонаси, диктор ва таржимонлар аппаратхонаси ҳамда овоз оператори хонаси ёки айвончаси, қондага кўра сахнанинг ўйин ижро қилинадиган қисmini кузатишни таъмирлаган ҳолда томоша зали орқа девори ортида ёки шу деворнинг залига ичкарасига қараган томонда жойлаштириш керак.

Эслатма: Овоз операторини томошабин залида айвонча шаклидаги хонада жойлаштириш мумкин.

25. Радио ва телевизион программаларни трансляция қилиш учун учта хона ажратилади: овоз режиссери аппаратхонаси, директор хонаси ва ярим стационар телевизион хонаси.

Эслатма 1. Овоз режиссери аппаратхонаси ва директор хонаси ёнма-ён жойлаштириш керак.

2. Ярим стационар телевизион хонани театр биносининг цоколь қисмида ёки биринчи қаватда жойлашган бўлиб, ташқи муҳит билан боғлиқ бўлиши ва унинг ёнида кўчиб юрувчи телевизион станциясининг жойлаштиришга имкон яратиш керак.

26. Ўралган декорациялар сақланадиган сейф хонаси, қондага биноан, арьерсцена остида ёки сахна остида комплексининг ён томонларида жойлаштирилган хонасининг эни соф ҳолда 2,7м дан кам бўлмаслиги, баландлиги трюм баландлигига тенг ҳолда олиниши узунлиги ва девор порталидан 1,25 та ортиқ олинган нисбатга яна 2м кўшган ҳолда , сейф хонасидан чиқадиган эшик хонасининг икки чеккасидан ва сейф дарчаси ёнгинга чидамлилиқ даражаси 1ч бўлган, йиғиштириб очиладиган ёки юқорига кўтариб очиладиган қопқоқли бўлиши керак.

Эслатма: 1. Кўп зали театр учун артистлар хоналарининг сони ва юзалари белгиланган тартибга кўра лойиҳалашга берилган топшириқ асосида белгиланади.

2. Артистларни сахнага чиқиши олдидан кутиш хоналарини сахна билан ёнма-ён жойлаштириш керак(сахна ҳаракатлари олтинчи пландаги зонасида), кўпзаллик театрларда эса ҳар бир намоён комплекс олдида.

3.Машқ залларининг сони ва ўлчамларини 2 жадвалга кўра белгилаш керак.

Эслатма: Катта машқ залининг пропорциялари, шакли ва ўлчамлари шундай олиниши керакки, унда сахнали ҳамда сахнадан энг камида 7м узоқликда зал ўқи бўйлаб режиссернинг иш ўрини жойлаштириш мумкин бўлсин. Катта машқ залидаги сахнанинг стационар поли зал полидаги энг кўпи билан 0,9м баландликда бўлиши шарт. Стационар планшетнинг шакли кўринишда (конфигурацияда) асосий залнинг сахна, авансцена ва оркестр хонаси билан биргаликдаги дам олиш зонасининг схемаси тақроқланиши керак.

Максимал вариантти асосий зал сахнасининг тенг бўлган доирани жойлаштирган ўлчамларини ва доира диаметрини 2 – 1м га камайтиришга рухсат берилади.

В) Катта машқ залнинг сахна баландлигини колосникили конструкцияни жойлаштириш учун 3,31 мловга бинюан кўтариш мумкин. Кичик машқ залининг баландлиги 4,2м дая кам бўлмаслиги, машгулотлар ўтказиладиган хоналарини эса 3,3га тенг бўлиши керак.

6. Репетиция заллари артистлар хоналари яқинида жойлашиши шарт.

7. Ёнгининг олдини олувчи пост – диспетчер хонаси сахна юзи баландлигида ёки бир қават қуйида, ташқи эшик ёни зинаюя олдида жойлашиши зарур. Бу хонанинг эни 3,5м дан кам бўлмаслиги керак. Уни табиий ёруғлик билан таъмирлаш муҳим аҳамиятга эга.

8. Санога хизмат қилувчи хоналар учдан ортиқ қаватларга тақсимланган бўлса, одамларни ташийдиган лифтни ўрнатмоқ зарур бўлади.

Г Ишлаб чиқариш хоналари ва ёрдамчи омборлар.

1. Театрнинг ишлаб чиқариш хоналари ва ёрдамчи омборлари, қонда бўйича театр биноси майдончаси доирасида унинг яқинида жойлаштирилади. Баъзи ҳолларда эса бу хоналарни театрнинг асосий биносида жойлаштириш мумкин.

Шаҳарда бир нечта театр мавжуд бўлса, улар учун марказлашган умумий ишлаб – чиқариш устaxonалари қуриш тавсия этилади.

2. Рангтасвир – декоратив устaxonаларининг ўлчамлари 12 жадвал асосида аниқланади.

12 – жадвал

Рангтасвир – декоратив устaxonаларининг ўлчамлари

Сахнадаги ўйин портاليонинг мақбул эни, м.	Устaxonаларни ўлчамлари		Юзаси м ² да
	Узунлиги	Эни	
6	14	12	200
8	18	14	285
10	22	16	378
12	26	18	504
14	30	20	594

Эслатма: Рангтасвир – декорация устaxonаларининг баландлиги 5,6м дан кам бўлмаслиги керак. 3,6м дан кам бўлмаган баландликда бўйи 2м га тенг бўлган декорацияларни юқоридан кузатишга мўлжалланган кўприклар ўрнатиш зарур.

Кўприкларни фақат кўтариб турувчи конструкциялар габаритлари ва устaxона ораёғмалари чегараларида жойлаштириш мумкин.

3. Дурадгорлик ва слесарлик механик устaxonалари ҳамда дастгоҳли декорацияларни монтаж қилиш хоналари ёнма ён жойлаштириш мақсадга мувофиқдир. Устaxonаларнинг баландлиги 3,6м

бўлиши керак: дастгоҳли декорацияларни монтаж қилиш хонасининг баландлиги ён сахна баландлиги билан бир хил қилиб олинади.

Эслатма: Декорациялар монтаж қилинадиган хона билан дурадторлик устахонасида девор ёки пойдевор қўймаси ҳам бўлади.

4. Декорацияларга ёнгиндан сақлайдиган моддани шимдириладиган, уларни ювиб қуритадиган ва бўйладиган хоналарни яхлит блокда жойлаштириб умумий йўли билан таъмирлаш зарур.

5. Ҳажмий дастгоҳли ва ўраладиган декорациялар, бутафория ва мебелларни тақсимлаш мумкин.

Колесникли сахнага эга бўлган мушқали драма театри хоналарининг таркиби ва ўртача

№	Хоналарнинг номлари	Хоналар юзалари м ²
А. Томошабин комплекси		
1	Касса вестибюли	50
2	Кириш вестибюли	50
3	Тақсимловчи вестибюль	250
4	Гардероб (сумка ва портфелларни ҳам сақлайдиган)	120
5	Кишим алмаштирадиган хона	40
6	Фоя	600
7	Кулуарлар	300
8	Тамаддихона	200
9	Тамаддихона хизматидаги озик овқат тайёрлайдиган, идиш – товоқ ювиладиган, бўшаган идишларни сақлайдиган хоналар ва омборлар	50
10	Музей	100
11	Музей омборхонаси ва музей ишларини юртиладиغان хона	60
12	Чекиш хонаси	50
13	Хожатхона	50
14	Касса навбатчи маъмурий ходим хонаси	20
15	Бош маъмурий ходим хонаси	20
16	Патта тақсимловчи ходимлар хонаси	20
17	Паттачилар, гардеробчилар ва фаррошлар дам оладиган хона	20
	"А" бўлими бўйича жами:	2140
Б. Намойиш комплекси		
1	Томоша зали (балкон, ярус, ложалар билан биргаликда)	650
2	Сахна	415
3	Арьерсцена	100
4	Ён сахналар	260

5	Оркестр гуруҳи (томоша зали майдонида)	54
6	Суфлер буткаси (трюм майдонида)	3
7	Овоз аппаратхонаси	3
8	Овоз оператори ўрни	7
9	Таржимон хужраси (милий театрларда)	6
10	Таржимон аппаратхонаси (3 хил тилдаги)	12
11	Овоз режиссери аппаратхонаси	15
12	Сухондон хужраси	6
13	Ёруғлик тушувчи хона	18
14	Саҳна ва зал ёруғлигини бошқарадиган аппаратхона	15
15	Киноаппаратхонаси (қаранг: СНІП - 73 - 76) "Кинотеатрлар"	
16	Фронтал текислик бўйича чиқариладиган ёруғлик хонаси (девор портали эни оралиғи)	18
17	Фронтал текислик бўйича чиқариладиган ёруғлик хонаси (девор портали энидан ташқари)	12x2
18	Риопроекционная (оркадан ёритиш хонаси аръерсцена ортидан)	15
19	Саҳна ва зал ёруғлигини тартибга солиш аппаратхонаси	80
20	Трюм	415
21	Ўралган декорациялар сейфи	45
22	Саҳна машинисти	6
23	Ёнгиндан сақловчи пардани электр билан бошқариш хонаси (трюм майдонида)	20
24	Саҳна механизациясини электр билан бошқарадиган машина зали	144
25	Саҳнанинг юқори механизациясини электр билан бошқариш шити	60
26	Ҳаво ҳайдаб вентиляциялайдиган совуттич қурилма билан жиҳозланган машина зали	300
27	Иссиқлик пункти	50
28	Ёнгиннинг олдини олувчи пост – диспетчер хонаси	40
	"Б" бўлими бўйича жами:	2933

В. Саҳна комплекси

1	Артистлар хонаси (артистларнинг кийимиб ечинадиган хонаси)	340
2	Саҳнага чиқиш олдида кутиб хоналари (иккита)	30
3	Музыкачиларнинг дам олиш хонаси	15
4	Дирежер хоналари	10
5	Саҳнани ёритиш бўйича мудир	6
6	Саҳна хизматчиларининг дам олиш хонаси	25

	(декорациялар монтажчилари)	
7	Саҳнани ёруғлик билан таъминловчи хизматчиларнинг дам олиш хонаси	15
8	Саҳна машинисти	6
9	Саҳна хизматчилари учун чекиш хонаси	10
10	Хўжалик омбори	20
11	Саҳнанинг электр аппаратлари сақланадиган омбор	20
12	Саҳна машинисти омборхонаси	35
13	Кийим танлаш учун ёрдамчи хоналар (эркаклар ва аёллар учун)	25
14	Грим ва сартарошлик ишлари учун ёрдамчи хоналар (эркаклар ва аёллар учун)	30
15	Режиссёр ёрдамчисининг хонаси	8
16	Кийим – кечак сақланадиган хона	120
17	Ясама сочлар омборхонаси	10
18	Бутафория, мебель ва реквизит учун ёрдамчи омбор	40
19	Бутафория, мебель ва реквизит учун омбор	70
20	Ҳажмий ва дасттоҳли декорациялар омбори	240
21	Репетиция заллари	532
22	Артистларнинг машғулот ўтказиладиган хоналари	40
23	Музыка машғулотлари ўтказиладиган ва музыка асбоблари созлайдиган хона	20
24	Музыка асбоблари омбори	10
25	Овоз ёзиш студияси	30
26	Овоз ёзиш аппаратхонаси	16
27	Овоз ёзиш техник аппаратлари сақлайдиган омбор	15
28	Акс – садо хонаси (комната "ЭХО")	40
29	Бадий нутқ студияси	7
30	Фонетика (овоз аппаратхонаси учун)	10
31	Радио студияси	15
32	Технологик алюминий аппаратхонаси	15
33	АТС ва электрон соат станцияси	15
34	Телевизион ярим стационар қурилмалар	15
35	Радио эшиттириш ярим стационар театрининг ижодий, маъмурий-хўжалик ва муҳандислик ишларини бошқарувчи ходимларнинг хоналари	
36	директор	20
37	Директор муовини	12
38	Котиб ва иш бошқаруви	8
39	Хисоботхона ва кассир хужраси	20
40	Жамоат ташкилотларининг (иқсита)	20
41	Театр архиви	8
42	Бош муҳандис	10

43	Техник ходимлар раҳбариятининг хонаси	15
44	Бош режиссёр хонаси	18
45	Бош директёр хонаси	15
46	Бош хормейстер хонаси	10
47	Бош балетмастер хонаси	10
48	Бош рассом хонаси	10
49	Режиссерлик (хонаси) бошқармаси	10
50	Труппа ва репертуар раҳбарлигининг хонаси	8
51	Саҳналаштириш бўйича мудир хонаси	8
52	Музыка ишлари бўйича мудир хонаси	8
53	Саҳналаштириш ишлари олиб бориладиган хона	10
54	Саҳна, хор ва балет инспекторлари хонаси	10
55	Ноталар кутубхонаси	25
56	Хўжалик мудирининг хонаси	8
57	Комендант	8
58	Врач ва инжолация хонаси	15
59	Аёлларнинг шахсий гигиенаси учун ажратилган хона	12
60	Театр хизматчилари учун тамаддиҳона	30
61	Тамаддиҳона хизматидаги озиқ – овқат тайёрлайдиган идish – товоқ ювиладиган хоналар ва омборхона	22
62	Театр хизматчилари учун хожатхона ва душ хоналари	35
63	Фаррошлар ва ҳоали супурувчиларининг меҳнат асбоблари сақланадиган омбор	4
64	Назоратчи хонаси	8
65	Вестибюль гардероб билан	30
66	Санитария техника ишлари бўйича устахонаси ва слесар хонаси	20
67	Ремонт – қурилиш ишлари бўйича устахона	10
68	Санитария техника асбоблари сақланадиган омбор	10
69	Электр ва механика жиҳозлари сақланадиган хона	20
70	Чанг тозалаш системасининг агрегатлари	20
71	КИП бошқармасининг пости	
72	Материаллар сақланадиган омбор	30
73	Ремонт – тузатиш устахонаси (театрнинг ишлаб чиқариш хоналар бўлмаган ҳоллар учун)	70
74	Ҳавони суриб вентиляция қиладиган камералар	130
75	Ёнгинга қарши ва хўжалик ишларида фойдаланадиган насос станцияси	60
76	Шитлар жойлашган хона	40
77	Қурилмаларни тақсимлайдиган хона ва кичик трансформатор станцияси	90
78	Аккумулятор, заряд берувчи, электролит сақлаш	25

	хоналари ва шлюз	
	“В” бўлими бўйича жами:	3798
Г. Ишлаб – чиқариш хоналари ва қўшимча омборлар		
Бадий ишлаб – чиқариш устaxonалари		
1	Рангтасвирли декорациялар тайёрлайдиган устaxonа	378
2	Макет яшаш ва расом учун ажратилган хона	18
3	Бўёқлар тайёрланадиган хона	12
4	Рангтасвирли декорациялар устaxonаси учун зарур материаллар омбори ва елим қайнатиладиган жой	15
5	Трафарет ишлари бажариладиган хона	30
6	Бутофория хонаси	45
7	Дурадгорлик хонаси	80
8	Ҳажмий декорацияларни монтаж хонаси	125
9	Пайвандлаш хонаси	30
10	Ёғоч материалларни қуриштиш хонаси	12
11	Декорацияларга ёнгиндан сақлайдиган моддани шимдирган, уларни ювиб қуритадиган ва бўййдиган хоналар	
12	Сахнага безайдиган обой ва драп тайёрлаш устaxonаси	30
13	Тикиш-бичиш устaxonаси	60
14	Оёқ кийимларни ремонт қилиш устaxonаси	
15	Электр ва механик қурилмалар бўйича устaxonа ва слесарь хонаси	40
16	Устaxonалар бошқармаси	20
17	Фотолаборатория	10
18	Маиший хоналар (гардероб, хожатхоналар, душ хоналари)	35
19	Ҳажмий ва дасттоқли декорациялар омбори	225
20	Ўралган декорациялар сейфи	45
21	Бутофория мебель ва резевит учун қўшимча омбор	60
22	Кийимлар омбори	80
23	Ёғоч материаллар омбори	20
24	Вентиляция камералари (иссиқлик пункти билан)	50
	Жами “Г” бўлими бўйича	1550
	Жами “А,Б,В,Г” бўлимлари бўйича	8281
Кичик залдаги сахна комплексининг муствақил хоналари, м²		
1	Овоз оператори хонаси	9
2	Сахна ва зал ёруғлигининг электр регулятори билан бошқариш аппаратхонаси (тристорная)	8
3	Керах механизация воситалари ва мебел сақлайдиган ёрдамчи омбор	60

4	Ҳажмий ва дастгоҳли декорациялар сақланадиган ёрдамчи омбор	60
5	Бутафория, мебель ва реквизит сақланадиган ёрдамчи омбор	23
6	Саҳнага чиқиш олдида кутуш хонаси	10
7	Артистлар пардозхоналари	32
8	Жами :	160

ЛОЙИҲА МАТЕРИАЛ ТАРКИБИ

1. Ситуация тархи
2. Бош тарх
3. Қаватлар тархи
4. Фасадлар (2)
5. Рарезы (2)
6. Перспектив кўриниши ёки макет
7. Ижтимоий аҳамиятга эга бўлган хона интерьери.
8. Лойиҳанинг архитектура қисмини ёритувчи матн қуйидаги таркибда берилсин: а) кириш б) бош тарх, в) тарх таҳлили, г) архитектуравий ечим, д) асосий конструкциялар ва пардозлаш материаллари, е) техник-иқтисодий кўрсаткичлар.

Лойиҳа бажарилишини назорат қилувчи курслар:

1. Топшириқнинг берилиши
2. Ҳолнинг умумий чизмасини кўриб чиқиш
3. Умумий чизмани тасдиқлаш
4. Лойиҳани қаламда битказиш
5. Лойиҳани графика кўринишида ёки рангда тугатиш ва лойиҳани топшириш.

Адабиётлар

1. ШНК 2.08.02.09. «Общественных здания и сооружений» Т 2009г.
2. «Конструкции гражданских зданий» М Стройиздат, 1968 г.
3. СНиП П -6075.Театры. Нормы проектирования, часть П.Глава 75 Москва .1980 г.
4. «Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений» Московский Архитектурный институт. Стройиздат Москва 1970 г
5. Убайдуллаев Х.М., Инагамова М.М. «Турар жой биноларининг типологияси асослари ». Ташкент 2009 г.
6. ШНК.4.13.21.06. «Клубы, кинотеатры, театры, цирки» Т 2006

Тузувчи проф.Убайдуллаев Х.М.

5. "ХАЛҚАРО АЭРАПОРТ"

мавзуси бўйича бажариладиган диплом иши лойиҳасига
Услубий қўлланма ва вазифалар дастури

1. Умумий ҳолат.

Аэровокзал комплекси Ўрта Осиё ҳудудида жойлашган катта ёки энг йирик шаҳарда қурилишига мўлжалланган. Лойиҳалаш олдига қўйилган вазифалардан бири у ҳам бўлса, йўловчилар учун энг қулай шароит яратиш, хизмат кўрсатиш максимал даражада технологик ечимга рентабеллиги юқори бўлган шаҳар ва республиканинг эшиги бўлган, қайтарилмас даражадаги архитектура қиёфасига эга бўлган бино яратилшдан иборат. Бундай аҳамиятли вазифа, Ўрта Осиё климатик шароит хусусиятларини, бадний ва милий анъаналарни ўзида мужассамлашмоғи лозим.

Ушбу комплекс қишқи -15° га совуқда ва 8-9 баллик зилзилага бардошлилигига мўлжалланган районларда қуришга тавсия этилади. Бино 1- даражалик жавобгарликка эга.

2. Бош режага қўйилган талабалар.

Аэровокзал комплекси шаҳардан 30 км ҳам бўлмаган чегарада экологик ҳавсизликни ҳисобга олган ҳолда жойлаштириш тавсия этилади. Шаҳардан аэровокзалгача аэродом билан боғлаб турувчи 30 минутлик тез ҳаракатланишга эга бўлган автомобил йўл бўлиши лозим.

Одатда аэропорт биноси шаҳардан ташқарида махсус ҳудудга жойлаштирилади. Бундан ташқари аэровокзал ва аэродом биноси олдига вокзал олди майдончаси перронга кириш эстакадаси транспорт тўхташ жойи, транспорт туриш жойи, хўжалик қурилиши, меҳмонхонага кириш-чиқишни назорат қилиш пункти, дам олиш жойи, йўловчиларни кутиш жойи, дўконлар, киоскалар, ёзги кафе, кўкаламзор, микроклим, дистпечерлик бошқарув пункти, почта-юк тарқатиш комплекси ва бошқаларни лойиҳалаштириш лозим.

Бош режа комплекснинг ечими фақатгина ташқи шаҳарсозлик, табий омиллар ажратилган майдоннинг томонларига бўлибгина қолмай, унинг хизмат кўрсатиш имкониятларига, комплекснинг таркибига, вокзал билан самолётлар ўртасидаги боғлиқлиги аэровокзалдан йўловчиларга қандай хизмат кўрсата олишига, ҳамда юкларни етказиб бера олиш каби кўплаб омилларга боғлиқдир.

Шу билан бирга аэровокзал комплексининг кейинчалик кенгайтириш имкониятларини ҳам ҳисобга олиш керак.

Бош режани ечимини ҳал қилишда ташқи омилларни ҳисобга олган ҳолда, аэровокзал биноси ва хизмат кўрсатувчи блокларни минимал лойиҳавий ечимга эга бўлсада, самолётларни йўловчилар билан максимал даражада тўлдириши имкониятларини ҳам ёдда тутуш лозим.

3. Архитектуравий –режалаштириш ва технологик ечим.

Бир вокзаллик комплекслар (мажмуа) қуйидагилардан иборат:

бошқарув хоналар;

заллик хоналар кассалар, транзитлар, юклар, охириги кўриқдан ўтказиш йўловчиларни тўшлаш, интуристлар зали, юкларни йиғиш хонаси ҳамда операцияларни амалга ошириш заллари:

овқат тайёрлаш блоки, ресторанлар йўловчилар овқатларини комплектлаш, қаватлар аро буфетлар;

учишни бошқариш хизмати;

алоқа хизмати, оби-қаво хизмати;

дўконлар, маиший хизмат кўрсатиш муасссалари;

опа ва бола ўйнаш хоналари;

санитарлар хизмат хонаси;

ортиладиган юклар ва почта юклари хизмати;

охириги кўриш хизмати (чегарачилар, таможничлар);

маиший хоналар, покланиш хоналари чекиш хонаси ва ҳоллар;

лифтлар, эскалаторлар, зиналар, пандуслар, транспортерлар;

техник хоналар;

технологик хоналар.

Вокзал биносини лойиҳалашда йўловчилар ва транспорт оқимларини ажратиш қондасини унутимаслик шарт.

Йўловчилар ҳаракат йўлининг бир функционал зонадан иккинчисига ўтиши минимал даражада қисқа бўлиши лозим. Шу сабабдан функционал зоналарни жойлаштиришда вертикал ёки горизонтал ҳолатларда унинг технологик талабларини ҳисобга олиш лозим бўлади.

Режа ечимида турлик конфигурациялар (томон шакли) мавжуд: чизикликдан тортиб, учбурчак, ярим айлана ва доирагача.

Чизикли ечимнинг имконияти шундаки, комплексни кенгайтириш мумкин бўлади.

Бошқа ечимлар эса, авиалайнерларни туриш жойларини кўпайтириш имконини беради.

Транзит йўловчилар учун мукамал бўлган шароит яратиш катта аҳамиятга эга.

Келувчи йўловчилар учун ўз юкларини олишга кам вақт сарфлаши ҳамда транспорт тўхташ жойига жуда яқин бўлишлигига эришмоқ зарур. Транспортдан тушувчи ва учувчи самалётгача бўлган оралик йўловчилар узунлиги ва регистратсиягача бўлган масофа ҳам ўта қисқа бўлгани муҳим рол ўйнайди.

Вертикал даражадаги йўллар ҳам, зиналар, лифтлар ва эскалаторлар билан қулай ҳолатда боғланган бўлиши лозим.

Фаслнинг давоми иссиқ вақтларида тепаси берк бўлган очик галереядан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Ресторан ва маиший хизмат кўрсатиш блокларини бино ичида ёки алоҳида ҳажмда бўлиши ҳам мумкин.

Энг муҳим шартлардан бири йўловчиларнинг ҳавфсизлигидир.

Барча ушбу тадбирларга визуал коммуникациялар(кўрсаттичлар, таблолар, осма ҳолатдаги ёзувлар ахборот экранлари) хизмат кўрсатади.

4.Конструктив ечимини ва пардозлаш ашёлари.

Аэровокзал биноси асосан каркас конструкцияларидан бунёд этилади. Бу эса ўз навбатида қайта режалаштириш, кенгайтириш ва максимал тарзда йиғиш имкониятини беради.

Каркас тизими ички бўшлиқни залларга тўсиқлар орқали эса комплексларни керак бўлганда кичик бўлимларга ажратиш мумкинлигини тақазо этади. Асосий зални ёпишда катта оралиқда эга бўлган фазовий конструкциялар-вант симлар, қабарикли, гүмбазли, структуравий плиталар, армоцментли монолит (қуйма) конструкциялардан фойдаланилади. Бинонинг (антика) такрорланмас қиёфага эга бўлиши учун эса индивидуал конструкциялардан фойдаланиш мумкин.

Шунга қарамасдан иложки борича максимал равишда ярим йиғма конструкция бўлакларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Ташқи безатиш ишларида узок муддатта хизмат кўрсатувчи ашёлардан гранит, мрамар, травертин, текстурални бетон, пардозланган гиштардан фойдаланиш мумкин.

Ташқи ва ички безатишларида эса, монументал санъат элементларидан, кичик шакллардан, таблолардан, визуал коммуникацияларидан фойдаланиш лозим.

Лейнха таркиби.

1. Ҳолатий тарх-режа М 1:2000, 1:1000.
2. Бош режа кириш жойлари ва ободонлаштирилган ҳорлатдаги кўринишда М 1:500
3. Қайтарилмаган қаватлар режаси М 1:100-400
4. Фасадлар (тарзи) -2М 1:100
5. Қирқимлар -2 М 1:100
6. Перспектива ёки макет.
7. Тушунтириш хати: кириш, бош режа ҳақида, асосий режалаштириш ғояси, архитектуравий –бадий ечимни конструкция ва безатиш ашёлари, техникавий –иқтисодий кўрсаттичлар

Аэропорт биносининг таркиби ва хоналарининг майдонини (м²)

1	Учиб келувчи йўловчилар заллари	1360
2	Ҳурматли меҳмонлар келиши учун мўлжалланган салон	190
3	Супермаркет	100
4	Юкларни бериш сектори	290

5	Самалётдан юкларни қабул қилиш хонаси	70
6	Ортиқча юклар хонаси	70
7	Автоматик сақлаш камералари	290
8	Ҳар бир секторда ўз траспортерига эга бўлган юкларнинг бўлими	1350
9	ПГС почта қабулхонаси	150
10	Контейнерларни сақлаш хонаси	200
11	Кечиктирилган рейсларнинг юкларини сақлаш омборхонаси	150
12	(СОПТ) Юк ташувчи – почта хизмати ташкилоти ва (СОП) йўловчиларни ташувчи ташкилотларнинг хизмат хоналари	480
13	Маълумотнома берувчи хизмат хонаси	140
14	Операция (барча ташкилий ишларни бажарувчи) зали	1770
15	Покланиш хоналари	120
16	Чеккиш хонаси	110
17	Холлар	300
18	Тиббий хизмат кўрсатиш хонаси	80
19	Ресторан	350
	Жами:	9400

2 қават.

1	Хизматлар хонаси	192
2	ПГС хизмати хонаси	180
3	Покланиш хоналари юз – қўл ботиш жиҳози билан	196
4	эстакада	72
5	Эстакаданинг пиёдалар қисми	386
6	Автобуслар туриш жойи	350
7	Эстрада бар билан	350
8	Лифтлар	20
9	КПП (Назоратдан ўтказиш пункти НУП)	15
10	ПДСП бошлиқ хонаси	22
11	Авиаккомпаниянинг вакили секцияси	288
12	ПДСП нинг дисплей зали	120
13	ПДСП маиший хонаси	28
14	Холл	18
15	Аниқлик киритиш хонаси	120
16	Чегарачилик хизмати	150
	Жами:	2735

Пастки қават (Цоқал) қисми

1. Пандус, кириш – чиқиш ва ўтиш жойлари.

2. Техник хоналари.
3. Халқаро транзит юкларни сақлаш омборхонаси СОМП (служба организации международных перевозок).
4. Юкларни омборхоналарга етказиб берувчи (ер ости, усти) транспортёрлар - 2870

Ресторанинг ёрдамчи ва омборхона хоналари.

1	Бўшаган юниш жиҳозлари омбори	36
2	Инвентарларни (жиҳозлар) сақлаш хонаси	36
3	Юк тушириш жойи	36
4	Омборхона мудири	20
5	Қуруқ маҳсулотларни сақлаш хонаси	20
6	Ичимликларни сақлаш хонаси	20
7	Сабзавот, тузламаларни сақлаш хонаси	20
8	Музлатгичлар камераси	120

3 қават.

1	Ресторан зали (Европа ошхонаси)	650
2	Ресторан зали (Шарқона ошхона)	650
3	Вестибюль	250
4	Хўррандалар гардероби	150
5	Хўррандалар учун хожатхона	96
6	Хизмат кўрсатувчи ходимлар учун хожатхона	24
7	Қайта тайёрлаш цехи	72
8	Сервизлар (тоза идишлар) хонаси	18
9	Дастурхон анжомларини сақлаш хонаси	27
10	Хизматчи ходимлар хонаси	27
11	Официантлар гардероби	22
12	Ходимлар гардероби	22
13	Ишлаб чиқариш хонаси	36
14	Директор муовини	14
15	Кадрлар бўлими бошлиғи (КБ) хонаси	10
16	Кадрлар бўлими билан архив	28
17	Ёнгиндан сақлаш пости	12
18	Сантехник ва электрик хонаси	12
19	Рухий соғломлаштириш хонаси	27
	Жами:	2207

Йўқ **Шаҳар транспортидан ўтказиш fronti**

Чипталар мажудлиги

Касса **Ҳа**

Марказлаштирилган регистрация ва юкларни расмийлаштириш

Йўқ

Аэровокзалнинг перрон қисми стерилизацияланган

Ҳа

Транзит ва трансферлик йўловчилар	Кутуш зали	Марказлашган махсус кўриқдан ўтиш	Трансферли йўловчи
--	-------------------	--	---------------------------

Тўплаш (йиғиш)зали олдида марказлаштирилмаган махсус кўриқдан ўтиш	Кутуш зали	Транзит йўловчи
---	-------------------	------------------------

Тўплаш (йиғиш) зали

Йўловчиларни жойлаштириш

Трансфер юклар

Самолёт аэровокзал олдида	Юкларни комплектлаш
----------------------------------	----------------------------

Автобус перони

Ҳа

Самолёт

МАРКАЗЛАШГАН ТИЗИМДА ЙЎЛОВЧИЛАРГА ҲИЗМАТ КЎРСАТИШ ТАЪМИНИ

Адабиётлар:

1. КМК – 2.08.04 – 96 – Общественные здания.
2. КМК 2.09.04 – 09. Административные и бытовые здания предприятий.
3. ШНК. 4.13.71 – 06. Объекты гражданской авиации.
4. ШНК. 3. 06.06 – 07. Аэродромы.
5. Архитектурные проектирование общественных зданий и сооружений. М.Стройздат – 1986г.

**Тузувчи : проф. Убайдуллаев Х.М.
проф.Абдурахмонов Й.И.**

Меъморий атамаларнинг изоҳли лугати

Акрополь – қадимги греклар шаҳрининг тепалиқда жойлашган ва мустаҳкамланган қисми;

Ампи́р – Ғарбий Европа архитектурасидаги сўнгги классицизм услуби (XIX асрнинг биринчи чорағи) Францияда Наполеон I империяси даврида пайдо бўлган; бу услубга классик монументал шакллар хос; Қадимги Римдаги декоратив элементларга мурожаат этилади. Баъзида XIX асрнинг 20-30 йилларидаги рус классицизминининг ўзига хос бўлган вариантини ҳам “ампир” деб аташади.

Антаблемент – оралиқни ёпувчи тўсин ёки деворнинг архитрав, фриз ва карниздан иборат бўлган юқори қисми.

Апфилада – бир ўқда жойлашган ва эшиклар орқали боғланган хоналар ва залларнинг қатори;

Аркада – бир хил равоқ (арка) ларнинг қатори;

Равоқ (арка) – девордаги ўйиқ ёки икки устун оралиғининг эгри чизикли ёпилмаси;

Арку́тан бинонинг ташқарисида жойлашган қолда гумбазнинг юқини устунга (контрфорс)ларга ёйиб берувчи ташқи таянч равоқ.

Архитрав – асосий тўсин, антаблементнинг қуйи қисми;

Атлант – тўсинли ёпилмани кўтариб турувчи вертикал устун вазифасини бажарувчи эркак киши фигураси;

Атриум – Антик Рим турар жой биносидаги юқоридан ёритилувчи асосий хона;

База – устуннинг қуйи қисмидаги таянчи;

Базилика устунлар ёрдамида бир нечта нефларга бўлинган чўзинчоқ тўртбурчак шаклдаги бино.

Ўртадаги асосий неф ён томондагилардан баландроқ базиликава Қадимги Римда пайдо бўлган. Кейинчалик базиликава христиан ибодатхоналарининг кенг тарқалган композицион турига айланади.

Балюстрада – устки қисмлари плита, перила билан боғланган устунча (балюстрада)лардан ташкил топган балкон ва зинапояларнинг тўсиқлари;

Балюстрада – балюстраданинг вертикал устунчаси;

Барокко – декоратив серҳашамлиги, динамикилиги, шаклларнинг мураккаблиги ва қирраларининг эгри чизикли эканлиги, манзарали тасвирларга бойлиги билан ажралиб турувчи XVI аср охири-XVIII аср ўрталаридаги бадиий ва архитектуравий услуб;

Блок – секцияли услуб – уйларни индустриал қуришнинг замонавий услуби. Бунда деталларнинг комплекти бутун уй учун эмас балки унинг бир қисми бир қанча хонадонларни зинали –лифтли тугун билан бирлаштирувчи яъни блок – секция учун тайёрланади. Турли блок секцияларни комбинациялар асосида бирлаштириш орқали мураккаб конфигурацияли, ҳар хил қаватга эга бўлган уйларни қуриш мумкин.

Уларни берилган майдон шароитларига осонгина мослаштириш, энсиз гўртбурчак шаклидаги анъанавий уйлاردан кўра кўпроқ архитектуравий бадий сифатларга эга.

Вантлар – эгилган ҳолда тортилган қайишқоқ элементлар одатда осма конструкцияларни (катта оралиқли ёпилма ва кўприкларни) маҳкамлашда қўлланиладиган пўлат трослар.

Витраж шишадан ясалган декоратив композиция. Готика соборлардан интерьер деразаларда рангли витражлар ёруғликни турли рангларда товлантирган. Замонавий архитектурада “витраж” сўзи бую тарзининг шиша билан тўлиқ қопланишини англатади. (Кўп ҳолларда конструкцияларда металл панжаралар).

Готика – XII асрда Францияда пайдо бўлган ва ўрта асрларнинг охириларида бутун Ғарбий Европада кенг тарқалган архитектуравий услуб. Архитектуравий шаклларнинг вертикал ритмга бўйсунганлиги билан, қовурға (нервюра)ларда ўрнашган ўткир учли гумбазлари билан, тошга ўйилган нақшлари ва қайқалли безаклари билан ажралиб туради. Готика соборида учли ўткир гумбаз ёрдамчи равоқ аркбутанлар орқали ташқи устунга (контрфорс)ларга таянади.

Доминанта архитектуравий мажмуанинг бош биноси; архитектуравий композициянинг вертикал акценти.

Даромадли уй (доходный дом) – хонадонлардан ташкил топган кўп қаватли ижарага бериладиган уй. XIX асрнинг охирида Москва ва Петербургда кварталнинг периметри бўйлаб зич жойлаштиришга мўлжалланган курук кўринишидаги ҳовлига эга бўлган даромадли уйнинг махсус тури шаклланган.

Коммуна уйи фаол ижтимоий хизмат кўрсатишга мўлжалланган турар жой биноси.

Коммуна уйи 20-30 йилларда совет архитекторлари томонидан “келажаги порлоқ” турар жой тури деб лойиҳа қилинган. Коммуна уйлари таркибидаги минимал турар жой ячейкаларининг майдонларини камайтириш, тежаш ҳисобига ижтимоий функцияларни бажарувчи хоналар ошхона, болалар боғчаси ва яслиси, кир ювиш хоналари, клуб хоналари, хўжалик хоналари ва бошқаларнинг сонини кўпайтирилган. Давр шуни кўрсатадики, онгли турмушнинг коммуна уйлари асосида “жамоат турмушига” алмаштириш гоёси ҳам ҳаёл бўлиб чиқди ва амалга ошмади.

Олтин кесим АС кесимини икки қисмга шундай нисбатда бўлиш назарда тутиладиги, унинг катта қисми АВ кичик қисми ВСга қандай нисбатда бўлса, АС кесимнинг ўзи ҳам АВ кесимга шу нисбатда бўлади (яъни, $AB:BC = AC:AB$). Бу нисбат тахминан $5/3$ га тенг, аниқроғи $8/3$, $13/8$ ва ҳ.к.. Олтин кесим қондаси кўп ҳолларда архитектура иншоотининг қисмлари ўртасида муқаммал мувозанатга эриш нисбатларини топиш учун қўлланилди. “Олтин кесим” атамасини Леонардо да Винчи киритган.

Интерьер – бинонинг ички кўриниши.

Каннелюра – устун танасидаги вертикал чуқурчалар, каннелпоралар устун сифатида соялар ўйини ҳосил қилади.

Канитель – устун (ёки пилистр) нинг юқори қисми бўлиб, унинг танаси ва горизонтал тўсин – антаблемент ўртасида жойлашади.

Карнишда – тўсинли ораепилмани кўтариб турувчи аёл танаси кўринишидаги вертикал таянч.

Каркас – бинонинг юк кўтарувчи асоси, алоҳида стерженлар таянчлар ва тўсинларни бир – бирларига боғлаш натижасида ҳосил бўлади.

Карниз – антаблементнинг энг юқори қисми, деворнинг бўртган горизонтал қисми бўлиб, уни ёмғир сувида сақлайди ва бино томини кўтариб туради.

Классицизм – XVII – XIX аср бошларидаги архитектуравий услуб; у антик архитектура асосида шаклланган. Классицизмга содда геометрик шакллар, тархнинг мантикий ечимлари, симметрик ечимлар, деворни ордерлар тизими билан боғлаш, безакларнинг вазминлиги хос.

Консоль – битта учи (охири қисми) берк ҳолда маҳкамланган конструкция элементи бўлиб, у таянч чегарасидан чиқиб туради: ундан бинонинг чиқиб турадиган қисмларини (балконлар, карнизлар, соябонлар) ушлаб туришда фойдаланилади.

Конструктивизм – совет архитектураси ва 1920 йиллардаги санъат йўналиши; у индустриал ишлаб чиқариш ва машинали технология, оддий (содда), мантикли, функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқ формалар билан характерланади. Ака-ука Л.А. Веснин ва А.А. Веснин, М.Я. Гинзбург, И.И. Леонидов конструктивизмнинг таниқли намоёндаларидир. Улар Замоनावий Архитектура жамияти аъзолари бўлишган.

Контрфорс деворнинг вертикал чиқиб турувчи қисми ёки иншоотни ёпиб турувчи сводларнинг ён тиргакларидан тушадиган юкларни қабул қиладиган вертикал таянч.

Кубизм – XX аср бошларидаги тасвирий санъатнинг модернистик оқими. Рассом кубистлар (мусавир-кубистлар) учун формаль эксприментлар характерли бўлиб, бу эксприментлар ҳажмли формаларнинг текисликда конструкциялашувчи, реал ҳаётда учрайдиган мураккаб формаларнинг оддий геометрик ҳажмлар (куб, конус, цилиндр) га ажратилиши (ёйилиши). Кубистларнинг тажрибалари XX асрнинг бошларидаги ғарб архитектурасининг ривожига катта таъсир кўрсатади.

Метоп – тўғри бурчакли плиталар бўлиб, *ооритик* ордер *фризали триглифлари* (учли глифлари)нинг такрорланишидан ташқил топган безаклар билан қопланган.

Модерн – XIX аср охири – XX аср бошлари архитектурасидаги услубий йўналиш. У янги техник конструктив воситалар, барча элементлари ягона арнаментал ритм ва образли-символик гога бўйсунадиган индивидуаллашган бино яратиш учун эркин лойиҳалаш билан узвий боғлангандир. Францияда бу услуб “ар нуво” (“янги санъат”)

номи билан, Германияда – “ювентстиль” (“ёш стил”), Австрияда “сецессион” (“рассом”) номи билан ривожланган ва кенг тарқалган. Х. Ван де Вельде (Белгия), П.Ольбрих (Австрия), Ч.Р. Макинтош (Англия), А. Гауди (Испания), О.Н. Шехтель (Россия).

Модуль – Ишшоот ва унинг қисмлари ўлчамларининг қаррали нисбатларини ифодалаш учун қабул қилинган бошланғич ўлчов бирлиги. Қўйма бетон (темирбетон)–бевоста қурилиш майдонида бажарилиб, ечиладиган формага (опалубкага) қўйилиши орқали бир бутун ҳолатда ҳосил қилинадиган конструкция.

Неразрәа–чикиб турувчи стрелъчат-чотик своднинг профили қовурғаси (реброси).

Неф (тўлиқ айтилганда “корабль” маъносини англатади)– базилики ёки христиан храмнинг бўйламли қисми, нефдан колоннадо ёки аркадо орқали ажратилади. Одатда храм анча кенгрок ва баланд бўлган эн нефларга ажратилади.

Облөчкш (қобик)– юпқа қалинликка эга бўлган катита оралиқларни ёпадиган конструкция; бетон, темирбетон, синтетик плёнки ва бошқа материаллардан тайёрланади, эгри чизикли контурга эга бўлиб улар сферик, цилиндрик ва бошқа кўринишларида бўлади.

Опалубка бетонли ва темир бетонли конструкцияни ҳосил қилишда ишлатилади форма бўлиб, унинг ичига арматура ва бетон қоринмаси жойлаштирилади.

Ордер –устун –тўсин конструкцияларнинг юк кўтарувчи (калоннанинг капители, базаси.) ва осилиб турувчи (несомых; - архтрав, фриз ва карниз) қисмларнинг ҳада уларнинг бадний жиҳатдан ишланишининг маълум шароитида ўзаро жойлашуви. Қлассик ордерли система антиқ Грецияда пайдо бўлган бўлиб, уларнинг доритик, ионик ва коринфж турлари мавжуддир. Доритик ордернинг колоннаси (устуни) базага эга эмас, унинг капители эҳндан яъни планидаги кўриниши доифрасимон “ёстиқча” (“подушка”) дан ташкил топган, қавариқ (пишиб турувчи) эгричизикли профил шаклига эга, унинг тагида ясси квадрат плита абака фриз жойлашган бўлиб, бу плита горизонтал бўйича триглицфлар ва метопларга ажратилган. Ионик ордер базали хушбичим калоннагап эга бўлиб, унинг капители иккита йирик ўрамдан (завитка) волют, фриздан ташкил топган, бу валют ва фриз аксарият ҳолларда рельеф билан тўлиқ қопланган бўлади. Коринф ордери аканфа барглари ва катта бўлмаган валют барглари қаторларидан ташкил топган “дўмбок” Скапители билан бошқа ордерлардан ажратиб туради.

Палаццо –сарой, кўргон.

Паруса– сферик учбурчак формасидаги (шаклдаги) гүмбазли конструкция элементлари бўлиб, улар пландаги кўриниши квадрат шаклдаги гүмбаз ости бўшлигидан (кенглигидан) айланасимон бўшлиққа ўтишини таъминлайди. Бундай ўтишини таъминлашда квадрат

томонларига аркалар тикланади, аркалар ва гумбазлар орасидаги бўшлиқлар паруслар билан тўлдирилади.

Перистер қадимги грек храмларининг асосий тип: пландаги шакли тўғри бурчакли тўртбурчакдан иборат бўлган бино, унинг тўртала томони колоннадалар билан қуршаб олинади.

Перистиль тўғри бурчакли тўртбурчак шаклидаги сарой, боғ, майдон бўлиб, улар тўртала томондан ёпиқ колоннадалар билан қуршаб олинади.

Перспектива – инсон томонидан кўриш орқали предметларни қабул қилишга мувофиқ тарзда предметли оламнинг тасвирий системаси (тизими); архитектуравий чизмалар ва тасвирий санъатда перспективадан иллюзорли кенгликни қуриш учун фойдаланилади.

Пилон қадимги Исроил храмларида кириш жойларининг икки томонида тикланган кесик пирамида шаклидаги минорасимон иншоот. Замоनावий архитектурада том ёпилмаларининг таянчлари сифатида хизмат қиладиган массивли устунлар (столбалар) пилонлар деб аталади.

Пилыстра – девор сиртидаги тўғри бурчакли кесимга эга бўлган ясси вертикал чиқиб турувчи қисм: колоннада бўлгани каби пилыстрада ҳам таъна, капител, база, қаби қисмлар бўлади, улар девор текислигини қисмларга ажратиш учун хизмат қилади.

Пластка хуш бичимлилик, иншоотга ҳажмий фазовий формаларнинг елимланиши, фасаднинг деталлаштирилиши.

Подклеть – Рус ёғоч ва том – гишт биюлари архитектурасидаги турар жой, храмларнинг пастки қавати, бу қават одатда хизмат кўрсатувчи – ҳўжалик вазибаларини ўташга мўлжалланган.

Порталь 1) бионинг архитектуравий безатилган кириш қисми: 2) сахнани томоша залидан ажратиб турувчи архитектуравий тўсиқ.

Портик коллалалар ёки устунлар билан чегараланган галерея бўлиб, одатда биюга кириш жойи олдида жойлаштирилади.

Постмодернизм – замонавий гарб архитектурасидаги оқям. Постмодернизмнинг вужудга келиши функционал – техникпластик қарашларнинг инқирозга учраши билан боғлиқдир; унга тарихий архитектура намуналарини “элақдан ўтказиш” (цитирование), ягона, пухта аниқланган гоаявий – бадий платформанинг етишмаслиги характерлидир.

Пропилей – асосий (парадный) ўтмиш жойларининг симметрик портиклар ёки колоннадалар билан қамраб олинishi.

Пропорция – ўлчамларнинг мувофиқлиги, бир бутунлиқни ташкил этувчи қисмларнинг бир- бири орасидаги нисбат ва уларнинг бутунига нисбатан аниқ бир нисбати.

Радионализм – индустриал давр (эра)нинг техник ривожини ва эстетик талабларига жавоб берадиган лаконик, динамик архитектуравий формаларни излашга боғлиқ бўлган 1920 йиллардаги совет архитектурасидаги йўналиши. Радионализм принципларини совет архитектурасининг “Аснова” (Ассоация новых архитекторов) янги

архитекторлар ассоциацияси) деб номланган гуруҳи ривожлантирди. Н.А. Ладовский, К.С.Мельников, В.Ф.Кринский ва бошқалар бу гуруҳ намоёндаларидандир. Кенг маънода 1920-1960 йиллар архитектурасидаги замонавий ҳаракат вакиллари раціоналистлар деб аташади.

Реконструкция бино ва иншоотларни, кўчалар, майдонлар, шаҳарнинг режавий структурасини қайта қуриш, модернизациялаш, янгилаш. Реконструкция аввало бори биноларнинг тарихий равишда ташкил топган қиёфасини, шаҳар муҳити ҳарактерини сақлашни кўзда тутлади. Реконструкция ёндашувнинг мақсади ва ҳарактерига боғлиқ ҳолда реконструкция реновация, реабилитация, реваларизация ва бошқаларга ажратилади.

Реставрация - биноларнинг дастлабки яъни бошланғич (ёки бошланғичга яқин бўлган) кўринишини тиклаш.

Ритм архитектуравий иншоот ёки иншоот элементларининг такрорланиши, қайтарилиши, уларнинг фазовий кенгликда жойлашиш таркиби.

Роман архитектуараси X XIII аср архитектуравий услуби. Бу архитектура маънос, қалъа ҳарактерига эга бўлиб, монастрлар, черковлар, кўрғон, қалъаларда ўз аксини топган. Бу стиль учун архитектуаравий декорнинг ярим афсонавий мотивлари ҳарактерили бўлиб, унда халқ оғзаки ижодида кирувчи ҳайвонлар, ўсимликлар тасвирланган.

Руст бино деворларининг кўпол йўниланган тошлар ёки чиқиб турувчи сиртлар (бўртиб чиққан юзалар) билан пардозланиши.

Свод - фазовий кенгликни ёпувчи конструкция бўлиб, ундан иншоот оралиқ том ёпилмалари ёки том ёпилмалари сифатида фойдаланади. Свод қабаиқ эгри чизикли чизикли формага (шаклга) эга бўлади. Цилиндрик, крест симон, гүмбазли сводлар учрайди.

Замонавий архитектура XX аср архитектурасининг асосий йўналиши (баъзида "интернациональ стиль" деб ҳам аташади.) бўлиб, бу архитектура XX асрнинг 20 - 60 йиллари оралиғида ривожланади ва замонавий ижтимоий эҳтиёжлар, эстетик талаблар, сановат технологияси даражасига жавоб бера оладиган янги архитектуравий услублар ишлаб чиқилди. Замонавий архитектуранинг бош шiori - бу архитектуравий форма, конструкциялар ва функционал шарт - шаройтланган фазовий структуранинг бирдамлиги (яқдиллиги)дир. Замонавий архитектура ҳаракатининг Германиядаги асосчилари "Байхауз" архитектура мактабининг намоёндалари: - архитекторлар - В.Гропиус, Л. Мис ван дер Ро ва бошқалардир: Нидерландияда - "Стил" архитектура гуруҳи аъзолари И.П.Ауд и бошқалардир. Замонавий архитектуранинг асосий принциплари француз архитектори Корбюзье раҳбарлик қилган Замонавий архитекторлар Халқаро конгрессида ишлаб чиқилган ва бу ишланмалар Аерина ҳартияси деб номланган махсус ҳужжатда келтирилган (1944 й). Замонавий архитекторлар концепциясига совет архитекторлари ака - уха

Веснинлар, И.И. Леонидов, К. С. Мельников ва бошқаларнинг ишлари сезиларли таъсир кўрсатилган.

Куёшга қарши қурилмалар – куёшдан ҳимояловчи фазовий панжара типидagi рельефли тўсик (кўп ҳолларда бетондан тайёрланади) бўлиб, у биноларнинг деразаларига тўғридан – тўғри тушадиган куёш нурларини тўсишга ва хоналарнинг исиб кетишининг олдини олишга мўлжалланади. Куёшдан ҳимояловчи қурилмалар (ўрнатмалар) иссиқ иқлим шароитларида фасадларни архитектуравий ишлашнинг бош элементларидан бири ҳисобланади.

Муҳит шароит муҳитни ҳисобга олган ҳолда ёндоқиш архитектуравий иншоотларни ташкил этилган ва этилаётган шаҳар муҳити контекстига киритилишини инобатга олган равишда лойиҳалаш.

Стилобат қадимги грек храмидан тошдан ишланган зинаюлар, кўп ҳолларда улар йирик учта погоналардан ташкил топади.

Техтешка – иншоотнинг конструктив системасига тегишли юқлар ва таянчлар орасидаги нисбат бўлиб, у ташкил этилиш қонуниятларининг бадиий ифодасидир.

Терми– спорт, машгулотлар, йиғилишлар ва шунга ўқшаиш тадбирларни ўз ичига олган Қадимги Рим жамоат қаммолари.

Триглицф – бўйлама ўймаларга эга бўлган тўғри бурчакли вертикаль тошли плита. Триглицфлар метопалар билан алмашилиб (такрорланиб) доритик ордернинг фризаларини ташкил этади.

Унификация буюмларнинг ўзаро боғлиқ бўлган типли ўлчамлари ва маркаларининг ягонд системаси асосида қурилиш деталари типлари сонини рационал қисқартириш.

Фриз классик архитектуравий ордерлардаги горизантал белбоғ (антамблiment)нинг ўрта қисми, бу қисм архитрав ва карниз орасида жойлашган бўлади. Доритик ордерда фриз навбатма навбат такороланадиган триглицфлар ва устублардан ташкил топади.

Фронтон бино фасади, портик, колоннадаларнинг учбурчакли тугалланган қисми бўлиб, бу қисм том ёпилмасининг ва карнизларнинг оғма ён томонлари билан чегараланган.

Функция – хоналар, иншоотнинг бажарадиган вазифаси ёки қандай вазифани бажаришга мўлжалланганлиги.

Целла – антик храм ўртасидаги деворлар билан тўлиқ (туйнуксиз)тўсилган тўғри бурчакли хона бўлиб, у муқаддас жой ҳисобланган.

Цокол – бино, иншоот деворининг ташқи пастки қисми бўлиб, бу қисм пойдевор устида ётади; одатда деворнинг асосий текислигидан чиқиб туради ёки ундан ичкарига кирган бўлади.

Фойдаланган асосий адабиётлар:

1. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интиломоқда. Т., "Ўзбекистон", 2000 й.
2. "Таълим тўғрисида"Ўзбекистон Республикасининг қонуни.-Т., 1997 йил 29 август.
3. "Баркамол авлод йили" давлат дастури. Тошкент., 2010 йил.
4. "Нормативные документы по реформированию системы высшего образования Республики Узбекистан" Ташкент., 1998 г.
5. Бархин Б.Г. Услуги архитектурное проектирование. Москва 1982 г.
6. Убайдуллаев Х.М., Коробовцев Г.И. «Специфики архитектурные образование»-ж. «Строительства и архитектура Узбекистана»- 1986 г. №1.
7. Убайдуллаев Х.М., Инагамова М.М. «Тура ржой ва жамоат биноларини лойиҳалашнинг типологияси асослари», Тошкент., 2009 йил.
8. Убайдуллаев Х.М., Махмудов В.М. «Услуги архитектурное проектирование», Ташкент., 2010 г.

“30 минг аҳолига мўлжалланган маданий – маърифий марказ”.
Ушбу мавзу дастури ва вазифани бажариш услуби диплом лойиҳаси
учун мўлжалланган

1. Умумий ҳолат.

Бугунги кун талаби ҳалқимиз учун энг зарур бўлган маданий-маиший ҳамда маърифий объектларни қўлаб қуришни тақазо этмоқда.

Шу билан бирга уларнинг қад кўтаришида аҳолига хизмат кўрсатиш масалаларини янада яхшилашни ҳам талаб этади. Маданий марказларининг. Қўшма ҳолатдаги кўп функцияли объектларнинг шаҳарнинг мавжуд бўлган аҳоли яшаш жойларида ва туманларида шаклланиб бориш алоҳида аҳамиятга эгадир.

Кўп функциялик, универсал муассасалар ва шунингдек маданий-маърифий марказлари бирлаштирувчи турли хил вазифани бажаришга мўлжалланган объектларнинг яратилиши уларга бўлган самарадорликни янада оширади.

Маданий – маърифий марказ (МММ) мажмуаси, таркибида асосан маданий-маърифат муассасалар бўлиб 30 минг кишига мўлжалланган шаҳар аҳолисига хизмат кўрсатувчи қуйидаги объектларни бирлаштиради:

- а) 600 ўринли кинотеатр (универсал);
- б) 500 ўринли клуб (ўйин, ашула, адабиёт тўғараги);
- в) 150 ўринли кафе-чайхона;
- г) кўргазма зали ва музей
- д) музей

МММ биносининг қиёфасини унинг ички таркибий қисмларининг мазмунидан келиб чиққан ҳолда оддий ҳамда ўзига жалб қилувчи миллий руҳда бўлган архитектурани яратиш лозим. Шу билан бирга унинг конструкциялари ишлатиладиган безатиш ашёлари, воситалари ҳам бинонинг гоёси жиҳатидан унинг мазмунига мос келган ҳолатда барча таркибий қисмларнинг пропорционал бўлимларига эриши лозим бўлади. Бинони ҳар бир бўлимидан фойдаланишда иложи борича универсал равишда ва индивидуал тарзда фойдаланишга мўлжаллаш лозим.

Маданий – маърифат марказлар тўғрисида тушунча.

Жамиятнинг маънавий маданиятини тарбиялаб бориш, ёшларни баркамол қилиб ўстиришда ижтимоий хизмат кўрсатишнинг вазифаси ниҳоятда катта. Уларнинг тарбияси эса ҳаётимизнинг турли шакллари ва инсонларнинг фаолияти билан узвий боғлангандир.

Буларнинг барчаси ёшларни боғчадан бошлаб инсон бўлиб шаклланишда ижтимоий ҳаётнинг бир бўлаги бўлган маданий – маърифат, спорт иншоотлари ва унинг архитектураси жуда катта аҳамиятга эга. Бу нарса айниқса шаҳар ва қишлоқларда йирик жамоат биноларининг қурилиш етакчи ўрнида бўлиб, архитектуравий муҳитга композициясини яратишда ва шаклланишда атроф-муҳитга сезиларли даражада таъсир ўтказади.

Иқтисодийётимизнинг ривожланиши бошқа соҳалар каби индивидуал ижодда ҳам инсонларнинг моддий ва маънавий талабларнинг муттасил ўсиб боришига олиб боришда функционал жиҳатдан зарурий талабига эга бўлган архитектура объектларнинг нафақат меърий миқдорига балки уларнинг барча тилларини такомиллаштири, хизмат кўрсатиш сифатига ҳамда дам олиш шароитларининг юқори талаблар асосида бўлишини олдинга сурмоқда. мустақилликдан кейинги йигрма йил ичида қишлоқ ва шаҳар қурилишида бўлаётган бунёдкорлик ишлари таҳсинга сазовордир. Булар ичида йирик маъмурий маданий ва спорт иншоотларни мисол қилиб олсак бўлади. Шунга қарамасдан, маданий-маърифий марказлар, айниқса универсал ишлайдиган ва компакт (йигма) ҳолатдагилари ҳам етарли даражада эмас, ана шуларни ҳисобга олган ҳолда бундай биноларни лойиҳалаш ва амалга ошириш шу куннинг долзарб масаласи бўлиб ҳисобланади. Айниқса қишлоқ жойларида маданий-маърифий муассасаларнинг бўлиш, қишлоқ аҳолисининг сиёсий онгини тарбиялашда, маданий ҳордик чиқаришда қолаверса умуман олганда эстетик жиҳатдан ҳам маълум тарбиявий аҳамиятга эга.

Ҳозирги вақтда ушбу соҳадаги асосий камчиликлардан бири у ҳам бўлса, турли хил объектларнинг маоказдан узоқлашиб қолганиги, уларнинг хизмат кўрсатиш доирасининг ҳаддан зиёд узунлиги ва тарқоқ ҳолатда қурилганлиги бўлиб, уларга кетадиган сарф харажатларнинг қопламалар мослиги ҳам бунга ўз таъсирини ўтказди.

Қолаверса аҳоли зич яшайдиган жойларда бундай йирик марказларнинг бўлиш ҳозирги замон талабига тўғри келади.

Кинотеатр ва клублар.

Маданий-маърифий марказларнинг энг асосий таркибий қисмларидан бўлиши кинотеатр ва клублар ҳамма жойларда ҳам оммавий тус олган бўлиб, маданий ҳордик чиқаришда ёшув-каттага бирдек хизмат кўрсатади. Шаҳар ва қишлоқ жойларида бундай маданий маърифий марказларнинг бўлиши ҳамма томондан ҳам мақсадга мувофиқдир.

Айниқса қишлоқ марказларида кинотеатрнинг клублар билан биргаликда бўлиши ҳозирги вақтда ҳам кенг тарқалган. Клуб ва бошқа турдаги биноларнинг кооперация қилиб қурилиши қишлоқ жойларида жуда катта самарадорликка эга бўлиши билан бир қаторда аҳоли яшаш марказининг кўрки бўлиб, ҳисобланган ҳолда, инсонларнинг маданий, эстетик жиҳатларини тарбиялашда энг асосий мезон бўлиб ҳисобланади. Кинотеатр ва клубларнинг заллари ва хоналарида универсал равишда фойдаланиш мумкин. Масалан кинозалнинг турли хилдаги (бадний, бароникал, болалар) фильмлари кўрсатиш, мажлислар ўтказиш ҳамда концертлар беришга мўлжалланади. Унинг шакли –тўғри тўртбурчакли, трапедция ёки ярим айлана шаклида бўлиши мумкин. Залнинг узунлиги 45м дан ошмасган ҳолда тамошабинларга комфорт шароит яратилиши лозим.

Дастлабки қурилган клуб биюлари асосан бир нарсага, яъни одамларни бир-бири билан мулоқот қилишга, бўш вақтларини ўтказишга мўлжалланган бўлган. Аста секин даврлар ўтиши билан клубларда турли-туман тадбирлар ўтказиладиган ва инсонни маънавий-маърифий маданиятини оширишга хизмат қила бошлади. Ўз навбатида унинг таркиби ҳам ўсиб борди. Кейинчалик бу клубларни маданият саройлари деб атала бошланди, унинг таркибида клуб ишларни олиб боришга хизмат қилувчи, кегайтирилган таркибдагисиёсий маърифий ишларни олиб бориш учун мўлжалланиб, ҳаваскорлик санъати, жисмоний тарбия, қизил бурчаклар, ўқиб хоналари қабиляришшилиб йирик мажмуани ташкил этадиган бўлди. Ҳозирга келиб клубларнинг функцияси кўпқирралик бўлиб архитектуравий композициясига ҳам катта эътибор қаратилмоқда.

Клублар шаҳар, туман марказларида ва хизмат кўрсатиш доирасига қараб, таркибий қисми ўзгариб бораверади, яъни ўша жойнинг бевосита талаб ва эҳтиёжларини ҳисобга олинган ҳолда лойиҳага киритилади. Шундай қилиб клублар мажмуаси ҳозирги вақтда ҳам замон талаби даражаси бўлган ҳолда доимо янгиланиб, таркиби кенгайиб бормоқда.

Умумий овқатланиш ва маиший хизмат кўрсатиш муассасалари катта кичиклигига қараб, кафе-жойхона, фақат ошхона ёки буфет бўлиши мумкин.

Шу билан бирга уларга кириш бевосита бино ичидан ҳамда алоҳида ташқаридан киришга мўлжалланган бўлади. Умуман ҳар бир МММ да бундай муассасаларнинг бўлиши асосан биюга келиб кетувчиларга ва уларнинг доимий хизматчиларига ёки чойхонанинг рентабиллигини ошириш учун ташқаридаги хўррандалар учун ҳам мўлжалланади.

Кафе-чойхона мажмуанинг чекка тарафига ёзги майдонлар билан ажратилган ёзги майдонлар билан ажратилган тарафда бўлиши мақсадга мувофиқдир.

Кафеда асосан хўррандаларга мўлжалланган доимий тарзда тайёр ҳолатдаги меню асосида пиширилган оммавий меню тавсия этилади. Чойхонада эса, миллий таомлар билан бирга "ҳаваскор" ошни хуш кўрадиганлар учун ҳам алоҳида жойлар бўлиб индивидуал овқат тайёрлашга мўлжалланган бўлса янада яхши.

Мажмуа таркибига киритиладиган маиший хизмат кўрсатиш муассасалари ҳам ҳозирги замон талабларидан бири бўлиб ҳисобланади.

Қишлоқ ва шаҳар марказларида одатда маиший хизмат кўрсатиш биюларини алоҳида ва майдалаб ташланган ҳолатда учратамиз. Бу эса ўз навбатида одамларни кўп вақт йўқотишга сабаб бўлади. Шу боис бундай хизмат кўрсатиш жойларини ҳам мажмуага киритиш мақсадга мувофиқ бўлади, масалан: сартарошхона, химчистка, кийим-кечак ва оёқ кийимларини таъмирлаш устахонаси, буюртма қабул қилиш хоналари ва бошқалар МММнинг энг диққатга сазовор жойларидан бири, у ҳам бўлса, кутубхона, музей ва кўргазмалар зали бўлиб ҳисобланади.

Ҳозирги вақтда ёшларни маданий —маърифий ишларга жалб қилиш, уларнинг эстетик маданиятини тарбиялашга жуда катта аҳамият бериб келинмоқда. Шу боис шаҳар ва айниқса қишлоқ жойларида бунга эътибор қаратиш лозим бўлади. Чунки кейинги 5-6 йил ичида давлатимиз ёшларга бўлган ғамхўрликни янада кучайтириш мақсадида турли хилдаги кўрик конкурсларни ташкил қилиб келмоқда, айниқса қишлоқ жойларида бундай ёш иқтидор эгаларига ана шундай марказларни қуриш орқали ёрдам кўрсатиш мумкин.

2. Маданий —маърифий марказ хоналарининг таркиби ва майдони.

А. 600 ўринли кинотеатр

№	Хоналарнинг номи	Хоналар майдони м²
1	Тамошо кўрсатиш зали	0,9х600=540
2	Вестибул, касса ва администратор хоналари	60
3	Фойе, буфет ва клублар	320
4	Чеккиш, хожатхоналар	54
Жами:		974м²
Илова: барча нормалар ичи КМК асосида олинган		
Б. Киноаппарат хоналари.		
1	Кинопроекция хонаси	24
2	Тасмаларни ыайти айлантириш	6
3	Кинопроектор ва агрегатларни совиштиш	10
4	Кино механик ва бошлиқ хонаси	12
5	Хожатхона	2
6	радиузел	12
Жами:		54м²
В. Хизмат кўрсатиш ва кўжалик хоналари		
1	Идора-бошлиқ ва директор хоналари	18
2	Плакатлар устaxonаси	20
3	Ходимлар хонаси	8
4	Кўжалик хонаси	6
5	Ишқор хонаси	4
6	Жиҳозларни сақлаш хонаси	6
7	Буфет учун ёрдамчи хона	12
Жами:		74м²
Ҳаммаси бўлиб:		1104м²
Иловалар: барча хоналарга яна қўшимча ёки камайтириш мумкин (10%)		

1. Кинотеатр биноси мажмуанинг (МММ) таркибида бўлганлиги сабабли унга қўйиладиган талаблар барча кинотеатрлар каби тегишлик бўлган маълумотларни ҚМК 2.01.03.96 ва ПНК 4.13.22. дан олиш мумкин.

2. Тамошабин зали мажмуа таркибига бириккан бўлиши алоҳида чиқиш жойларини —эвакуация масалаларини олдиндан ўйлаб лойишлатириш лозим. Эвакуация қилиш йўлларининг умумий кенглиги умумий эшиклар кенглигига яъни 100 кишига 0,6 мдан қилиб олиш керак бўлади. пандус қилиги эса бино ичилда 1:6, бино ташқарисида эса, 1%8 нисбатда бўлишини таъминлаш керак.

3. Кинотеатр биносининг конструкциясининг ечимини ҳал қилишда иложи борича тайёр заводда чиқарилган унификация қилинган каркаслардан (3x3,6x6,9x9,9x18,18x24) фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

4. Бино хоналарининг баландлигини барча мажмуа хоналари каби, вестибюл, фойеларни эса, 4,2м қилиб лойиҳалаш зарур.

2. 500 ўринли клуб

Одамларнинг дам олиш вақтини кўнглидагидек қилиб ўтказиш учун, уларнинг қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда, турли қилдаги машҳулотларни олиб боришга мўлжалланган бино-клуб биноси ҳисобланади. Кейинги вақтда одамларни ҳаваскорлар ижодиёти ўйин-кулги ўтказиш жойи, спорт машғулотлари, этнографик ансамблларга ва бошқа кўплаб соҳаларга бўлган қизиқишлари ортиб бормоқда. Шуларни ҳисобга олган ҳолда, махсус ихтисослашган клуб биноларини мажмуа таркибида яратиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Ҳозирги вақтда диққатга сазовор бўлган клуб типлари мавжуд бўлиб, улар икки қисмдан иборат, биринчиси – оммавий кўнгулчуер (тамошобин) бўлими ва иккинчиси- турли хил тўғарақларга мўлжалланган (клуб) қисмидир.

МММ таркибига киритилган клуб биноси 500 ўринли бўлиб вилоят маданият уйи вазифасини бажарувчи сифатида вилоят шахар марказларига (йирик туманларда) мўлжалланган.

Клуб хоналари қуйидаги гуруҳларда бўлинади:

А- тамошобин қисми хоналари;

Б- клуб қисмининг хоналари;

Д- ёрдамчи ва маъмурий –хўжалик хоналари;

А- тамошобин қисми хоналари		
№		
1	Тамошо зали	300м ²
2	Оркестр жойи	25м ²
3	Фойе буфети билан	150м ²
4	Буфетга тегишлик ёрдамчи хоналар	22м ²
5	Костюмерлар хонаси	30
6	Артистлар учун ҳолатхона (2та)	2x15м ²
7	Устахоналар (дурадгор ва чилангарлар хонаси)	15+15м ²
8	Ёнгин қавъязлиги хонаси	15
9	Риссом хонаси	30
10	Декорация ва бутафория хоналари	35
11	Ювиниш хоналари (2-4 унитаз)	10
12	Душ хонаси (1 кабинна 8 киши учун)	20
Жами: 700м ²		
Б. Кино кўрсатиш хоналари.		
1	Кинопроекция хонаси	30м ²
2	Тасмаларни қайта ўраш хонаси	5
3	Тамбур	5
4	Кинотеханик хонаси	10
Жами:		50м ²

В. Клуб қисмының көмәлери. Мәзгула – тўғарақлар хонаси.		
1	Кичик зал (аудитория, эстрадаси билан)	120м ²
2	клуб	45
3	Тўғарақлар хонаси (6 та к30м ²)	180
4	Кинотека	50
5	Ижтудия	50
6	Омборкхоналар (хәр бир тўғарақ хонаси таркибиди 10% ни ташкил этади)	18-21
Жами:		400м ²
Г. Дам олиш көмәлери тўғрамини.		
1	Стол тенниси хонаси (хона ўлчами 4,5х3)	30м ²
2	Биллярдхона (2 та стол)	64м ²
3	Медмонхона	40м ²
4	буфет	36м ²
Жами:		180м ²
Д. 50 минг тили учун мўлжалланган кутубхона		
1	Асосий ва ҳаракатдаги китобларни сақлаш хонаси	165м ²
2	Абонентларга китоб тарқатиш хонаси	60
3	Очиқ турдаги ҳамма учун ўқув зали	95
4	Болалар учун (16 ешгача) ўқув зали	55
5	Хизмат хонаси	20
Жами:		350-400м ²
Е. Рақс ва танца зали		
1	Зал эстрадаси билан	100
2	Асбобларни сақлаш хонаси	20
Жами:		120м ²

3. 150 ўринга мўлжалланган кафе-чайхона

МММ нинг таркибиди бўладиган кафе-чайхона очиқ турда бўлиб, ҳамма учун хизмат кўрсатад. Кафе-чайхона бир ёки икки қаватга жойлашган бўлиши лозим. Ёзги ошхона ва ўтириш жойларини ҳам лойиҳалашлари шарт. Чайхонада кизикувчи, каваскор хўррандаларга ҳам алоҳида кроватлар ("бокс" сўрилар) жойларини ажратиш лозим бўлади.

А. 100 ўринли кафе		
1	Садо қилиш зали	160
2	Овқат пийириш хонаси	40
3	Махсулотларни тайёрлаш цехлари (2)	2х15
4	Гўшт ва балиқ махсулотри учун (2)	2х15
5	Идиш –товокларни ювиш хонаси	24
6	Ошхона идишларини ювиш хонаси	10
7	Нон ва газакларни тарқатиш учун	12
8	Сервизхона	24
9	Алоҳида совуткич хоналари (гўшт –балиқ) ҳамда гостроном кўл медалар хонаси	16
10	Фреон хонаси	4
11	Махсулотларни сақлаш хоналари (3та)	18
12	Юклари тўшириш хонаси	8-10
13	Идора ва бошқлик хонаси	10

14	Хизматчилар хонаси	10
15	Гардероб (хизматчилар учун)	24
16	Кийим - кечаклар учун жой	6
17	Ҳожатхона	10
Жами:		436м ²
Б. 50ўрақли чойхона		
1	Савдо зали	90
2	Самовархона	15
3	Идишларни ювиш хонаси	18
4	Омборхона	18
Жами:		140м ²

4. Кўргазмалар зали.

Маъмуа таркиби лойиҳаланаётган кўргазма зали вазифаси аҳолининг ўз меҳнатини ютуқларини техникаси тарраҳиёти жараёнида юз бераётган барча янгиликларни маданият янгиликларидан ҳабардор қилиш. Бу ердаги кўргазма зали асосан универсал ҳолда фаоллият олиб боришга мўлжалланади. Кўргазма павильонларининг структураси ҳудди музей биноси каби ташкил қилинган ҳолда тамошабинган хизмат қилувчилар хоналари, кўргазмалар хоналари ва маъмурият хоналаридан иборат бўлади. Диний кўргазма павильонларини лойиҳалаш жараёнидан универсал ички фазони яратиб олиш экспозиция сони ва тартибини ўзгартириб туришга қулайлик туғдирадиган режани яратиш муҳим аҳамиятга эга.

Кўргазма бинолари архитектурасида замонавий қурилиш техникаси эришилган илгор ютуқлар ўз ифодасини топади. Уни қуришда энг илгор конструктив усуллардан ва энгил замонавий қурилишматериалларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Кўргазма залининг таркиби қуйидагилардан иборат:

№		
1	Экспозиция зали	200м ²
2	Экспозицияларни омборхонаси	50
3	Директор хонаси	40
4	Маъмурият хонаси	10
5	Хизматчилар хонаси	10
Жами:		210 м ²

5. Музей тўғрисида

Музей инсонларга маънавий озуқа беруачи мафкураси ва маданиятнинг тарбияловчи восита сифатида ўзига хос аҳамиятга эга. Бундай бинонинг маданият маркази маъмуасида бўлиши билан унинг маъқеини янада оширади. Замонавий музейлар – маданий, маърифий оқартув муассасаси бўлиб, функционал жиҳатдан, қурилиш жойининг ҳарда бўлишига қараб, ўлкашунослик, бадий, халқ ҳунармандчилиги, тарихий, ёдгорлик, (мемориал) ва бошқача фанлар бўйича бўлиши мумкин. Музей хоналарини шундай жойлаштириш зарурлиги, барча хоналар бир

бири билан яхши боғланган ҳолда экспозицияни кириб кўрувчилар оқими алоҳида, бемалол кириб чиқишини таъминлаш лозим. Музейнинг хоналари интерьери унинг функциясидан келиб чиққан ҳолда безатилиши хоналарининг баландликлари ҳам шунга мос равишда бўлиши лозим. Унинг таркибий қисми қуйидагилардан иборат:

1	Экспозициялар зали	250м ²
2	Фондларни сақлаш хонаси	100м ²
3	Вестибюл гардероби билан	25м ²
4	Экскурсия хонаси	20м ²
5	Ходимлар хонаси	20м ²
6	Хожатхона	10м ²
Жами:		430м ²

Мадааний-маърифий марказга хизмат кўрсатувчи ходимлар ва идора хоналари.

Маъмуаларнинг ҳар бир бўлимида ўзига яраша хизмат кўрсатувчилар учун алоҳида хоналари бўлган ҳолда уларни ягона маркази, яъни бошқариб турувчи ходимлар учун белгиланган хона қуйидагилардан иборат:

1	Умумий вестибюл	180м ²
2	Гардеробхона	72м ²
3	Чекиш хонаси	28м ²
4	Идора	18м ²
	Ходимлар хонаси	15м ²
	Услубият хонаси	30м ²
	Администратор хонаси	10м ²
	Хўжалик оғорхонаси	36м ²
	Механик хизмат кўрсатиш хонаси	450м ²
	Венткамера	60м ²
Жами:		895 м ²

МММ нинг умумий қурилиш ҳажми - 35-40000м³

6. Лойиҳани таркибий қисми.

1	Ҳолатий тарх (ситуацион режа)	М 1:5000
2	Бош режа (ободонлаштириш майдони билан)	М 1:500
3	Қаватлир режаси	М 1:100, 1:200
4	Фасадлар (2) тарзи	М 1:100, 1:50
5	Қирқимлар (1,2)	М 1:100
6	Перспектива ёки макет	
7	Хоналар ёки жамоат жойларининг интерьери	
8	Архитектура қисмининг тушунтириш хати қуйидагилардан иборат: а) кириш қисми; б) бош режа; г) режалаштириш асоси, д) архитектуравий счими е) қурилиш ашёлари ва конструкция, ж) техникавий яктисодий кўрсаткичлари.	

7. Лойиҳани бажариш босқичлари ва назорат

1. Топшириқни бериш ва тушунтириш;
2. Гоя-эскизларни кўриб чиқиш;
3. Эскизларни тасдиқлаш ва дастлабки баҳолаш;
4. Лойиҳанинг барча қисмларини чизиб жойлаштириш (қўлда, компьютер графикасида)
5. График жиҳатдан яқунлаш ва лойиҳалаш ҳимояга олиб чиқиш.

Фойдаланишга таянган қилинган адабиётлар.

1. ҚМҚ 2.08.02-96 Жамоат бинолари ва иншоотлари Узб.Рес. давлат архитектура қурилиш қўмитаси 1997 й.
2. ШНК. 4.13.22.06- Клубы Т.2006
3. ШНК.4.13. 22.06 – Кинотеатры Т. 2006
4. КМК 2.08.04-04. Административные здания
5. ШНК 4.13.21-06 Клубы. Дома культуры, театры, цирки.
6. ШНК4.13.31-06 Предприятия бытового обслуживания
7. «Турар жой ва жамоат бинолари типологияси асослари» Х.М. Убайдуллаев, М.М. Инагамова. Т – 2009
8. «Архитектурное проектирование» Тосунова М.И. М. Высшая школа 1983 г.

М У Н Д А Р И Ж А

1	Кириш	3
	1. Фаннинг мазмун –моҳияти	6
2	2. “Архитектуравий лойиҳалаш” курсининг усулбий асослари	7
	3. Курс лойиҳалари	8
3	Курс архитектуравий лойиҳалари (4,5,6 семестр)	10
4	1. “Қам қаватли яшаш уйи” мавзуси бўйича босқич лойиҳасига ўқув топшириғи ва услубий кўрсатмалар.	11
5	2. “Ўрта қаватли турар жой биноси (лифтсиз)”	16
6	3. “Қўп қаватли турар жой биноси”	26
7	4. “200-600 машинага мўлжалланган гараж-автомашиналар турар жойи”	34
8	5. “630 ўқувчига мўлжалланган умумтаълим мактаби”	42
9	6. “100 ўринли ресторан”	48
10	7. “Жанубий районлар учун мўлжалланган 500 ўринли кинотеатр”	52
11	8. “Қўрғазма павильони”	57
12	9. “500 ўринли маданият маркази”	61
13	Диплом иши архитектуравий лойиҳалари (9-семестр)	66
14	1. Диплом иши лойиҳалари	67
15	2. Темир йўл йўловчилар бекати (ТЙИБ)	71
16	3. “Метрополитен бекати”	84
17	4. “1000 ўринли мусиқали драматик театри”	101
18	5. “Ўзбекистон аэропорт”	123
19	Меъморий атамаларнинг изохли лугати	129
20	Фойдаланилган адабиётлар	136
21	“30 минг аҳолига мўлжалланган маданий – маърифий марказ”	137
22	Мундарижа	146

Buyurtma 2/2012
Bosishga ruxsat etildi 10.09.2012 y.
Bichimi 60x84, 1/16, Bosma tabog'i - 9 b.t. Adadi – 50 nusxa
“Arxitektura qurilish integratsiya va innovatsiya Markazi”ning
bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent sh., Navoiy ko'chasi, 13.

ARXITEKTURA VA QURIILISHDA
INTEGRATSIYA VA INNOVATSIYA

MARKAZI

кичик босмахонасида чоп этилди
Тошкент ш. Навоий, 13